

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»

Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра управління та адміністрування

на правах рукопису

УДК 336.

Скіцько Сергій Ярославович

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наукова робота на здобуття кваліфікації магістра

Науковий керівник:
Старший викладач кафедри
Цюцяк Андрій Любомирович

2024 рік

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра управління та адміністрування

Освітній ступінь: «магістр»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 завідувач кафедри управління та
 адміністрування
 к.е.н., доц. Гавалдин Н.О.

«27» червня 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

_____ Скіцько Сергій Ярославович _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Фінансування соціальної сфери в умовах війни»
  2. Керівник роботи Цюц'як Андрій Любомирович, старший викладач кафедри
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
- затверджені наказом ректора університету від «26» червня 2023 року № 32/1 с
3. Строк подання студентом роботи 9 лютого 2024 р.
  4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)
    1. Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи.
    2. Система фінансового забезпечення соціальної сфери.
    3. Рівень національної безпеки як складова соціальної політики: взаємозв'язок та виклики.
    4. Основні виклики соціального захисту в умовах війни.
    5. Соціальна справедливість в умовах воєнного стану.
    6. Суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення в Україні в умовах війни.
    7. Розробка стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни.
  5. Дата видачі завдання: 27 червня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та вивчення джерел інформації для написання кваліфікаційної роботи	до 22 вересня 2023 року	виконано
2	Складання плану кваліфікаційної роботи та затвердження керівником	до 29 вересня 2023 року	виконано
3	Написання розділу 1 «Теоретичні засади функціонування соціальної політики держави, її завдання та принципи»	до 27 жовтня 2023 року	виконано
4	Написання розділу 2 «Особливості впровадження політики соціального захисту в умовах війни»	до 24 листопада 2023 року	виконано
5	Написання розділу 3 «Перспективи та стратегії фінансування соціальної сфери в умовах війни»	до 22 грудня 2023 року	виконано
7	Написання вступу, висновків та формування списку використаних джерел	до 29 грудня 2023 року	виконано

Студент

(підпис)

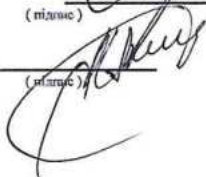

Скіцько С.Я.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Цюцяк А.Л.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Скіцько С.Я. Фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Наукова робота на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». ЗВО «Університет Короля Данила». Івано-Франківськ, 2024.

У дослідженні висвітлено сутність соціальної політики України, її завдання та принципи в умовах війни, а також систему фінансового забезпечення соціальної сфери в державі.

Проаналізовано основні виклики соціального захисту в умовах війни, а також основні джерела фінансування - бюджетне та позабюджетне. Розглянуто основні принципи соціальної справедливості як соціального регулятора суспільства.

У третьому розділі розглянуто державну політику в сфері соціального захисту, яка повинна бути націлена на розв'язання конкретних завдань, таких як надання соціальної допомоги на окупованих територіях, диференціація пільг для різних категорій населення, допомога переселенцям, підтримка вразливих верств населення і тих, хто втратив роботу через війну. Також важливо залучати міжнародну допомогу до фінансування соціальних програм.

Система соціального захисту є ключовим інструментом для подолання негативних наслідків війни та відновлення благополуччя громадян.

Ключові слова: соціальний захист, державна політика, фінансування, пільги, соціальні програми.

ABSTRACTS.

Skitsko S.Y. Financing of the social sphere in wartime.

Scientific work for obtaining a master's degree in specialty 072 “Finance, banking and insurance”. King Daniel University. Ivano-Frankivsk, 2024.

The study highlights the essence of Ukraine's social policy, its tasks and principles in wartime, as well as the system of financial support for the social sphere in the country.

The main challenges of social protection in times of war are analyzed, as well as the main sources of funding - budgetary and extra-budgetary. The basic principles of social justice as a social regulator of society are considered.

The third section examines the state policy in the field of social protection, which should be aimed at solving specific problems, such as providing social assistance in the occupied territories, differentiating benefits for different categories of the population, helping IDPs, supporting vulnerable groups and those who lost their jobs due to the war. It is also important to attract international assistance to finance social programs.

The social protection system is a key tool for overcoming the negative effects of the war and restoring the well-being of citizens.

Keywords: social protection, public policy, financing, benefits, social programs.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ	8
1.1. Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи	8
1.2. Система фінансового забезпечення соціальної сфери	18
1.3. Рівень національної безпеки як складова соціальної політики: взаємозв'язок та виклики	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ	35
2.1. Основні виклики соціального захисту в умовах війни	35
2.2. Соціальна справедливість в умовах воєнного стану	60
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ	68
3.1. Суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення в Україні в умовах війни	68
3.2. Розробка стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни	74
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Політика соціального захисту завжди відігравала ключову роль у розвитку суспільства і загалом держави. Навіть у період сучасних воєнних конфліктів, ця сфера має важливе значення, оскільки вразливі соціальні групи потребують значної уваги з боку держави. Ефективність політики соціального захисту визначає не лише стійкість та збалансованість суспільного розвитку, але й рівень національної безпеки.

В умовах сучасної війни в Україні кількість населення, яке шукає роботу, зростає, а звичні джерела доходів суттєво обмежені. Це пов'язано з тим, що багато підприємств були змушені припинити свою діяльність, а інші знаходяться у скрутному економічному становищі. В результаті цього значна частина населення втратила джерела доходів і не має достатніх накопичень. Таким чином, ця ситуація вимагає серйозної уваги та підтримки з боку держави. У зв'язку з цим, реалізація політики соціального захисту в умовах сучасних воєнних подій стає особливо актуальною.

Ця ситуація ставить перед урядом серйозні завдання щодо розробки та впровадження ефективних заходів соціальної підтримки. Забезпечення достатнього рівня соціального захисту для вразливих груп населення, таких як безробітні, сім'ї з низьким доходом та інші постраждалі категорії, стає важливим завданням у контексті сучасних воєнних обставин.

Оскільки фінансування соціальної сфери становить невід'ємну частину соціально-економічного розвитку будь-якої країни, вивчення цього питання в українському суспільстві, особливо в умовах обмеженості державних ресурсів, є особливо актуальним. Зарубіжні дослідження цього питання проводили вчені, такі як У. Беверидж, І. Бентам, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, А. Пігу, Д. Роулс, М. Фрідман. В Україні також вивчали це питання такі науковці, як В. Андрущенко, С. Буковинський, О. Василик, О. Величко, В. Козак, В. Кравченко, В. Опарін, Д. Полозенко, І. Чугунов та інші.

Стійкість та збалансованість суспільного розвитку в умовах кризи визначаються здатністю держави надавати ефективний соціальний захист своїм громадянам. При цьому, національна безпека стає невіддільною частиною успішної реалізації цієї політики, оскільки стабільне та безпечне суспільство визначається не лише міцністю армійських стратегій, але й рівнем соціального благополуччя.

В сучасних умовах сфера соціального захисту України пройшла значні зміни та розвивається в напрямку, що відповідає європейським стандартам. Тому стає необхідним вдосконалення фінансово-бюджетних відносин шляхом розвитку системи бюджетного планування та прогнозування, а також підвищення ефективності бюджетних видатків.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ і розробка практичних рекомендацій для пристосування фінансового забезпечення соціального захисту до європейських вимог.

Завдання включають в себе аналіз існуючих теоретичних підходів, ідентифікацію ключових аспектів, які потребують змін та модернізації, а також розробку конкретних заходів для приведення української системи у відповідність до європейських стандартів.

Дослідження має велике значення для національного розвитку, оскільки визначає ключові шляхи вдосконалення соціального захисту, підвищення якості життя населення та сприяє успішній інтеграції України у європейське співтовариство.

Об'єктом дослідження є соціальна сфера держави.

Предметом дослідження є фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Мета дослідження – аналіз фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Інформаційною базою написання кваліфікаційної роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо фінансування соціальної сфери в умовах війни; законодавчі та нормативні акти України; довідкові та інформаційні видання; матеріали періодичних видань та наукових конференцій; інтернет-ресурси.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань у даній роботі використовувалися загальнонаукові і

специфічні методи пізнання. Зокрема, використовувалися методи наукової абстракції і узагальнення, аналізу і синтезу, спостереження і порівняння. Ці методи використовувались для обґрунтування категоріально-понятійного апарату. Також застосовувалися методи історичного і логічного вивчення, а також економіко-статистичні методи збору та обробки інформації для оцінки стану та тенденцій розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні.

Додатково використовувалися структурно-функціональний та порівняльний методи для обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення системи фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні, враховуючи євроінтеграційні процеси.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг кваліфікаційної роботи викладено на 96 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі основна частина роботи на 96 сторінках. Робота містить 4 таблиці, 9 рисунків. Список використаних джерел містить 87 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ

1.1. Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи

Глобалізаційні та інтеграційні процеси в світовому господарстві викликали потребу у розробці нової концепції соціального розвитку. Тепер завдання не обмежується лише досягненням кількісного зростання, але включає забезпечення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Соціальна політика, яка є необхідною складовою внутрішньої політики держави, визначається великою мірою станом економіки країни.

Реалізація соціальної політики ґрунтується на задоволенні матеріальних, культурних і духовних потреб громадян, а також формуванні гармонійно розвинених членів суспільства. В Україні, в сучасних умовах, головною метою соціальної політики є піднесення рівня життя населення до стандартів Європейського Союзу.

Тривалий перехідний період до ринкової економіки та нестабільність в економіці призвели до появи соціальних проблем, таких як диференціація доходів, стрімке збільшення бідності, внутрішнє переміщення населення, раптова бідність громадян і т.д. У розв'язанні цих проблем ключову роль відіграє соціальна політика України на сучасному етапі ринкової економіки.

На сьогодні існує розбіжність в поглядах на сутність соціальної політики, і відсутнє єдине визначення цього поняття. Різні автори підходять до розкриття її змісту по-різному. У джерелі [33] наводиться визначення соціальної політики у вузькому і широкому розумінні. Специфіка соціальної політики у вузькому розумінні полягає в системі заходів, спрямованих на забезпечення благополуччя громадян та вирішення завдань, так званої «великої п'ятірки» - соціального забезпечення, житлових програм, охорони здоров'я, освіти та служб соціальної допомоги і ресоціалізації. У широкому розумінні соціальна політика представляє

собою регулювання соціальної сфери та взаємин з метою забезпечення оптимального функціонування суспільної системи в цілому та створення умов для задоволення соціальних інтересів людей та їх всебічного розвитку. Ефективна державна соціальна політика передбачає обґрунтованість завдань, цілей, проектів і програм в сфері соціального життя суспільства, які підкріплені фінансуванням з державного бюджету.

Соціальна політика визнається однією з ключових сфер державного регулювання економіки та невід'ємною складовою внутрішньої політики країни. Її основна мета полягає в забезпеченні благополуччя та загального розвитку громадян та суспільства в цілому. Спрямована на поліпшення умов праці, життя, розвиток фізкультури і спорту, соціальна політика також впливає на зниження захворюваності та економічні втрати у виробництві.

Головною метою соціальної політики є забезпечення достойного рівня життя, що включає в себе різноманітні споживчі блага і послуги. Це охоплює основні потреби, такі як продукти харчування, одяг, транспортні засоби, а також підтримка здоров'я, і досягає найскладніших потреб, пов'язаних з задоволенням духовних, моральних і естетичних запитів [32].

Соціальна політика країни повинна бути спрямована не лише на забезпечення соціального захисту та допомоги, реалізацію житлових програм, охорону здоров'я та освіти. Також важливо надавати підтримку в сферах діяльності, які мають соціально значущий характер, таких як харчова та легка промисловість. Ці галузі виробляють необхідні для людей продукти харчування, а також одяг та взуття.

Соціальна політика держави включає в себе не лише матеріальну підтримку для потребуючих, але й широкий спектр дій. Вона охоплює два основних напрямки, які визначаються не лише фінансовою допомогою, але й соціокультурним та економічним впливом на розвиток громадян і суспільства (рис.1.1).

Рис. 1.1. Головні напрямки соціальної політики держави [34]

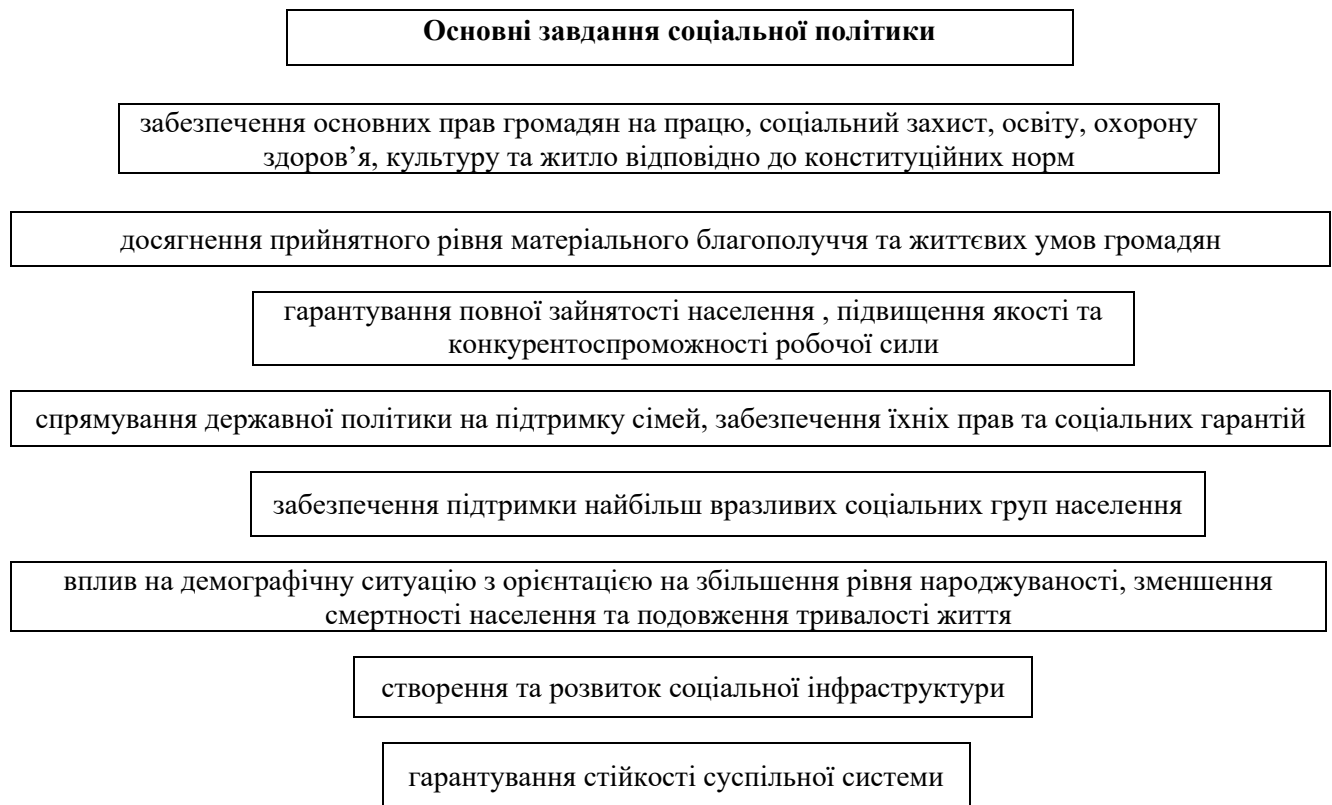
Важливо розуміти, що соціальна політика є не лише інструментом економічного розвитку, але й засобом формування справедливого та гуманного суспільства. У своєму широкому змісті вона спрямована на вирішення широкого спектру потреб громадян, від базових матеріальних до вищих духовних.

Сучасна соціальна політика в Україні не обмежується лише наданням фінансової допомоги. Вона також включає розвиток освіти, культури, медичної сфери, сприяння рівності та запобігання соціальній виключеності. Це означає створення умов для розвитку кожного індивіда та забезпечення йому можливостей для повного розкриття свого потенціалу.

Позафінансові аспекти соціальної політики включають також законодавчі та інституційні зміни, що спрямовані на створення правового середовища, яке гарантує рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу.

Отже, соціальна політика в сучасному суспільстві стає важливим інструментом для формування справедливого, гуманного та стійкого розвитку, охоплюючи всі аспекти життя громадян і сприяючи їхньому всебічному самовдосконаленню.

Соціальна політика призначена для вирішення ряду завдань, які мають стратегічне значення для економічного розвитку та позитивно впливають на основну продуктивну силу суспільства – людину. Основні завдання соціальної політики представлені на рис. 1.2.

Рис.1.2. Основні завдання соціальної політики держави

Джерело: сформовано автором на основі [35]

Основні принципи здійснення соціальної політики в соціальних демократичних державах ґрунтуються на поняттях соціальної справедливості, соціальної солідарності, індивідуальної соціальної відповідальності та соціального партнерства. Для визначення стану соціальної політики загалом важливим є оцінка показників соціального забезпечення, таких як прожитковий мінімум, середньомісячна заробітна плата, індекс споживчих цін та межа бідності.

Іншими важливими завданнями є орієнтація державної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій сім'ям, вплив на демографічну ситуацію в напрямі підвищення народжуваності та зниження смертності населення, збільшення тривалості життя, забезпечення стабільності суспільної системи, розвиток соціальної інфраструктури.

Оцінка стану соціальної політики в Україні визначається рядом ключових показників, які відображають рівень соціального забезпечення та добробуту населення. Прожитковий мінімум є одним із важливих показників, що визначає

мінімальний рівень достатку для забезпечення основних потреб людини. Середньомісячна заробітна плата свідчить про економічний статус працюючого населення та його можливість забезпечити себе та родину.

Індекс споживчих цін вказує на зміни у рівні цін на споживчі товари та послуги, що впливають на купівельну спроможність громадян. Межа бідності та рівень бідності відображають розмах соціального розриву та визначають частку населення, яке опиняється у нерівності щодо матеріальних ресурсів.

Аналіз зайнятості та безробіття також є важливим компонентом. Високий рівень безробіття може свідчити про економічні труднощі та нестабільність на ринку праці, що може впливати на соціальну стабільність та загальний розвиток суспільства.

Усі ці показники слід розглядати в комплексі для формування повноцінної картини ефективності та напрямків удосконалення соціальної політики в Україні. Заохочення соціальної справедливості, індивідуальної соціальної відповідальності та розвиток соціального партнерства можуть служити основою для подальших політичних та економічних реформ, спрямованих на покращення якості життя населення.

Державна політика у сфері соціального захисту ґрунтується на принципах, визначених у Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Згідно зі статтею 6 цього закону, ключовим державним соціальним стандартом вважається прожитковий мінімум, який законом встановлюється і на його основі формуються державні соціальні гарантії та стандарти в різних сферах.

Прожитковий мінімум служить основою для визначення стандартів та гарантій у сферах доходів населення, житлово-комунального обслуговування, побутового обслуговування, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Цей підхід сприяє узгодженню та систематизації соціальних стандартів, спрощенню процесу визначення гарантій і стандартів у відповідних галузях, а також забезпечує забезпечення базових життєвих потреб населення (табл. 1.1).

Оцінка стану прожиткового мінімуму в Україні за 2022-2023 роки

	2022			2023		
	з січня	з липня	з грудня	з січня	з липня	з грудня
Прожитковий мінімум, грн: на одну особу	2 393	2 508	2 589	2 589	2 713	2 778
для дітей віком до 6 років	2 100	2 201	2 272	2 272	2 381	2 438
для дітей віком від 6 до 18 років	2 618	2 744	2 833	2 833	2 969	3 040
для працездатних осіб	2 481	2 600	2 684	2 684	2 813	2 880
для осіб, які втратили працездатність	1 934	2 027	2 093	2 093	2 193	2 246

Джерело: сформовано автором на основі [35]

У 2022 році рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» визначено у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення:

- для працездатних осіб – 30 відсотків.
- для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю – 100 відсотків.
- для дітей – 130 відсотків відповідного прожиткового мінімуму.

У 2023 році передбачено наступні зміни у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму:

- для працездатних осіб – 35 відсотків.
- для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю – 100 відсотків.
- для дітей – 130 відсотків відповідного прожиткового мінімуму.

Аналіз показує, що передбачено підвищення відсотків для працездатних осіб у 2023 році, що може бути спрямовано на покращення умов для цієї соціальної групи. Зберігається стабільність відсотків для осіб, які втратили працездатність та осіб з інвалідністю, що вказує на постійний захист соціальних прав цих категорій населення.

Додатково, високий рівень відсотків для дітей (130%) підкреслює важливість забезпечення дітей необхідним рівнем соціальної допомоги. Загалом, ці відсотки відображають зобов'язання держави підтримувати та забезпечувати різні соціальні групи населення відповідно до їхніх потреб.

Важливим елементом соціальної політики країни, спрямованим на гарантування адекватного рівня доходу працівників та забезпечення їхньої соціальної захищеності, є визначення мінімальної заробітної плати та соціальних стандартів. Встановлення мінімальної заробітної плати та соціальних стандартів. При формуванні розмірів мінімальної заробітної плати на 2022-2023 роки Уряд враховував очікуване збільшення рівня споживчих цін з метою забезпечення підвищення купівельної здатності працівників (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Динаміка мінімальної заробітної плати

Період	Мінімальна заробітна плата		Посадовий оклад працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки	
	грн	темпи приросту, %	грн.	темпи приросту, %
з 1 січня 2022 року	6 700	7,2	2 983	7,2
з 1 січня 2023 року	7 100	7,1	3 195	7,1

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Усвідомлюючи необхідність підвищення якості та рівня життя українських громадян, держава визначила одне з важливих завдань соціальної політики – активне впровадження реформ та визначення основних пріоритетів у соціальній політиці, спрямованих на створення ефективної та досконалої системи соціальної підтримки населенню у середньостроковій перспективі. Зокрема, планувалося впровадження комплексного підходу для вирішення проблем найбільш вразливих верств населення, сприяння їх соціальній інтеграції та

подоланню бідності, а також забезпечення захисту прав дітей, їх безпеки та благополуччя.

Завдання на 2022-2023 роки у сфері соціальної політики включали в себе кілька ключових напрямків:

- адресність та наближеність соціальної підтримки. Оцінюючи роботу у цьому напрямку, слід аналізувати, наскільки ефективно були впроваджені механізми для точного визначення осіб, які мають право на соціальну підтримку, і наскільки ці послуги були доступні на різних рівнях усієї країни.
- прозорість та доступність соціальної підтримки. Важливо оцінити рівень прозорості та доступності інформації про можливості отримання соціальної підтримки. Це включає як офіційну інформацію, так і можливість звернення громадян за консультацією та допомогою.
- мотивація економії житлово-комунальних послуг. Зокрема, слід дослідити ефективність заходів щодо стимулювання громадян до економії ресурсів та впровадження енергоефективних заходів.
- уніфіковані критерії обрахунку соціальної підтримки. Важливо оцінити, наскільки уніфіковані та справедливі критерії визначення потреб та можливостей сімей для отримання соціальної підтримки.
- захист прав дитини та розвиток сімейних форм виховання. Слід дослідити заходи, спрямовані на захист прав дітей, а також розвиток сімейних та альтернативних форм виховання.

Ці завдання спрямовані на створення ефективної та досконалої системи соціальної підтримки, сприяючи підвищенню якості та рівня життя громадян України.

Так, соціальна політика є невід'ємною частиною стратегії держави, і без неї важко уявити подальший розвиток країни. Цей взаємозв'язок є взаємним: держава регулює економіку через соціальну політику, а економіка в свою чергу впливає на соціальні процеси.

Соціальна політика виступає ключовим інструментом в стратегії держави, оскільки вона спрямована на створення рівних умов для всіх громадян,

забезпечення соціальної справедливості та розвитку громадського благополуччя. Ця політика взаємодіє з економікою, утворюючи спільний контекст для розвитку країни.

Держава впливає на економіку через соціальну політику, забезпечуючи соціальний захист та підтримку для тих, хто знаходиться в складних життєвих ситуаціях. Це може включати систему соціальних виплат, медичне страхування, освітні програми та інші заходи, спрямовані на поліпшення якості життя населення.

З іншого боку, економіка також впливає на соціальні процеси. Стратегічні рішення у сфері економіки можуть мати прямий вплив на зайнятість, рівень доходу, доступність освіти та медичних послуг. Наприклад, регулювання податків, фінансова політика та інші економічні заходи можуть формувати соціальні умови в країні.

Такий взаємозв'язок між соціальною політикою та економікою стає особливо важливим у сучасних умовах глобалізації та швидких змін у суспільстві. Держава повинна враховувати соціальні потреби громадян при формулюванні своєї економічної стратегії, а економіка повинна сприяти створенню умов для сталого соціального розвитку. Тому взаємодія між соціальною політикою та економікою є невід'ємною частиною стратегії держави, спрямованої на створення сучасного, ефективного та справедливого суспільства.

Соціальна політика та економіка взаємодіють на різних рівнях для досягнення більш справедливого та стійкого розвитку суспільства. Один із ключових аспектів цієї взаємодії полягає в забезпеченні соціальної справедливості. Державні програми та ініціативи, спрямовані на зменшення соціальних нерівностей, створюють основу для більш рівноправного розподілу матеріального добробуту суспільства.

Система соціальної підтримки, така як допомога по безробіттю, соціальні виплати, та медичне страхування, не тільки зменшує соціальні ризики для населення, але й може стимулювати економічну активність. Гарантовані соціальні виплати можуть служити як безпека для громадян, дозволяючи їм

активно брати участь у економічному житті, без страху втрати базового забезпечення.

Крім того, соціальна політика може бути інструментом, який сприяє розвитку людського капіталу. Інвестування в освіту та здоров'я, доступ до яких може забезпечити держава, сприяє підвищенню кваліфікації працівників і створенню конкурентоспроможної робочої сили, що є важливим фактором економічного розвитку.

У свою чергу, стан економіки може визначати можливості держави здійснювати соціальні програми. Зростання економіки може надати додаткові ресурси для розширення соціальних послуг та зменшення бідності. Однак важливо, щоб економічний розвиток був інклюзивним і не залишав залишеними на обочині окремі групи суспільства.

Таким чином, ефективна взаємодія між соціальною політикою та економікою вимагає уважного балансу між економічними і соціальними цілями. Сучасна держава повинна брати до уваги потреби свого населення, забезпечуючи не тільки економічний розвиток, але й справедливий та демократичний розподіл користі цього розвитку.

Без державного втручання соціальна орієнтація економіки стає неможливою, оскільки ринкові сили можуть привести до соціальної нерівності та негативних впливів на загальне благополуччя. Економічна свобода без відповідного державного контролю може породжувати соціальні ризики.

Забезпечення економічного розвитку та досягнення соціальних цілей вимагає активної державної ролі. Державне регулювання дозволяє забезпечити справедливість, соціальну стабільність і забезпечити захист інтересів усіх верств населення. Без такого втручання, економічний розвиток може бути неефективним і може призвести до негативних соціальних наслідків.

Підсумовуючи можна зазначити, що соціальна політика України є важливим напрямком державної діяльності, спрямованим на забезпечення соціальної справедливості та добробуту громадян. Основні завдання соціальної політики

включають захист прав та інтересів населення, поліпшення життєвих умов, забезпечення соціальної безпеки та вирівнювання соціальних нерівностей.

Принципи соціальної політики України визначаються врахуванням головних цінностей, таких як гідність людини, соціальна справедливість, рівність, партнерство між державою та громадянами. Система соціального захисту передбачає створення ефективних механізмів, спрямованих на попередження соціальної вразливості та підтримку тих, хто потребує допомоги.

Важливим елементом соціальної політики є також удосконалення системи соціальних послуг та розвиток соціальної інфраструктури. Це сприяє забезпеченню всебічної підтримки для громадян у різних сферах їхнього життя. Загалом, соціальна політика в Україні є стратегічним інструментом держави для створення справедливого та гуманного суспільства, де кожен громадянин має можливість реалізувати свій потенціал та жити належним чином.

1.2. Система фінансового забезпечення соціальної сфери

Система фінансового забезпечення соціальної сфери є важливою складовою державної економічної політики, оскільки вона напряму впливає на реалізацію соціальних програм та забезпечення соціального захисту громадян. Фінансування соціальної сфери зазвичай включає в себе видатки на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, культуру та інші соціальні програми.

В рамках загальної концепції фінансового забезпечення соціальної сфери важливо розглядати цю систему як стратегічний інструмент формування та забезпечення сталого соціального розвитку держави. Дії в цьому напрямку мають враховувати не лише поточні потреби, а й перспективи, що включають в себе економічні, демографічні та технологічні тенденції.

Однак важливо враховувати, що успішна система фінансування соціальної сфери потребує взаємодії між різними галузями влади, громадянами та бізнес-сектором. Оптимізація цього процесу визначається ефективним управлінням,

транспарентністю та гнучкістю відповідно до змін в суспільстві та світовій економіці.

Сучасна соціальна сфера в Україні нероздільно пов'язана із системою фінансового забезпечення, яка є важливим інструментом забезпечення соціального захисту громадян та розвитку соціально-економічної ситуації в країні. Система фінансового забезпечення соціальної сфери визначається комплексом механізмів, процесів та інструментів, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості та задоволення основних потреб населення.

В Україні система фінансового забезпечення соціальної сфери визначається рядом законів, програм та бюджетних документів. Основні аспекти цієї системи включають:

- головним джерелом фінансування соціальної сфери в Україні є державний бюджет. З нього виділяються кошти на різноманітні соціальні програми, такі як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, медичні послуги, освіту та інші.
- деякі галузі соціальної сфери, наприклад, пенсійний фонд, фінансуються за рахунок спеціальних фондів. Внески населення та роботодавців в ці фонди використовуються для забезпечення пенсій та інших соціальних виплат
- в Україні діє система соціального страхування, в рамках якої громадяни сплачують внески на випадок хвороби, тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, безробіття, інвалідності та інші соціальні ризики.
- окремі соціальні програми та послуги фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. Це може включати в себе видатки на соціальні послуги для місцевого населення, соціальну допомогу та інші заходи на рівні обласних та місцевих урядів.
- уряд України може отримувати фінансову допомогу від міжнародних організацій, держав-партнерів та благодійних фондів для реалізації конкретних соціальних проектів та програм.

Важливим аспектом фінансування соціальної сфери є забезпечення ефективного використання коштів, щоб забезпечити належний рівень соціального захисту

населення та покращення якості життя громадян. Застосування сучасних методів управління фінансами, врахування глобальних та місцевих викликів дозволяє оптимізувати фінансовий ресурс та розвивати соціальну сферу в Україні.

Для виконання поставлених завдань перед соціальною політикою держави необхідна достатня кількість фінансових ресурсів, яка гарантує ефективне функціонування соціальної сфери.

Ця потреба відображає важливість належного фінансового забезпечення для успішної реалізації соціальних програм та заходів. Забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери вимагає не лише розроблення ефективних стратегій і програм, але й відповідного фінансового фонду для їх виконання.

Основними завданнями соціальної політики є забезпечення соціального захисту населення шляхом використання компенсаційних виплат та субсидій для компенсації зростання цін, реалізації індексації; надання допомоги найбіднішим верствам населення; забезпечення гарантованого рівня мінімальної заробітної плати; забезпечення пенсійного забезпечення; здійснення заходів у сфері освіти та професійної підготовки; забезпечення охорони здоров'я; реалізація житлового забезпечення; матеріальна допомога сім'ям з дітьми; підтримка громадян у споживанні культурних благ тощо.

Соціальна політика, спрямована на забезпечення добробуту та соціального захисту громадян, вимагає інвестицій у різноманітні сфери, такі як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, культура та інші. Фінансові ресурси забезпечують не лише виплати соціальних виплат, а й розвиток і покращення якості соціальних послуг.

Достатній обсяг фінансування є ключовим фактором у забезпеченні доступності та якості соціальних послуг для різних верств населення. Крім того, належне фінансове забезпечення дозволяє ефективно реагувати на зміни у суспільстві, а також забезпечує стійкість та стабільність соціальних програм у довгостроковій перспективі.

Отже, гарантування належного фінансового забезпечення соціальної сфери є стратегічно важливим елементом для досягнення цілей соціальної політики та підвищення якості життя населення.

Соціальна сфера визнається однією з ключових галузей життя суспільства, де реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення. Вона охоплює аспекти відносин між суспільством і особою, умови праці і побуту, а також здоров'я та відпочинок.

Система фінансового забезпечення соціальної сфери може бути представлена схемою (додаток А), де видно, що основними джерелами фінансування є бюджетне та позабюджетне фінансування.

Для розуміння фінансового забезпечення соціальної сфери важливо дослідити її сутність та складові елементи, а також провести аналіз обсягів та динаміки фінансових ресурсів, які спрямовуються на фінансування цієї сфери. Українська ситуація з державним фінансуванням соціальної сфери відображена в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Державне фінансування соціальної сфери

Напрями фінансування соціальної сфери	Видатки зведеного бюджету України (функціональна класифікація) в 2022 р. (млн. грн.) на 01.01.2023 р.		Видатки зведеного бюджету України (економічна класифікація) в 2023 р. (млн. грн.) на 01.12.2023 р.		Порівняльне значення %
	Видатки	%	Видатки	%	
Житлово-комунальне господарство	41160,1	1.35%	55910,9	1.48%	0,13%
Охорона здоров'я	215275,9	7.07%	188675,2	5.00%	-2,07%
Духовний та фізичний розвиток	33636,0	1.11%	32655,5	0.86%	-0,25%
Освіта	290758,5	9.55%	262850,3	6.96%	-2,59%
Соціальний захист та	455186,2	14.96%	456448,1	12.09%	-2,85%

соціальне забезпечення					
---------------------------	--	--	--	--	--

Джерело: сформовано автором на основі [37]

Основними механізмами впровадження соціальної політики є обов'язкове та добровільне соціальне страхування. Перше передбачає пенсійне та медичне страхування у випадках тимчасової втрати працездатності, нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що призводять до втрати працездатності. Друге — це страхування громадян, які займаються підприємницькою або індивідуальною діяльністю, і надає їм право на соціальне страхування, аналогічне тому, що надається робітникам та службовцям, за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України.

Механізми реалізації соціальної політики також включають державну соціальну допомогу, таку як грошові виплати, субсидії та компенсації для вразливих верств населення. Крім того, надаються державні соціальні гарантії безкоштовної медичної допомоги, освіти, доступного житла, а також культурних і оздоровчих закладів.

Способи впровадження соціальної політики реалізуються через соціальні програми, які ґрунтуються на законодавчо-нормативній базі країни, спрямовані на задоволення соціальних потреб, соціальний захист та соціальну безпеку. Це сприяє встановленню соціальної справедливості у громадянському суспільстві.

У праці Лопушняк Г.С. [4] підкреслюється, що поєднання викликів розвитку ринкових відносин із зосередженням на соціальних питаннях створює необхідні умови для економічного оздоровлення та стійкого становища людини на протязі всього трудового життя та після нього. Економічний розвиток і підвищення добробуту населення є взаємопов'язаними процесами.

Для ефективного впливу на соціальну сферу та виконання соціальної політики в Україні існує важлива нормативно-правова база. Основним її джерелом є Конституція України, яка гарантує право на соціальний захист кожної особи. Крім того, прийнято ряд законів, серед яких ключовими є Закони України, такі як «Про зайнятість населення» (2012 р.) [38], «Про охорону праці» (1992 р., з

останніми змінами в 2008 р.) [40], «Про освіту» (2017 р.) [39]. Закон України від 15 липня 1999 року «Про прожитковий мінімум» [41] визначає поняття прожиткового мінімуму, встановлює правову основу для його затвердження та врахування при реалізації державної конституційної гарантії на достатній життєвий рівень.

Ця нормативно-правова база створює важливий фундамент для соціальної політики та заходів у сфері соціального захисту населення. Враховуючи змінні потреби та виклики сучасного суспільства, вона надає законодавчу підтримку для розробки та впровадження програм, спрямованих на підтримку та захист різних верств населення.

Ця комплексна нормативно-правова база є важливим інструментом для формування та реалізації політики соціального захисту в Україні, сприяючи стабільності та розвитку суспільства в цілому.

Так, абсолютно правильно стверджувати, що соціальна функція держави визначається реалізацією ряду заходів і політик, спрямованих на забезпечення населенню належних умов життя та соціального захисту. Ця функція має ключове значення для забезпечення гідного існування кожної людини та формування справедливого, рівного суспільства.

Спрямованість державних заходів може включати в себе соціальні програми, які покликані забезпечити доступ до освіти, охорони здоров'я, житлових умов, а також регулювання ринку праці для забезпечення повноцінної зайнятості і соціально-економічної стабільності. Крім того, встановлення стандартів мінімального рівня доходу, як це передбачено законодавством про прожитковий мінімум, є важливою складовою соціальної функції держави.

Ці заходи спрямовані на те, щоб уникнути соціальних нерівностей, забезпечити відсутність бідності, та зробити суспільство більш справедливим і гідним для всіх верств населення. Соціальна функція держави відображає її зобов'язання перед громадянами і є важливим елементом створення гармонійного та стійкого суспільства.

З урахуванням, що наша держава переживає тяжкі часи війни, система фінансового забезпечення соціальної сфери стає особливо важливою, оскільки конфлікти призвели до зростання соціальних проблем та погіршення життєвого рівня населення. Забезпечення соціального захисту громадян та утримання ключових соціальних служб вимагає адаптації фінансових механізмів та вжиття специфічних заходів. Основні аспекти системи фінансового забезпечення соціальної сфери у час війни можуть виглядати наступним чином:

1. Мобілізація ресурсів. Уряд повинен мобілізувати фінансові ресурси для підтримки соціальних програм та послуг в умовах війни. Це може включати в себе збільшення видатків на медичні послуги, підтримку постраждалих сімей, а також розширення програм соціального захисту.

2. Резерви бюджету. Важливо мати фінансові резерви та запаси, які можна використовувати в невідкладних ситуаціях. Це дозволяє ефективно реагувати на виниклі соціальні потреби та забезпечувати фінансування для нестримних витрат.

3. Міжнародна допомога. Країна може звертатися за фінансовою допомогою до міжнародних партнерів, гуманітарних організацій та благодійних фондів. Ця допомога може бути спрямована на відновлення соціальної інфраструктури та надання допомоги населенню.

4. Підтримка вразливих груп. У час війни велика увага має бути приділена підтримці вразливих груп населення, таких як діти, інваліди, літні громадяни та внутрішньо переміщені особи. Спеціальні програми та фінансова допомога повинні бути спрямовані на їхні потреби.

5. Контроль за ефективністю витрат. Умови війни вимагають особливої уваги до ефективності витрат. Важливо вести облік і контролювати фінансові потоки для максимізації соціального впливу.

Загальною метою фінансового забезпечення соціальної сфери у час війни є забезпечення безпеки та добробуту громадян, зменшення впливу конфлікту на соціальну стабільність та реабілітація суспільства після його завершення.

Таким чином, соціальна функція держави в Україні є важливим аспектом формування сучасного суспільства. Визначена цією функцією, держава спрямовує свої зусилля на задоволення потреб громадян і забезпечення їхнього соціального захисту. Цей підхід відображає глибоке розуміння того, що добробут та стабільність суспільства залежать від того, наскільки ефективно держава впроваджує соціальні програми та політики.

Сучасний контекст в Україні вимагає особливої уваги до соціальних питань, оскільки країна стикається з рядом викликів та труднощів. Політичні, економічні та соціокультурні зміни в останні роки визначають необхідність удосконалення соціальної політики, щоб вона відповідала потребам громадян та сприяла підвищенню якості їхнього життя.

Важливим аспектом є розвиток та впровадження соціальних програм, спрямованих на зменшення соціальних нерівностей та покращення умов життя найбільш вразливих груп населення. Це може включати програми економічної допомоги для малозабезпечених сімей, підтримку осіб з інвалідністю, розвиток доступної освіти та системи охорони здоров'я.

Забезпечення соціального захисту громадян в умовах сучасних викликів, є невід'ємною складовою успішної соціальної політики. Важливо підкреслити важливість партнерства між державою, громадськістю та приватним сектором для спільного вирішення соціальних питань та досягнення сталого розвитку.

У цьому контексті акцент на розбудові ефективних інституцій, прозорих механізмів фінансування та впровадженні інноваційних підходів може сприяти покращенню соціальної сфери та зростанню довіри громадян до держави. Впровадження сучасних технологій та аналізу даних може також покращити ефективність соціальних програм та робити їх більш націленими.

Таким чином, вдосконалення соціальної функції держави в Україні вимагає системного підходу, спрямованого на розвиток та впровадження ефективних соціальних стратегій для забезпечення гідного життя всіх громадян у невизначеному та змінному соціально-економічному середовищі.

Отже, соціальна функція держави в Україні визначається потребами сучасного суспільства і відображається в зусиллях забезпечення соціального захисту населення.

Підсумовуючи цей розділ, важливо відзначити, що соціальна політика держави виступає не лише як інструмент забезпечення соціального захисту, але і як рушійний механізм перетворення суспільства. В цьому процесі суб'єктами соціальної політики виступають держава, громадянське суспільство та приватні корпорації. Вони спрямовують свої зусилля на реалізацію як профілактичного, так і компенсаційного соціального захисту та соціальної підтримки у різних сферах суспільного життя, таких як фінансова, промислова, послуг, екологічна, медична та освітня.

Для того, щоб соціальна політика була ефективною та отримувала підтримку населення, необхідно визначити та затвердити соціальні орієнтири суспільного добробуту. Це повинні бути конкретні цілі та визначення стандартів життя, які враховують соціальні інтереси населення. Важливо враховувати можливості конкретних верств населення та ресурсні умови регіонів для забезпечення доступних соціальних послуг.

Населення буде більш схильним схвалювати соціальну політику, коли вона відповідає визначеним соціальним потребам і інтересам, а також враховує особливості та можливості різних груп громадян. Такий підхід сприяє підвищенню рівня та якості життя населення та сприяє сталому соціальному розвитку країни.

Соціальна політика є ключовим інструментом формування суспільства, і в її ефективній реалізації важливо враховувати різноманітні аспекти та потреби сучасного українського суспільства.

Для досягнення успіху в реалізації соціальної політики в Україні, необхідно враховувати динаміку змін у суспільстві та вносити корективи у програми та стратегії відповідно до актуальних викликів. Розбудова партнерства між державою, громадським суспільством і бізнесом є важливим кроком для спільного вирішення соціальних питань.

Сучасні технології та аналіз даних можуть виявитися вельми корисними для вдосконалення моніторингу та ефективності соціальних програм. Впровадження цифрових рішень дозволить отримувати більш точні дані про потреби населення, визначати пріоритети та вдосконалювати процеси прийняття рішень у сфері соціальної політики.

Важливим елементом є також створення механізмів взаємодії та обміну інформацією між різними рівнями влади, а також між регіонами, для того щоб реалізувати індивідуальні та регіональні особливості та потреби.

Здійснення ефективної соціальної політики також вимагає визначення чітких критеріїв ефективності, аналізу результативності програм та системи їхнього моніторингу. Перегляд та оновлення соціальних стандартів та нормативів також є ключовим етапом для адаптації до змін у суспільстві.

У цьому контексті, розробка та реалізація соціально-економічних реформ має бути гнучкою та спрямованою на створення умов для високого рівня соціального захисту громадян. Систематичний діалог між державними інституціями, громадянами та експертами може виявитися важливим механізмом для забезпечення рівності та визначення національних стратегій у сфері соціальної політики.

Отже, подальший розвиток соціальної функції держави в Україні передбачає комплексні заходи, які враховують потреби різних верств населення та спрямовані на забезпечення сталого соціального розвитку. Такий підхід дозволить зміцнити соціальну солідарність, підвищити рівень довіри до держави та сприяти створенню справедливого і гармонійного суспільства.

1.3. Рівень національної безпеки як складова соціальної політики: взаємозв'язок та виклики

Національна безпека виступає ключовим елементом соціальної політики, оскільки вона визначає ступінь захищеності громадян, їхніх прав і волі від зовнішніх та внутрішніх загроз. Рівень національної безпеки визначається

комплексом факторів, включаючи політичні, економічні, соціальні та військові аспекти, що є необхідними для забезпечення стабільності та благополуччя суспільства.

Забезпечення національної безпеки та вдосконалення соціальної політики є взаємопов'язаними завданнями, що потребують інтегрованого підходу та злагоджених дій. Національна безпека не може бути досягнута лише шляхом вдосконалення військових стратегій; вона також пов'язана із забезпеченням економічної стійкості, соціальної солідарності та правової рівності в суспільстві. Такий інтегрований підхід дозволить створити систему, яка працює як взаємозв'язаний механізм, спрямований на досягнення загальної мети – забезпечення безпеки та добробуту громадян.

У сучасному світі, який визначається постійними змінами, глобальними викликами та нестабільністю, питання забезпечення національної безпеки та вдосконалення соціальної політики стають крайньо важливими завданнями для будь-якої держави. Від їхнього успішного вирішення залежить стабільність, процвітання та благополуччя суспільства.

Національна безпека є ключовою складовою внутрішньої та зовнішньої політики будь-якої держави, що визначає ступінь захищеності громадян, їхніх прав та волі від різноманітних загроз. У сучасному глобалізованому світі, де відбуваються трансформації та конфлікти, досягнення і збереження національної безпеки стає завданням, що вимагає комплексного та інтегрованого підходу.

Соціальна політика, в свою чергу, визначає спосіб, яким суспільство вирішує соціальні питання та забезпечує соціальний захист громадян. Вона спрямована на забезпечення рівних можливостей, підвищення якості життя та зменшення соціальних нерівностей. В умовах глобальних викликів, таких як економічні коливання, пандемії та військові конфлікти, соціальна політика набуває ще більшого значення.

Рівень національної безпеки у контексті соціальної політики є важливою складовою, яка визначає стійкість та добробут суспільства. Це поняття охоплює широкий спектр аспектів, що включають політичні, економічні, соціальні та

військові аспекти, та визначає міру захищеності громадян та їхніх прав від різноманітних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.

У контексті соціальної політики, національна безпека визначається спроможністю суспільства ефективно реагувати на виклики, які виникають у різних сферах життя громадян. Це охоплює такі аспекти, як економічна стійкість, соціальна солідарність, правова рівність, безпека праці та соціальний захист. Забезпечення національної безпеки через соціальну політику включає у себе розробку та реалізацію програм та стратегій, спрямованих на зменшення вразливості суспільства перед зовнішніми та внутрішніми загрозами.

Важливим аспектом є взаємозв'язок між рівнем національної безпеки та соціальною політикою. Забезпечення ефективного соціального захисту, вдосконалення якості життя, рівність доступу до освіти та охорони здоров'я, а також зменшення економічних нерівностей сприяють підвищенню стійкості та єдності суспільства. З іншого боку, національна безпека забезпечує невід'ємний фундамент для розвитку соціальних програм та структур, що гарантують благополуччя громадян.

Такий комплексний підхід до взаємозв'язку національної безпеки та соціальної політики сприяє створенню стійкого та безпечного суспільства, яке здатне ефективно вирішувати виклики та забезпечувати добробут своїх громадян.

Одним із важливих викликів, які виникають у контексті взаємозв'язку національної безпеки та соціальної політики, є необхідність врахування та адаптації до змін в сучасному світі. Динамічний розвиток технологій, геополітичні зміни, а також нові виклики, пов'язані з пандеміями та кліматичними змінами, вимагають постійного оновлення стратегій і підходів.

Особливу увагу потребують аспекти кібербезпеки та інформаційної безпеки, оскільки цифрові технології стають невід'ємною частиною сучасного суспільства. Захист інформаційних ресурсів, персональних даних та кіберінфраструктури стає критичним для збереження національної безпеки.

У контексті соціальної політики, це також передбачає розвиток нових форм соціального захисту, які враховують вплив технологій на ринок праці, освіту та

медичні послуги. Розбудова ефективної системи попередження та реагування на соціальні кризи, спричинені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, також є актуальним завданням.

Нарешті, в контексті рівня національної безпеки важливо враховувати питання глобального виміру. Світова взаємодія та інтерконтинентальні виклики, такі як пандемії, тероризм чи екологічні кризи, вимагають співпраці та координації на міжнародному рівні. В цьому контексті рівень національної безпеки не може бути розглянутий ізольовано від світових подій та міжнародних відносин.

Таким чином, взаємозв'язок рівня національної безпеки та соціальної політики стає визначальним для сталого розвитку країни. Постійне вдосконалення та адаптація до нових реалій сучасного світу сприяють створенню ефективної системи, яка забезпечує якісний соціальний захист та стабільність суспільства.

Додатковим аспектом, який потребує уваги в рамках взаємозв'язку національної безпеки та соціальної політики, є вплив економічних факторів на добробут громадян. Наявність стабільної економіки і розумної економічної політики є ключовими факторами для забезпечення рівня життя та соціального захисту населення.

Ефективність соціальної політики визначається не лише розподілом соціальних виплат, але і розвитком економіки, забезпеченням доступу до робочих місць, підтримкою підприємництва та інновацій. Умови для сталого економічного зростання впливають на можливості країни забезпечити своє населення якісними соціальними послугами та ефективними механізмами соціального захисту.

Також, важливою складовою є врахування культурних та етнічних особливостей суспільства. Розбудова соціальної політики повинна бути адаптована до потреб різних соціокультурних груп. Забезпечення рівних можливостей для всіх шарів населення та захист прав меншин визначає стабільність та гармонію в суспільстві.

Врахування гендерної рівності та особливостей різних груп населення сприяє формуванню інклюзивної соціальної політики, яка враховує потреби та інтереси

всіх громадян. Сприяння рівноправ'ю та усунення дискримінації на всіх рівнях є важливим елементом сталого розвитку.

У цьому контексті, взаємозв'язок національної безпеки та соціальної політики виявляється як невід'ємна складова для досягнення сталого розвитку та стабільності суспільства в умовах сучасного геополітичного та соціального середовища.

Розглянувши взаємозв'язок між рівнем національної безпеки та соціальною політикою в умовах військової агресії Росії в Україні, можна сказати, що він набуває особливого значення. Збалансованість цих двох аспектів стає детермінантом для внутрішньої стабільності, захисту прав і свобод громадян, а також здатності країни забезпечити належний рівень соціального захисту.

В умовах воєнного конфлікту, ефективна соціальна політика має сприяти наданню допомоги тим, хто постраждав внаслідок військових дій. Це включає в себе надання медичної допомоги, матеріальної підтримки, адаптацію до нових умов життя для переміщених осіб та підтримку учасників бойових дій та їхніх сімей. Особлива увага має бути приділена соціальній реабілітації, психологічній підтримці та відновленню соціально-економічного статусу постраждалих.

Наскрізним елементом має стати збереження соціальної справедливості та рівних можливостей для всіх верств населення. Важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості різних груп, зокрема вразливих категорій населення, таких як діти, люди з інвалідністю, пожилі та інші. Спеціальні програми та заходи повинні бути спрямовані на захист їхніх прав і інтересів в умовах кризи.

Одним із ключових викликів є забезпечення фінансової стабільності для реалізації соціальних програм. Військовий конфлікт супроводжується великими витратами, але при цьому важливо забезпечити постійне фінансування соціальних потреб. Врегулювання цього питання вимагає комплексного підходу та розробки ефективних механізмів залучення ресурсів.

Отже, взаємозв'язок національної безпеки та соціальної політики в умовах війни укріплюється необхідністю ефективного управління ресурсами, забезпеченням

справедливості та врахуванням потреб різних соціальних груп для побудови стабільного та захищеного суспільства.

Зокрема, важливим напрямком соціальної політики в умовах війни є забезпечення соціального захисту учасників бойових дій та їхніх сімей. Соціальна допомога та компенсації повинні враховувати особливості їхнього положення та втрат, спричинених воєнним конфліктом. Розробка ефективних механізмів надання матеріальної допомоги, медичної підтримки та житлового забезпечення стає пріоритетом для забезпечення соціального благополуччя цієї категорії громадян.

Крім того, розвиток освіти та підтримка освітніх ініціатив є ключовим елементом соціальної політики в умовах війни. Забезпечення доступу до якісної освіти для дітей та молоді, які пережили воєнні події, сприяє їхньому подальшому соціальному інтегруванню та розвитку. Крім того, надання можливостей для перекваліфікації та підвищення кваліфікації дорослого населення, особливо тих, хто втратив роботу через воєнний конфлікт, сприяє їхньому швидкому відновленню та включенню в суспільство.

У контексті військового конфлікту роль громадянського суспільства набуває особливого значення. Активна участь громадських організацій у реалізації соціальних програм та моніторингу їх ефективності сприяє забезпеченню прозорості та відповідальності в передачі допомоги. Взаємодія громадянського суспільства, держави та приватного сектору в умовах війни дозволяє створити спільний фронт для подолання викликів та забезпечення стійкості суспільства.

Отже, взаємозв'язок рівня національної безпеки та соціальної політики в умовах військового конфлікту визначається необхідністю комплексного та цілеспрямованого підходу до соціального захисту населення. Забезпечення безпеки та благополуччя громадян стає спільною метою для держави, громадянського суспільства та приватного сектору в умовах військового напруження.

Система фінансового забезпечення соціальної сфери є невід'ємною складовою ефективною соціальною політики в будь-якому суспільстві. Важливість цього

аспекту виявляється у забезпеченні належного рівня соціального захисту громадян, а також розвитку ключових сфер, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист та культура.

Ефективність політики соціального захисту визначається її здатністю забезпечити рівні можливості та підтримку для всіх верств населення. Забезпечення соціального захисту необхідно враховувати індивідуальні та групові потреби, забезпечуючи доступ до послуг і ресурсів для всіх шарів суспільства.

Співпраця між державою, громадянським суспільством та приватним сектором є ключовою для успішної реалізації соціальних програм. Ці суб'єкти спрямовують свої зусилля на підтримку та розвиток різних сфер суспільства, створюючи умови для підвищення якості життя населення.

Україна, як і багато інших країн, стикається з численними викликами в сфері соціального захисту. Забезпечення національної безпеки є основою стабільності суспільства, але його ефективність не може бути досягнута лише в рамках військових стратегій. Національна безпека пов'язана з економічною стійкістю, соціальною солідарністю та правовою рівністю.

В умовах воєнного конфлікту, зокрема в контексті викликів, які постають перед Україною, важливо реалізувати інтегровані підходи до забезпечення національної безпеки та розвитку соціальної політики. Спільні зусилля держави, громадянського суспільства та приватного сектора є ключем до створення стійкого та безпечного суспільства, яке здатне подолати виклики військових конфліктів та забезпечити добробут своїм громадянам.

З огляду на воєнний конфлікт, несприятливі умови посилюють виклики соціального захисту та вимагають нових підходів до забезпечення благополуччя громадян. Одним із ключових аспектів є втрата доходів населення, що особливо стає відчутним у працездатному віці. В умовах воєнної агресії Росії в Україні, це питання набуває надзвичайної актуальності, оскільки економічна нестабільність та знищення інфраструктури призводять до збільшення безробіття та зменшення доходів громадян.

Збільшення потреб у медичних та психологічних послугах стає невід'ємною складовою відновлення суспільства. Військові дії призводять до появи травматичних ситуацій та погіршення фізичного та психічного здоров'я населення. Таким чином, система соціального захисту повинна включати в себе програми реабілітації та психосоціальної підтримки, спрямовані на полегшення наслідків воєнних дій.

Підвищення рівня освіти та доступу до неї також стає пріоритетом в умовах воєнного конфлікту. Зазначимо, що втрата доступу до освіти може масштабно позначитися на майбутньому розвитку країни, тому важливо впроваджувати програми забезпечення дітей та молоді можливістю навчання в умовах конфлікту.

Нарешті, реагування на виклики воєнного конфлікту визначається також гнучкістю та інноваційністю соціальної політики. У відновленні та розвитку суспільства важливу роль відіграє активна участь неприбуткових організацій, громадянського суспільства та підприємств, які спрямовують свої зусилля на реалізацію ініціатив, спрямованих на покращення умов життя та соціальної інфраструктури.

Важливо визначити, що національна безпека не є лише питанням військової оборони; це також система заходів, спрямованих на забезпечення економічної стійкості, соціальної солідарності та правової рівності. У контексті воєнного конфлікту інтегрований підхід до забезпечення національної безпеки включає не лише військові стратегії, але і соціальні програми, що спрямовані на підтримку вразливих груп населення.

Здійснення соціальної політики в умовах війни вимагає невідкладних та ефективних заходів забезпечення соціального захисту населення, особливо учасників бойових дій та їхніх сімей. Надання матеріальної допомоги, медичної підтримки та освітніх можливостей стає невід'ємною частиною соціальної політики в умовах кризи.

Громадянське суспільство, держава та приватний сектор повинні спільно спрямовувати свої зусилля на реалізацію соціальних програм та моніторинг їх

ефективності. Лише в єдності і співпраці вони зможуть створити стійкий механізм для подолання викликів воєнного конфлікту та забезпечення безпеки та добробуту громадян.

Отже, в умовах воєнного напруження об'єднані зусилля у сферах національної безпеки та соціальної політики необхідні для створення стійкого суспільства, яке зможе подолати виклики воєнного конфлікту та покращити якість життя громадян.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Основні виклики соціального захисту в умовах війни

Як зазначалося раніше, в сучасних умовах воєнного стану проблема реалізації політики соціального захисту територій є важливою. Соціальний захист представляє собою систему заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення в умовах соціальних ризиків, таких як хвороби, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасні випадки на виробництві та інші. З погляду макроекономіки соціальне забезпечення є системою управління соціальними ризиками для компенсації шкоди, зниження або запобігання їхнього впливу на процес розширеного відтворення населення. У соціально-економічному контексті соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу для забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах соціальних ризиків [42].

Після аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що термін «соціальний захист» охоплює комплекс заходів суспільно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення матеріального захисту суспільства від наслідків соціальних ризиків, таких як захворювання, непрацездатність, старість, втрата роботи та годувальника, нещасні випадки у виробничому процесі і т.д. У зв'язку зі значущим погіршенням фінансово-економічного становища та введенням воєнного стану, країна може вжити певні заходи для перерозподілу власних витрат з метою збереження балансу між особистими та суспільними інтересами. Однак важливо зауважити, що держава повинна утримуватися від будь-яких обмежень, які можуть призвести до порушення конституційних прав людини, пов'язаних з обов'язком забезпечення належного добробуту населення у будь-якій ситуації.

Соціальний захист, за визначенням М. Болотіна, являє собою стратегію держави у забезпеченні конституційних прав та мінімальних гарантій для кожної особи, незалежно від її місця проживання, національності, статі і віку [37].

Заслуговує на підтримку погляд вітчизняної вченої В. Москаленко, яка в своєму дослідженні сутності соціального захисту вказує, що термін «соціальний захист», на відміну від «соціального забезпечення», включає гарантії щодо забезпечення безпеки праці, охорони здоров'я, збереження природного середовища, а також правильної оплати праці та інших заходів, які необхідні для нормального функціонування особи та держави. «Соціальне забезпечення» в порівнянні з «соціальним захистом» є більш обмеженим поняттям і охоплює лише виплати пенсій, соціальної допомоги, а також соціального догляду. Відповідно до міжнародних стандартів соціальне забезпечення також включає в себе право на медичну допомогу, медичне страхування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, а також утримання та виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [60].

На сьогоднішній день ситуація у соціальних установах на територіях України, де тривають бойові дії, можна охарактеризувати як досить критичну. Загалом, під поняттям «надання соціальних послуг» слід розуміти професійну діяльність, яка вимагає обґрунтованих підходів до прийняття рішень щодо забезпечення таких послуг та детального вивчення індивідуальної ситуації кожної особи. Це також передбачає взаємодію з кожним індивідом з метою максимально ефективного вирішення його особистих проблем.

Процес надання соціальних послуг вимагає обґрунтованих та ретельно розглянутих рішень, спрямованих на забезпечення необхідної допомоги та підтримки особам, які перебувають у важких обставинах через воєнні події. Зокрема, це передбачає індивідуальний підхід до кожної особи та активну взаємодію з нею для максимально ефективного вирішення її потреб.

Такий підхід відзначається не лише наданням конкретних послуг, а й врахуванням особистих обставин кожної людини, сприяючи її активному включенню у процес вирішення власних проблем.

З метою вивчення та розуміння проблем, пов'язаних із реалізацією політики соціального захисту територій в умовах сучасної війни, важливо детально розглянути основний матеріал дослідження. Наразі ця проблема є надзвичайно актуальною.

Соціальний захист є комплексом суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків, таких як хвороби, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасні випадки на виробництві тощо. З погляду макроекономіки, соціальне забезпечення є системою управління соціальними ризиками для компенсації шкоди, зниження або запобігання їх впливу на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія, соціальне забезпечення означає відносини з перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків. Важливим аспектом є тісна комунікація з кожною людиною, що дозволяє краще зрозуміти її потреби та унікальні обставини. Цей підхід сприяє залученню кожної особи до процесу прийняття рішень та дозволяє створити індивідуальний план підтримки відповідно до її потреб та обставин.

Одним із ключових завдань – це забезпечення детального дослідження та урахування впливу бойових подій на фізичне та психічне здоров'я, родинні зв'язки та соціальні зв'язки кожної особи. Такий індивідуальний та виважений підхід дозволяє забезпечити належну та ефективну соціальну підтримку в умовах кризового середовища.

У 2022 році Україна стикнулася із значними викликами внаслідок повномасштабного вторгнення росії. 24 лютого 2022 року країна стала свідком нових викликів і проблем, особливо в сфері соціальної політики. Ці проблеми включають втрату людського потенціалу, припинення функціонування малого та середнього бізнесу, а також закриття великих підприємств в зонах бойових дій. Також виникає проблема втрати податкових доходів та місцевих бюджетів, зниження та майже повна відсутність сприятливого інвестиційного клімату в державі, а також загрози продовольчій та енергетичній безпеці України.

Блокування експорту продукції також є серйозним викликом. Ці проблеми суттєво впливають на розвиток як окремих територіальних громад, так і держави в цілому.

Внаслідок воєнних та окупаційних дій негативні фактори суттєво вплинули на суспільне життя. З кожним днем військової агресії російської федерації зростає кількість громадян, що потребують різноманітної соціальної та гуманітарної допомоги від держави.

Важливо наголосити, що незважаючи на активні військові дії в Україні, усі види соціальної допомоги безперервно виплачуються відповідно до законодавства, впродовж воєнного стану в країні та протягом 1 місяця після оголошення закінчення війни. Серед таких видів допомоги зазначаються:

- допомога малозабезпеченим сім'ям.
- допомога самотнім матерям на дітей.
- допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.
- допомога на дітей, які хворіють на тяжкі хвороби, інвалідність яких не встановлено.
- щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою із інвалідністю I чи II групи через психічний розлад.
- тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не можуть утримувати дитину або місце проживання яких невідоме.
- щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, включаючи оплату житлово-комунальних послуг.
- тимчасова державна соціальна допомога непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не має права на пенсійну виплату [25].

Варто відзначити, що винятком є виплати громадянам, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, оскільки часто у них відсутній доступ до банкіну та інших засобів ідентифікації, необхідних для отримання виплат. З цього приводу держава вживає всі можливі заходи для адаптації соціального

захисту до умов, що існують, та забезпечення максимальної доступності державної підтримки.

Тривалість виплат державних соціальних допомог, які були призначені раніше, продовжено на період введення воєнного стану та ще один місяць після його припинення чи скасування, і вони виплачуються за повний місяць без звернення особи. Порядок та розміри призначення компенсацій на проживання для внутрішньо переміщених осіб змінено, розширено коло суб'єктів, які мають повноваження брати на облік таких осіб. Крім того, підвищено норми пенсійного забезпечення для військовослужбовців, які є учасниками бойових дій, та осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також членів сімей загиблих військовослужбовців.

В умовах введеного воєнного стану та активних бойових дій відбулося стрімке зростання рівня бідності серед населення. Це явище безпосередньо вплинуло на формування соціальної політики в державі. Суспільство, що зазнало великих економічних і соціальних втрат у зв'язку з воєнними діями, потребує невідкладних та ефективних заходів соціальної підтримки.

Статистичні дані, наведені за оцінками Світового банку та ООН, вказують на серйозну соціальну проблему в Україні, особливо під час активних воєнних подій. Понад 20% населення є бідним, а понад 17 мільйонів осіб потребують допомоги [61].

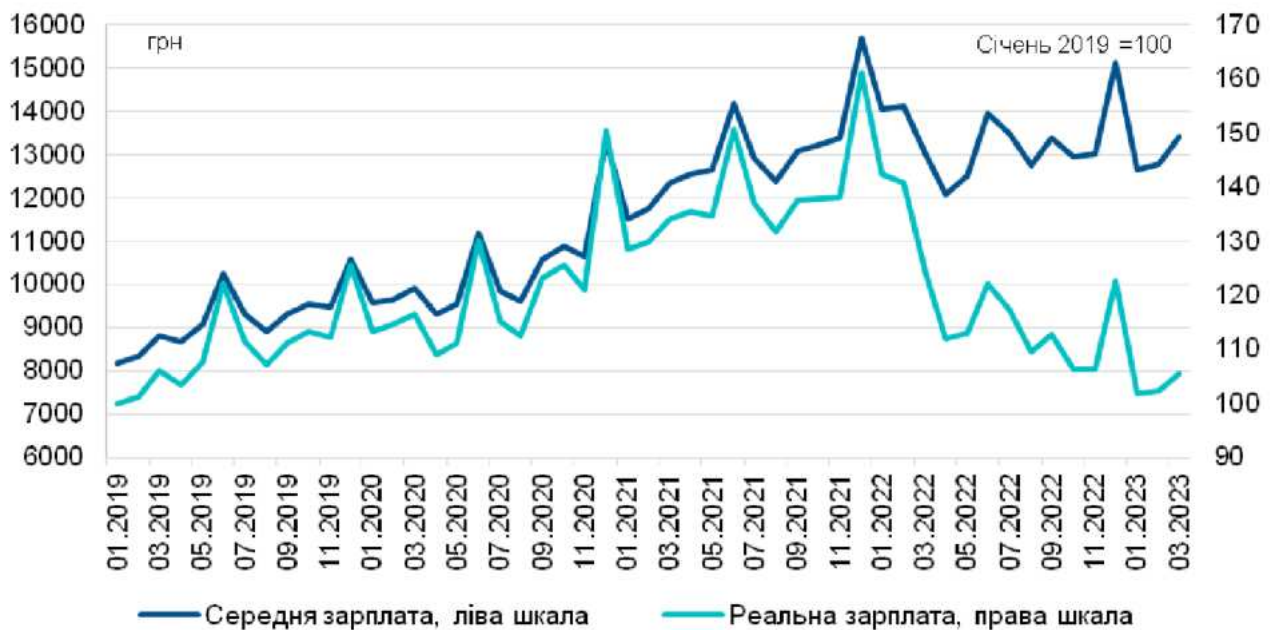
Ситуація з повномасштабною війною росії проти України має суттєвий вплив на економіку та життя громадян. Деякі основні аспекти цього впливу включають:

- зростання інфляції. У грудні 2022 року інфляція споживчих цін сягнула 26,6% у річному обчисленні, що є дуже високим показником. Зростання цін може призвести до зменшення купівельної спроможності населення, зокрема для бідних домогосподарств.
- зростання цін на продукти харчування. Ціни на продукти харчування зросли на 34,4% у річному обчисленні, що особливо важливо для бідних шарів населення, оскільки вони витрачають більший відсоток свого доходу на харчування.

– зростання цін на транспорт та паливо. Ціни на транспорт, зокрема на бензин, зросли на 42,9%. Це може виникнути через руйнування нафтопереробних заводів та сховищ пального російською армією. Вищі ціни на паливо можуть вплинути на витрати господарств та транспортні витрати.

– підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги. Рішення уряду про підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги спрямоване на стримування інфляції, але водночас це створило додаткові труднощі для домогосподарств, особливо для тих, які вже знаходяться у складних економічних умовах.

У результаті, в перші місяці 2022 року середня мінімальна заробітна плата значно скоротилася, проте згодом покращилася, коли підприємства в країні адаптувалися до економічного шоку. Тим не менше, реальна заробітна плата відчутно зменшилася через високий рівень інфляції (рис. 2.1).

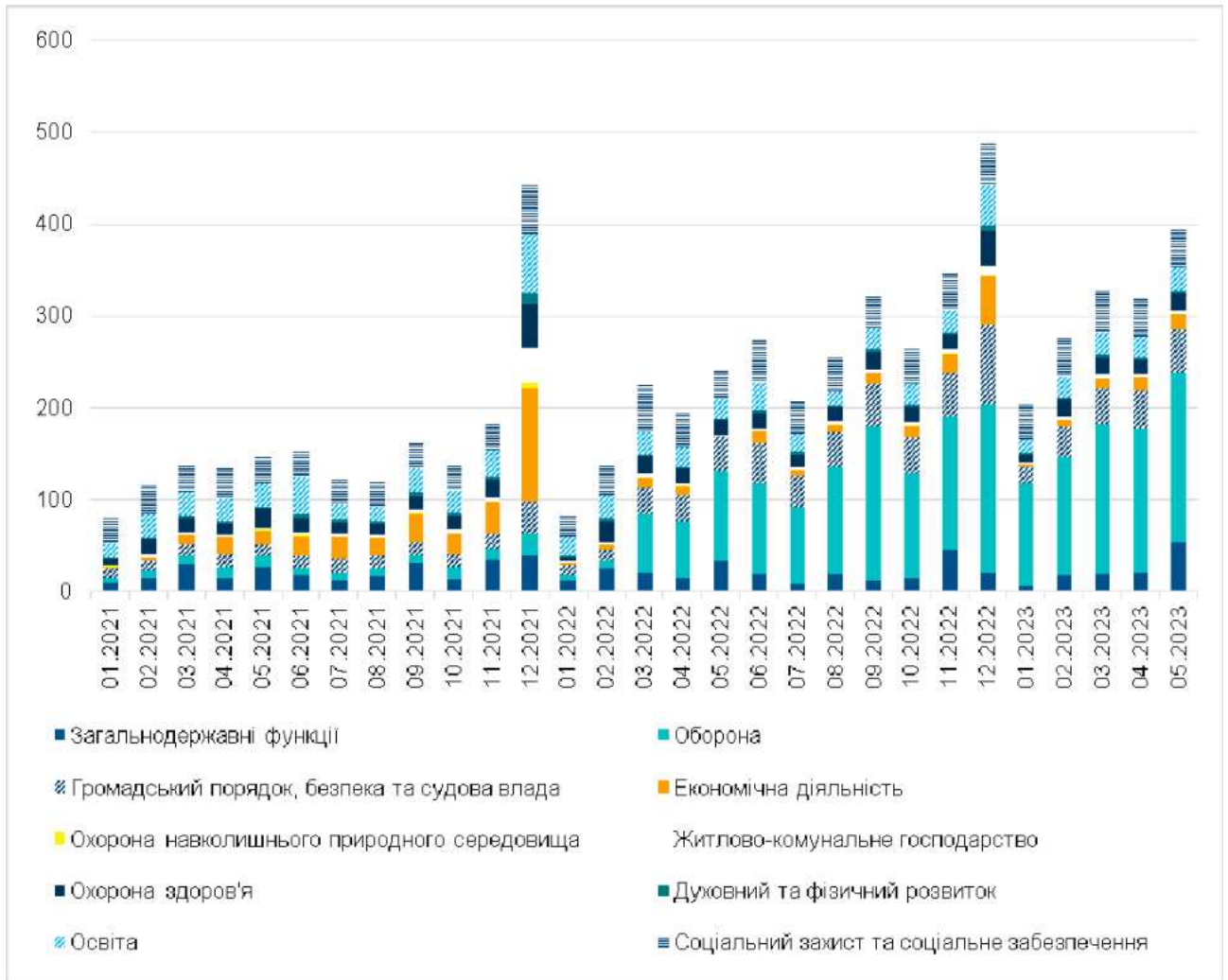
Рис. 2.1. Середня та реальна заробітна плата [62]

У липні 2022 року Національний банк України фіксував безробіття на рівні приблизно 30% [63]. Це було наслідком припинення діяльності певних підприємств, зменшення обсягів виробництва, скорочення самозайнятих осіб та значного збільшення кількості людей, які втратили роботу внаслідок великої кількості виробничих припинень. За даними Міжнародної організації праці (МОП), близько 60% виробничих підприємств втратили свої робочі місця. Однак

кількість зареєстрованих безробітних в Державній службі зайнятості не показала збільшення. З другої половини 2022 року економічна ситуація виявила стабільність. Споживча інфляція у червні 2023 року збавила свій темп до 12,8% в річному обчисленні [11].

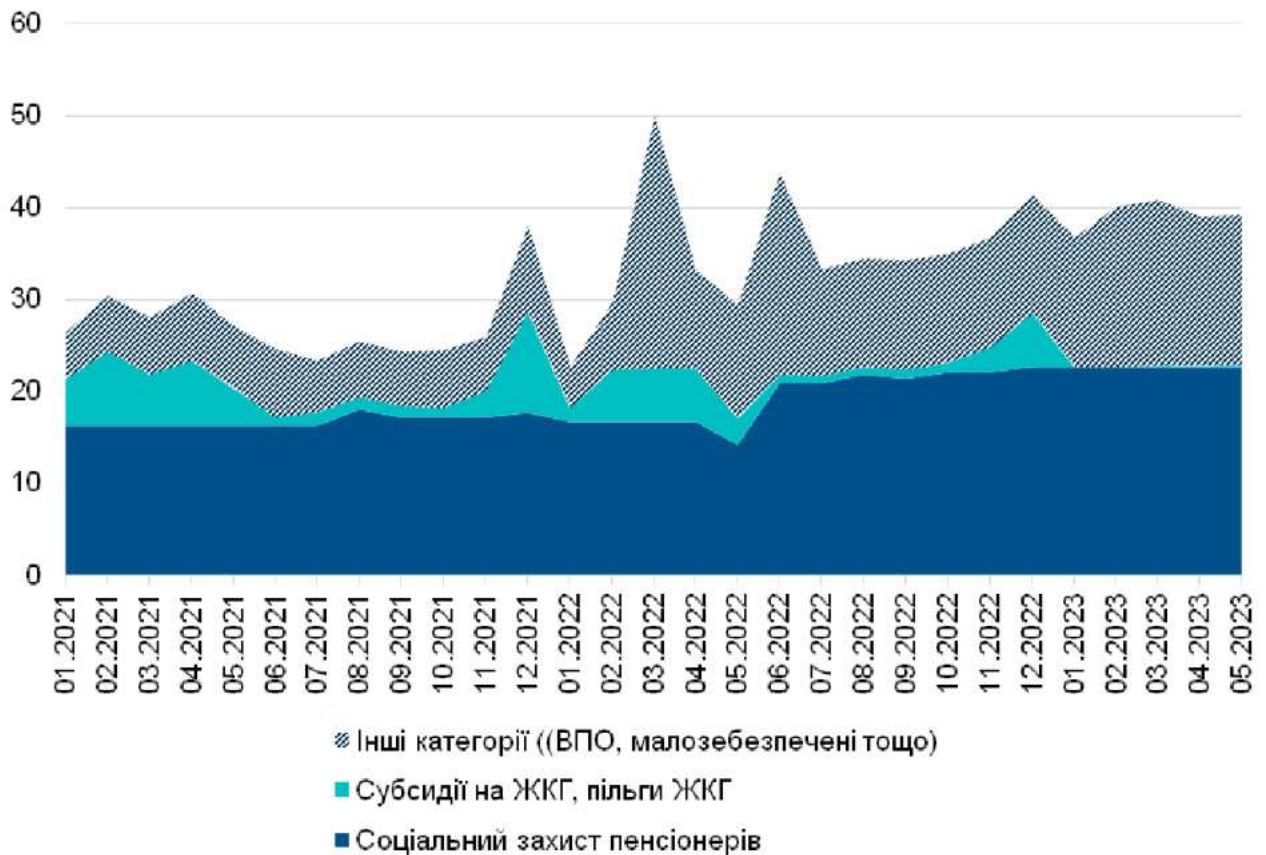
Повне вторгнення призвело до зниження економічної активності в Україні, що негативно відбилося на бюджетних надходженнях [14]. Додатково, у березні та квітні 2022 року уряд ввів ряд податкових пільг, які потім поетапно скасовувалися. Тим часом виникла проблема значного збільшення витрат на оборону та безпеку. Держава визначила витрати на соціальний захист як пріоритетні, проте знадобилось збільшити витрати на підтримку військово-промислового комплексу (ВПО). Загалом ще в квітні 2022 року офіційно оцінювалася потреба у фінансуванні бюджету в 5 мільярдів доларів щомісячно, що підтверджувалося і Міжнародним валютним фондом (МВФ). Проте міжнародна допомога досягла цього рівня лише у грудні 2022 року. У інших місяцях фінансові потреби задовольнялися за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (які безпосередньо придбав Національний банк України та були розміщені на ринку) та міжнародної допомоги у формі грантів або пільгових позик.

У 2022 році витрати зведеного бюджету збільшилися на 65%. Розходи на оборону зросли у 8,2 рази, а витрати на безпеку збільшилися в 2,5 рази порівняно з 2021 роком. Ці видатки складали 37,6% та 14,9% від загальних витрат зведеного бюджету відповідно. Як результат, частка коштів, витрачених на соціальний захист і соціальне забезпечення, скоротилася на 5,1 відсоткових пункту, до 15% від загальних видатків, хоча соціальний бюджет у 2022 році зрос на 22,3%. (рис. 2.2 [12]).

Рис. 2.2. Витрати зведеного бюджету, млрд. грн.

В Україні функціонує складна система соціального захисту [13]. У 2022 році уряд активно прагнув забезпечити повні та своєчасні виплати соціальної допомоги (рис. 2.3) [12]. Дві найбільші програми соціального забезпечення включають допомогу малозабезпеченим сім'ям (програма гарантованого мінімального доходу, ГМД) і житлово-комунальні субсидії. У 2022 році фінансування підтримки військово-промислового комплексу значно зросло через різке збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб. Крім того, велика сума коштів була виділена на інші програми соціальної допомоги. Як і раніше, для забезпечення своєчасних і повних виплат пенсій існував трансферт з центрального бюджету до Пенсійного фонду.

Рис. 2.3. Видатки на соціальний захист, млрд. грн.

Згідно з інформацією Світового банку, витрати на соціальне страхування до 2022 року становили 3% ВВП, при цьому майже половина населення взята участь у різноманітних програмах соціального захисту. Систему характеризували як слабку з урахуванням таких аспектів, як охоплення, гендерні розбіжності, інклюзивність та достатність виплат [16].

Багато програм досі не враховують дохідні рівні користувачів [17]. Наприклад, допомога при народженні дитини надається на однаковому рівні для всіх сімей з метою стимулювання народжуваності. У той же час, програми допомоги особам з інвалідністю, прийомним сім'ям, багатодітним сім'ям та особам похилого віку передбачають виплати. Протилежно, програма гарантованого мінімального доходу (ГМД), спрямована на бідних, забезпечує ефективне фінансування, але має обмежений охоплення. Щодо житлово-комунальних субсидій (ЖК), вони

отримуються в залежності від рівня доходу та його витрат на житло і комунальні послуги. Крім того, існують категорії осіб, які мають право на пільги на житлово-комунальні послуги, такі як ветерани війни та праці. Фінансування ЖК становить приблизно 20% від бюджету системи соціального захисту. Крім того, існують інші менші програми, такі як соціальна допомога самотнім матерям або батькам, що також перевіряються щодо їхнього матеріального стану. Значна частина бюджету системи соціального захисту спрямовується до Пенсійного фонду для забезпечення пенсійних виплат пенсіонерам.

Система соціального забезпечення в Україні передбачає низку пільг та привілеїв, зокрема для пенсіонерів та їх підкатегорій. Ці пільги включають безкоштовний проїзд у громадському транспорті, пільги на оплату житлово-комунальних послуг та інші пільги для пенсіонерів та певних категорій працівників. З часом ці пільги стали більш залежними від перевірки матеріального стану, та хоча їх існує багато, не завжди вони ефективні для бідних.

У 2022 році одним із пріоритетів уряду було своєчасне фінансування соціальних програм. Зберігалось плановане підвищення розмірів прожиткового мінімуму та встановлення розмірів кількох видів соціальних виплат. Проте, ураховуючи бюджетні обмеження, у 2023 році уряд вирішив залишити прожитковий мінімум на рівні грудня 2022 року протягом усього року, незважаючи на очікувану інфляцію (табл. 2.1 [7]).

Таблиця 2.1

Прожитковий мінімум в Україні

Кракка	Середній прожитковий мінімум	Діти до 6 років	Діти 6 - 18 років	Працездатні особи	Пенсіонери та люди з інвалідністю
2023 рік	2589	2272	2833	2684	2093
01.12.2022 - 31.12.2022	2589	2272	2833	2684	2093
01.07.2022 - 30.11.2022	2508	2201	2744	2600	2027 рік
01.01.2022 - 30.06.2022	2393	2100	2618	2481	1934 рік
01.12.2021 - 31.12.2021	2393	2100	2618	2481	1934 рік
01.07.2021 - 30.11.2021	2294	2013 рік	2510	2379	1854 рік
01.01.2021 - 30.06.2021	2189	1921 рік	2395	2270	1769 рік

Одним із важливих інструментів соціальної політики, спрямованим на зменшення бідності та поліпшення якості життя найбільш вразливих верств населення є програма гарантованого мінімального доходу.

У 2022 році уряд реалізував підвищення прожиткового мінімуму, відповідно до передбачень, які були визначені перед вторгненням. Як результат, Гарантований мінімальний дохід (ГМД), враховуючи інфляцію, збільшився у номінальному вираженні, не дивлячись на суттєвий спад у реальному вираженні.

У 2023 році запланований бюджет для програми Гарантованого мінімального доходу (ГМД) становить 15,6 млрд. грн., що на 13% перевищує фактичні витрати. Прогнозується, що кількість отримувачів готівкових виплат за програмою ГМД збільшиться на 25%, до 269,5 тис. домогосподарств. На фоні цього збільшення заплановано знизити середній розмір допомоги до 4815 грн. на сім'ю.

Отже, навіть при розширенні охоплення програми ГМД уряд передбачає зменшення розміру допомоги, що може зробити її менш ефективним інструментом для боротьби з крайньою бідністю, порівняно з попереднім періодом.

Найбільш розгалуженою програмою, що перевіряє наявність доходів, але менше ефективно охоплює осіб із низьким доходом у порівнянні із Програмою гарантованого мінімального доходу (ГМД) – є програма житлово-комунальних субсидій (ЖКС).

Протягом 2022 року уряд спростив надання житлово-комунальних субсидій (ЖКС) домогосподарствам, оскільки багато з них втратили свої доходи. Крім того, переселенцям дозволено отримувати ЖКС за місцем нового проживання, що розширило їхній соціальний захист. Також зазначається зміна адміністрування ЖКС: з жовтня 2022 року відповідальність за виплату ЖКС була покладена на Пенсійний фонд, а з грудня 2022 року він також відповідає за надання цих субсидій.

У 2023 році уряд передбачав розширення охоплення житлово-комунальними субсидіями (ЖКС) до 1,7 млн. отримувачів при запланованому бюджеті програми у розмірі 24,4 млрд. грн., що становило 20,8% більше, ніж у попередньому році. Оцінювалося, що середньомісячний платіж складе 1189 грн, що хоча більше, ніж у 2022 році (1170 грн), проте значно менше, ніж у 2021 році (1368 грн). Важливо врахувати, що підвищення тарифів на електроенергію для домогосподарств на 83% у червні 2023 року може вплинути на результати програми ЖКС.

Незважаючи на важкі бюджетні обмеження, що виникли внаслідок війни, уряд продовжує виконувати свої зобов'язання в межах існуючої системи соціального захисту. Держава впроваджує різноманітні заходи підтримки, спрямовані на запобігання бідності серед українців. Першою з таких ініціатив стала програма «ЄПідтримка», яку запустили у березні 2022 року. Жителі 14 областей, що постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення, мали можливість подати заявку через додаток «Дія» та отримати одноразову виплату в розмірі 6 500 грн при умові працевлаштування до 24 лютого. Усього уряд витратив на цю програму 31 млрд грн для виплат практично 5 мільйонам осіб.

У жовтні 2022 року була впроваджена програма «ЄОселя», яка реалізує субсидовані кредити на житло. Згідно з програмою, домогосподарства, що відповідають визначеним критеріям, можуть отримати банківський кредит із відсотковою ставкою 3% (різницю із ринковою ставкою компенсує уряд) та терміном погашення до 20 років, з обов'язковим першим внеском у розмірі 20%. Максимальна сума кредиту обмежена 6 млн. грн. Категорії населення, що мають

право на участь в програмі, включають військовослужбовців та працівників служби безпеки, фахівців у галузі охорони здоров'я та освіти, ветеранів війни та їхні сім'ї, а також домогосподарства, які не мають власного житла або проживають в обмежених умовах. У липні 2023 року програма була переглянута для розширення кола потенційних учасників.

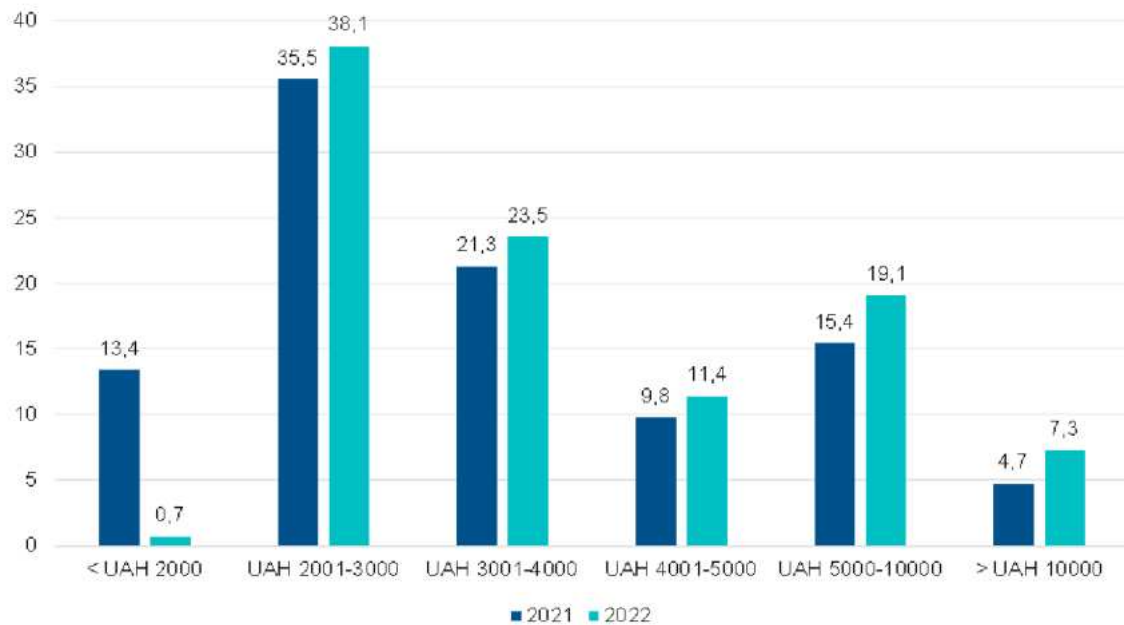
Також важливо відзначити, що фінансування соціальних виплат та програм здійснюється через посередників бюджетних коштів. Ці посередники є керівниками бюджетних установ, які мають повноваження отримувати бюджетні асигнування, укладати бюджетні зобов'язання та витратити кошти з бюджету.

Важливу роль у фінансуванні соціальних заходів і програм в Україні відіграють також цільові позабюджетні фонди, до яких відносяться Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Варто відзначити, що Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за державну солідарну систему обов'язкового пенсійного страхування. Він залучає кошти та накопичує всі страхові внески, виплачує пенсії та обробляє документи для виплат, забезпечуючи ефективну оплату та своєчасне фінансування.

Вчасна виплата пенсій виявилася невід'ємною частиною системи соціального захисту під час війни, оскільки в Україні налічується значна кількість пенсіонерів. За даними Пенсійного фонду, на початок 2022 року кількість пенсіонерів становила 10,8 млн., а в січні 2023 року ця цифра зменшилася до 10,7 млн.. Оскільки уряд прийняв рішення зберегти максимальну кількість людей від бідності, у 2022 році пенсії були проіндексовані, що було затверджено до повномасштабного вторгнення, і також проведена додаткова індексація у 2023 році.

У 2023 році уряд продовжив індексацію пенсій для компенсації високого рівня інфляції. За цією індексацією пенсії збільшились на 19,7%, проте не менше 100 грн і не більше 1 500 грн. Важливо зазначити, що індексація не стосувалася тих, хто отримує пенсії понад 20 930 грн, працюючих пенсіонерів із недостатнім

страховим стажем, а також певні категорії пенсіонерів, таких як колишні прокурори та судді (рис. 2.4 [18]).

Рис. 2.4. Розподіл пенсіонерів за розміром пенсії, %

У 2022 році уряд виділив до Пенсійного фонду 217 млрд. грн., що становить зростання на 22% порівняно з 2021 роком. Водночас власні надходження Фонду, основані переважно на єдиному соціальному внеску, збільшилися на 20,8%, до 404 млрд. грн. Це збільшення впливає з розширення бюджетних витрат на оплату праці військовослужбовців, обумовлене збільшенням розміру винагороди та збільшенням чисельності військовослужбовців.

Збільшення внесків, сплачених як єдиний соціальний внесок за військову винагороду, компенсувало зниження внесків, сплачених іншими працівниками, особливо через зменшення кількості зайнятих та можливе зменшення заробітної плати в окремих галузях у зв'язку із складною фінансовою ситуацією роботодавців.

Соціальне страхування на випадок безробіття входить в загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що охоплює систему прав, обов'язків і гарантій, спрямованих на забезпечення матеріальної підтримки, надання страхових виплат

та страхових послуг для страхованих осіб за рахунок коштів Фонду соціального страхування [25].

Витрати Фонду складаються з наступних компонентів: матеріальне забезпечення та соціальні послуги, утримання та забезпечення діяльності державної служби зайнятості, Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості, управління Фондом, відшкодування витрат Пенсійному фонду України на достроково призначену пенсію, а також витрати на розвиток і супроводження Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості.

Укрстат припинив оприлюднення статистики безробіття після повномасштабної агресії. За оцінками Національного банку України, у 2022 році кількість безробітних різко зростає, і влітку цього року рівень безробіття сягнув близько 30% економічно активного населення за методологією Міжнародної організації праці (МОП). Це стало наслідком скорочення економічної активності та високої внутрішньої міграції.

До кінця 2022 року рівень безробіття знизився до 23%, оскільки економічна активність стабілізувалася, а значна зовнішня міграція зменшила тиск на внутрішній ринок праці. Ця тенденція продовжилася і в 2023 році. Проте, якщо розглядати мігрантів як частину української робочої сили, рівень безробіття залишався на рівні близько 30%. (Рис. 2.5 [19])

Рис. 2.5. Безробіття, методологія МОП, 2021-2023 р.р.

Державна служба зайнятості, яка є виконавчим органом Державного фонду загальнообов'язкового страхування на випадок безробіття, з початку повномасштабної агресії підтримувала безробітних за допомогою активної та пасивної політики на ринку праці. Однак уряд вносив коригування в цю політику відповідно до викликів війни та бюджетних обмежень.

Це може включати в себе впровадження різних заходів, таких як програми активного працевлаштування, підтримка навчання та перекваліфікації, надання допомоги безробітним через соціальні виплати або інші форми фінансової підтримки. Зміни у політиці можуть бути зумовлені необхідністю адаптації до нових умов та економічних обставин, викликаних конфліктом та обмеженнями у фінансуванні.

У контексті воєнного стану держава, хоч і з важливими виправленнями, продовжила надавати допомогу безробітним. З вересня 2022 року парламент зменшив обсяг допомоги для зареєстрованих безробітних, скоротивши тривалість виплати до 90 днів з попередніх 120-360 днів. Схеми дострокового виходу на пенсію були скорочені з двох років до одного, а допомогу з безробіття зменшено до мінімальної заробітної плати незалежно від страхового стажу.

Можливі причини цих змін включають обмеження бюджету Фонду страхування на випадок безробіття та спроби уряду стимулювати активізацію безробітних у пошуку роботи чи згоду на громадські роботи.

Не зважаючи на ці зміни, кількість зареєстрованих у державних центрах зайнятості як безробітних зменшується з травня 2022 року. Станом на червень 2023 року в Україні було всього 113 тисяч зареєстрованих безробітних або менше одного відсотка робочої сили. Кількість зареєстрованих безробітних у грудні 2022 року зменшилася на 37% порівняно з аналогічним періодом минулого року, а у червні 2023 року річне зменшення складало 64%. Це зниження може бути нерозумним з економічної точки зору, враховуючи падіння економічної активності та очікуване зростання безробіття за методологією Міжнародної

організації праці (МОП). Однак ці тенденції можна пояснити змінами в політиці (рис. 2.6 [11]).

Рис. 2.6 Зареєстроване безробіття, 2021-2023

Так, однією з імовірних причин низької реєстрації безробітних та скорочення чисельності отримувачів допомоги може бути обмеження тривалості та розміру допомоги з безробіття. Зменшення кількості осіб, які отримують допомогу, на кінець 2022 року на 66% в річному обчисленні, а в червні 2023 року на 82% в річному обчисленні, вказує на значний вплив обмежень терміну виплати до 90 днів.

Такі обмеження можуть впливати на рішення безробітних реєструватися та отримувати допомогу, оскільки обмежений строк може змушувати людей активніше шукати роботу, або навпаки, відмовлятися від отримання допомоги через короткий строк її надання. Це може призвести до недооцінювання реального рівня безробіття та створити враження про швидке відновлення ринку праці.

Зменшення кількості вакансій і збільшення навантаження на одну вакансію, особливо в період після повномасштабної агресії, свідчать про труднощі на

ринку праці. Хоча стабілізація ситуації спостерігається з початку 2023 року, важливо враховувати динаміку та обсяги вакансій у порівнянні з попитом на робочу силу.

Обмеження тривалості та розміру допомоги з безробіття можуть бути зумовлені бюджетними обмеженнями під час війни, але їхній вплив на соціальну політику і фіскальні доходи може бути складним. Спад страхових виплат, навіть для тих, хто має невеликий страховий стаж, може викликати певні сумніви з точки зору соціальної справедливості. Однак обмеження, які спотворюють стимули до офіційного працевлаштування та сприяють неофіційній зайнятості, можуть мати негативний вплив на податкові та соціальні внески.

Загально важливо балансувати заходи боротьби з бюджетними обмеженнями та забезпеченням соціальної підтримки, щоб забезпечити економічну стабільність та соціальну справедливість в умовах війни.

Уряд вніс зміни до Постанови щодо громадських робіт з метою залучення більшої кількості безробітних до громадських завдань, пов'язаних з війною. Ці роботи включають будівництво оборонної інфраструктури, допомогу екстреним службам після ракетних атак, розбирання завалів, заготівлю дров, розвантаження гуманітарної допомоги, зміцнення дамб, розчищення доріг та допомогу внутрішньо переміщеним особам. Цей проект отримав назву «Армія відродження». Місцеві влади визначають конкретний перелік заходів.

Дана політика мала на меті, з одного боку, залучити безробітних до важливих громадських завдань та, з іншого боку, зменшити тиск на бюджет Фонду страхування від безробіття. Програма почала діяти у жовтні 2022 року та спочатку мала помірний успіх. До кінця 2022 року громадські роботи були організовані в 9 областях, участь прийняло 3 597 безробітних, які отримували заробітну плату не нижче мінімальної, з загальним фінансуванням 24 млн. грн.

До середини 2023 року результативність програми значно покращилася, охопивши 18 областей, 37,4 тис. учасників та отримавши фінансування в розмірі 255 млн. грн. Найактивніші області у програмі - Харківська, Сумська, Чернігівська, Полтавська, Донецька, Київська. Низький рівень зайнятості в

південних, центральних та західних областях може пояснюватися наявністю інших привабливих можливостей для працевлаштування (рис. 2.7 [20]).

Рис. 2.7 Географія громадських робіт станом на липень 2023 року

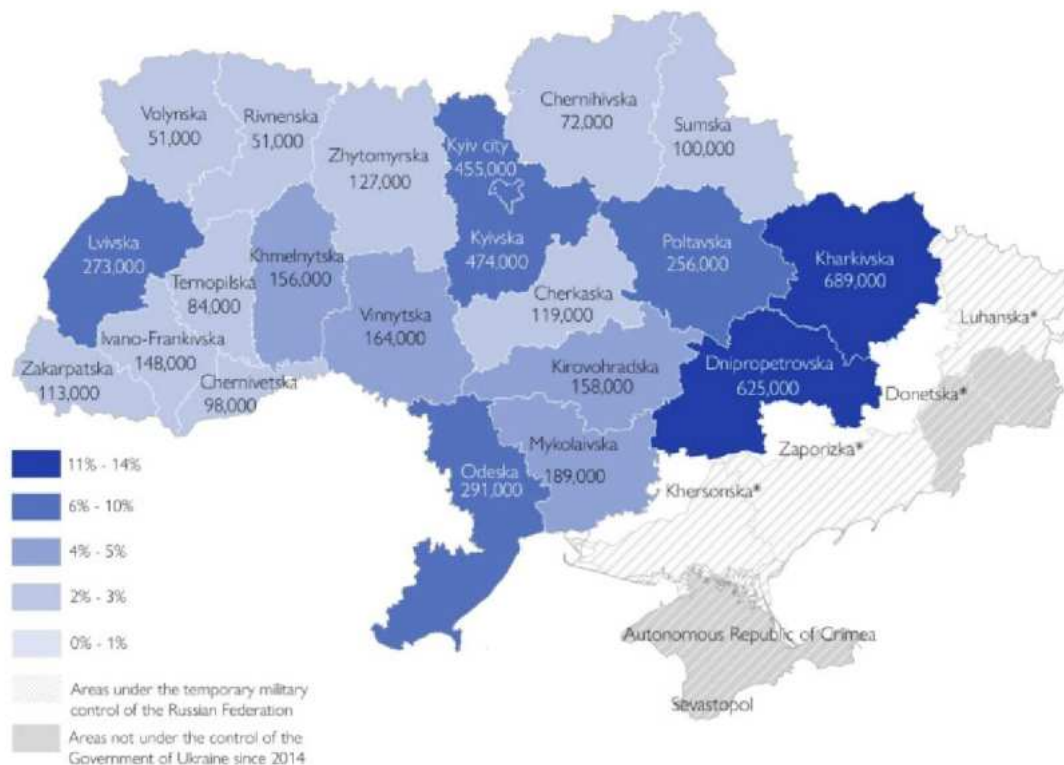
Отже, починаючи з 24 лютого 2022 року, державна політика щодо ринку праці в Україні була подвійною. З одного боку, відбулося звуження соціальних зобов'язань, встановлення жорстких обмежень щодо тривалості та розміру допомоги з безробіття. З іншого боку, уряд спрямовував зусилля на стимулювання переміщення населення та розвиток нових компаній, включаючи мікробізнес, шляхом пропонування громадських робіт для підтримки зайнятості. Хоча у 2022 році результати цих заходів були помірними, перша половина 2023 року вже показала наявність кардинальних змін. Офіційні показники безробіття, а особливо кількість отримувачів допомоги з безробіття, різко зменшилися. У той же час, участь у програмах підтримки бізнесу, таких як «єРобота» і громадські роботи, стала активнішою.

Важливим аспектом соціальної політики та гуманітарної діяльності є підтримка вільно переміщених осіб (ВПО) в Україні під час військової агресії. Відбувається

спроба забезпечити цільову допомогу та підтримку для людей, які були змушені залишити свої домівки через військові події.

В Україні до повномасштабного вторгнення Росії було близько 1,5 млн. громадян, які були зареєстровані як внутрішньо переміщені особи (ВПО). Після лютого 2022 року їхня кількість різко зросла, хоча різні джерела подають відмінні оцінки загальної кількості ВПО в Україні. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на кінець 2022 року, 5,9 млн. українців стали ВПО, що є менше після піку у травні 2022 року, коли їх було 8,0 млн.. З іншого боку, Міністерство соціальної політики повідомило, що кількість українців, зареєстрованих як ВПО, станом на кінець 2022 року, складала 4,9 млн. осіб, із яких 3,5 млн. стали ВПО після 24 лютого. У травні 2023 року МОМ оцінила кількість ВПО в 5,1 млн. українців, наближаючись до кількості офіційно зареєстрованих ВПО.

Рис. 2.7. Розташування ВПО, оцінки МОМ станом на травень 2023 р. [21]

Зареєстровані внутрішньо переміщені особи (ВПО) в Україні мають право на соціальну допомогу, яка призначена для покриття основних життєвих потреб. Розмір щомісячних грошових виплат становить 3000 гривень (93 долари США за

середнім офіційним курсом 2022 року) на кожну дитину та особу з інвалідністю, а також 2000 гривень (62 долари США) на кожну іншу особу в сім'ї. Ця допомога надається однаково для всіх домогосподарств і не вимагає перевірки доходів.

За даними Міністерства соціальної політики, приблизно 1,8 млн осіб отримують грошову допомогу, при цьому 1,4 млн ВПО звернулися за допомогою онлайн. Усього фінансування з державного бюджету на підтримку ВПО у 2022 році становило 57 млрд гривень, що порівняно з 3,0 млрд гривень у 2021 році є значним збільшенням. Виплати ВПО у 2023 році здійснюються автоматично.

Від початку повномасштабного вторгнення важливу роль у наданні допомоги переселенцям та іншим українцям, які потребують підтримки, відігравали місцеві, переважно волонтерські ініціативи. Ці групи забезпечували переселенців необхідними продуктами харчування, основними товарами та надавали допомогу з житлом. В безпечніших районах громади активно організовували притулки, які, як правило, функціонували в школах або інших відповідних приміщеннях. У цьому процесі також важливу роль відіграли міжнародні організації, зокрема ПРООН (Програма Розвитку Об'єднаних Націй) та Міжнародна організація з міграції (МОМ), які надавали додаткову підтримку та ресурси.

Гуманітарна допомога в Україні відіграла важливу роль у підтримці соціальних програм під час війни. За інформацією УКГВ ООН, гуманітарні потреби в Україні за період березень-грудень 2022 року оцінювалися в 4,29 млрд доларів США, з яких вдалося залучити 3,40 млрд доларів США. Донори повідомляли про те, що їхні зусилля забезпечили допомогу для 13,9 млн осіб в Україні.

Служба фінансового відстеження при ОСНА ООН (FTS) вказує, що гуманітарна допомога включала 701 мільйон доларів США для забезпечення продовольчої безпеки та 1 112 мільйонів доларів США багатоцільової грошової допомоги (МРС) у 2022 році. Допомога МРС охопила близько 5,9 млн людей, а організації, які брали участь в інформаційній панелі МРС, повідомили про 1 062 мільйони доларів США у виплатах 5,26 мільйонам бенефіціарів.

У 2023 році УКГВ ООН оцінило гуманітарні потреби України в 3,95 млрд доларів США, із яких міжнародне фінансування через План гуманітарного реагування України на 2023 рік становило 1,13 млрд доларів США або 29% від загальної суми. Інформаційна панель МРС за липень 2023 року вказує, що Україна отримала 364 мільйони доларів США гуманітарної допомоги та надала підтримку близько 2,5 мільйонам осіб, переважно в Харківській, Одеській, Дніпропетровській та Херсонській областях.

Отже підсумовуючи сказане, після лютого 2022 року держава продовжила фінансування соціальних програм і заохочувала зайнятність, з метою збереження соціальної безпеки в умовах воєнного конфлікту, обмеження зростання бідності та підвищення економічної стійкості країни. Це було досягнуто завдяки успішним переговорам уряду з міжнародними фінансовими та гуманітарними організаціями, а також іншими країнами, стосовно забезпечення фінансування зазначених програм. В іншому випадку уряд став би неспроможним фінансувати соціальні витрати, оскільки податкових надходжень вистачало лише на потреби у сфері оборони та безпеки.

Проте реакція уряду на нові виклики спочатку була дещо фрагментарною. Початково, після 24 лютого 2022 року, соціальна політика зосереджувалася на підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та забезпеченні інших соціальних виплат, зокрема пенсій, для забезпечення соціального захисту під час складної економічної кризи, що виникла на фоні повномасштабного військового конфлікту. Однак, починаючи з осені 2022 року і особливо в 2023 році, уряд розпочав переглядати пріоритети своєї соціальної політики, виходячи за мету обмеження витрат та сприяння підвищенню економічної активності, якщо це було можливо. Однією з особливостей соціальної політики України у воєнний час стала подальша цифровізація, що виявилася у можливості проведення практично всіх операцій онлайн.

Фінансування соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) зросло у зв'язку зі збільшенням їхньої кількості у цій вразливій групі, хоча сума, виділена на одну особу, залишалася низькою через обмеження бюджету. Процес

реєстрації осіб як ВПО було спрощено і може бути проведений офлайн або онлайн через мобільний додаток «Дія». Одночасно зареєстровані ВПО отримували фіксовані виплати, незалежно від рівня їхніх доходів, що не відповідає найкращим практикам соціального забезпечення.

У 2022 році уряд та органи місцевого самоврядування організували притулки в багатьох громадах, а потім, за допомогою зовнішньої підтримки, спорудили кілька модульних житлових районів та сіл для ВПО. Проте існувала потреба в більш стійкому рішенні житлових питань.

У відповідь на цю потребу у 2023 році уряд запустив дві програми компенсацій для власників зруйнованого чи пошкодженого житла на підконтрольних територіях. Проте, досі не розроблено чіткої політики щодо розміщення ВПО, чия нерухомість залишається на тимчасово окупованих територіях. У квітні 2023 року уряд також прийняв стратегію для ВПО до 2025 року, яка включає в себе бачення державної політики від негайної підтримки, у разі потреби, до інтеграції в нову громаду чи повернення додому.

Військовослужбовці відіграють надзвичайно важливу роль у гарантуванні національного захисту нашої країни та виконанні завдань з оборони України. Одним з ключових аспектів, що визначає їхню мотивацію для виконання службових обов'язків, є своєчасна та повна виплата обов'язкових виплат, що є виявом соціальної відповідальності держави перед цими Захисниками.

Фінансова стабільність військовослужбовців має безпосередній вплив на їхню ефективність та готовність до виконання завдань, включаючи бойові. Забезпеченість основними потребами, такими як харчування, житло та медична допомога, дозволяє військовим повністю концентруватися на виконанні своїх обов'язків.

В Україні існує система нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють питання соціального та правового захисту військовослужбовців, їхніх конституційних прав і свобод, а також гарантій щодо їх реалізації. Згідно зі статтею 17 Конституції України, «держава забезпечує соціальний захист

громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей».

Це визначення створює правову базу для реалізації соціального захисту для тих, хто служить у військових структурах країни та для їхніх сімей. Система законів та нормативів спрямована на забезпечення адекватної соціальної підтримки і захисту прав цих осіб, враховуючи їх важливу роль у забезпеченні національної безпеки та оборони.

Питання соціального забезпечення військовослужбовців регулюється Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Соціальний захист військовослужбовців визначено як діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві. Ця діяльність спрямована на підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі.

Соціальний захист військовослужбовців включає в себе право на забезпечення у випадках повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості та інших випадках, передбачених законом. Основною метою соціального захисту військовослужбовців є всебічне забезпечення особового складу та членів їхніх сімей, зокрема враховуючи особливості їх службового статусу та внесок у національну безпеку.

Ініційована урядова програма «ЄОселя», яка реалізує субсидовані кредити на придбання житла. Згідно з цією програмою, домогосподарства, що відповідають визначеним критеріям, можуть отримати банківський кредит із відсотковою ставкою 3%, при чому різницю з ринковою ставкою компенсує уряд. Термін погашення кредиту може складати до 20 років, при власному внеску в розмірі 20%. Максимальна сума кредиту обмежена на рівні 6 млн гривень. Групи населення, що мають право на участь у цій програмі, включають в себе військовослужбовців.

На 20 липня 2023 року, згідно із даними «Укрфінжитло», програма «єОселя» успішно надала 2 028 кредитів на загальну суму 2,83,528 млрд гривень. Значна частина цих кредитів (78%) була спрямована на військовослужбовців та персонал сил безпеки.

Протягом двадцяти двох місяців повномасштабної війни в Україні, деякі політики уряду були змінені з метою забезпечення більшої ефективності фінансування. Зокрема, фінансування виплат із безробіття було скорочено і зменшено у часі, призводячи до різкого зменшення кількості зареєстрованих безробітних у державній службі зайнятості. Це може спричинити підвищений ризик бідності серед тих, хто не може знайти роботу, і впливати на зовнішню міграцію.

Однак варто враховувати, що зменшення та скорочення допомоги з безробіття було супроводжено політикою підтримки створення робочих місць і самозайнятості. Це свідчить про зсув акценту з вищою соціальною безпекою на підтримку відновлення економічної активності.

У короткостроковій перспективі очікується, що соціальна політика України буде продовжувати балансувати між фіскальними обмеженнями та необхідністю підтримки населення, яке страждає від соціальних та економічних проблем, пов'язаних з війною. Головний акцент буде зроблено на підтримці існуючих програм соціального захисту, приділяючи більше уваги допомозі, що перевіряється за доходами, а також підтримці малих та середніх підприємств і самозайнятості.

Зменшення зовнішньої міграції в короткостроковій перспективі може зменшити тиск на ринок праці та державний бюджет. Однак у довгостроковій перспективі важливо розробити стратегію повернення емігрантів в Україну, враховуючи їхню роль у робочій силі та економічному відновленні. Це вимагатиме широкого спектру реформ, включаючи освіту, судову систему та підготовку до членства в Європейському Союзі.

Однак на даний момент найбільшою необхідністю для України є отримання всебічної підтримки від міжнародних партнерів, включаючи фінансову, військову та гуманітарну допомогу, для успішного протистояння війні.

В умовах військової агресії Росії в Україні основними викликами для системи соціального захисту є гуманітарна криза, психологічні травми, економічні обмеження, погіршення доступу до медичних та освітніх послуг, а також соціальне виключення та проблеми зайнятості. Розв'язання цих викликів вимагає комплексного підходу, активної участі міжнародних партнерів та високого рівня координації для забезпечення ефективного соціального захисту та відновлення соціальної стабільності в країні.

2.2. Соціальна справедливість в умовах воєнного стану

Соціальна справедливість є однією з ключових концепцій у сучасному суспільстві, визначаючи ступінь рівності, справедливості та взаємодії між його членами. Вона визначається як розподіл ресурсів та можливостей у суспільстві таким чином, щоб кожен член отримував визнання своєї гідності та мав рівні можливості для розвитку. Це охоплює економічну рівність, рівноправ'я та врахування потреб вразливих груп.

Основними принципами соціальної справедливості є:

- принцип рівності. Заснований на ідеї, що всі члени суспільства повинні мати рівний доступ до базових ресурсів та можливостей.
- принцип визнання гідності. Соціальна справедливість вимагає визнання та захисту гідності кожної людини незалежно від її соціального статусу чи походження.
- принцип забезпечення рівних можливостей. Орієнтований на створення умов, які дозволяють всім особам розвивати свій потенціал та досягати успіху без обмежень.

Соціальна справедливість визначає основи взаємодії та розподілу ресурсів у суспільстві. Забезпечення рівності, визнання гідності та рівних можливостей є

необхідними для створення справедливого та стійкого суспільства. Вирішення викликів соціальної справедливості вимагає спільних зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародної співпраці.

Соціальна справедливість виконує роль соціального регулятора суспільства, бо єдність та політична стабільність суспільства в значній мірі залежать від взаємодії різних аспектів справедливості.

Недосконалий зміст соціально орієнтованого законодавства має негативний вплив як на індивідуальне положення кожної людини, так і на суспільство в цілому, особливо для соціально вразливих груп населення, і це поглиблюється в умовах війни. Розуміння соціальної справедливості зазнає змін в залежності від історичних, соціально-політичних та економічних викликів, що ілюструється подіями в Україні, починаючи з 24 лютого 2022 року. Ці події спричинили різке переосмислення матеріальних та духовних цінностей, зокрема підходів до концепції соціальної справедливості.

Суспільно-політична обстановка в Україні на сьогоднішній день підкреслює важливість вирішення проблеми встановлення соціальної справедливості. Ця необхідність стала особливо актуальною у зв'язку з початком повномасштабного вторгненням російської федерації, яке отримало підтримку від Білорусі, на територію України. Психологічні, матеріальні та фізичні збитки, заподіяні війною та бойовими діями, разом із тимчасовою окупацією, стали чинниками, що негативно впливають на життя людей. У зв'язку з цим більшість громадян України сьогодні потребує соціальної підтримки і допомоги.

Соціальна справедливість виконує роль соціального регулятора суспільства, оскільки єдність суспільства та його політична стабільність значною мірою залежать від взаємодії проявів справедливості.

З метою забезпечення добробуту всіх громадян соціальна держава має взаємодіяти з економічними процесами та впроваджувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу. Гарантування прав і свобод людини повинно бути пріоритетом для всіх державних органів. Такий підхід визначає рівень демократичності держави та її дотримання принципів соціальної

справедливості. Конституція України визначає країну як соціальну та правову державу. Втілення соціальної справедливості має суттєвий вплив на рівень добробуту, демократизації, стабілізації суспільного розвитку, євроінтеграції, подолання слідів тоталітарного режиму та будівництва громадянського суспільства.

Важливо зауважити, що недосконалий характер соціального законодавства негативно впливає на становище кожної людини та загострюється в умовах війни, особливо торкається соціально незахищених верств населення. Соціальна справедливість виступає передумовою для створення та утримання позитивних відносин між громадянами країни. Цей стан досягається лише у випадку поваги до прав і свобод людини.

Розуміння соціальної справедливості змінюється в залежності від історичних, соціально-політичних та економічних викликів, що наочно продемонстрували події в Україні з 24 лютого 2022 року. Ці події спричинили значний перегляд матеріальних і духовних цінностей, а також уявлення про соціальну справедливість.

Внаслідок війни, приблизно 30% населення України втратило свої робочі місця, призводячи до різкого погіршення матеріального стану населення. Згідно з даними Міністерства соціальної політики, від 60% до 80% громадян можуть опинитися за межею бідності, а прогноз Світового Банку попереджає про зростання рівня бідності до 20% населення країни до кінця 2022 року [6].

У серпні 2022 року понад 6 млн українців залишили країну, зокрема 90% з них – це жінки та діти. Це призвело до виїзду значної кількості висококваліфікованих фахівців, які внесли вагомий вклад у розвиток різних сфер економіки та суспільства.

Бюджет на 2023 рік, розроблений урядом, передбачав, що 50% державних витрат буде спрямовано на потреби війни, що відразу ж призведе до скорочення видатків на соціальні сфери. Так, витрати на освіту зменшаться в порівнянні з 2022 роком, а витрати на охорону здоров'я скоротяться до 176 млрд. грн. , що менше 197 млрд. грн., запланованих на 2022 рік [1].

У сфері медицини ситуація аналогічна: видатки на охорону здоров'я у 2023 році скоротяться до 176 млрд грн, порівняно з планованими 197 млрд грн на 2022 рік. Однак, одним із пріоритетних напрямів державного бюджету на 2023 рік визначено соціальну підтримку населення. В даний момент у сфері соціальної допомоги існують 35 різновидів, які надаються громадянам в залежності від їх соціального статусу. Таким чином, існуюча система потребує структурних змін та переходу до універсальної допомоги, спрямованої на забезпечення адресності та ефективності державних витрат на соціальний захист. Цей підхід до реформування структури системи має своїх прихильників і опонентів, які висловлюють обґрунтовані аргументи, вважаючи, що універсальність та адресність є поняттями, що можуть взаємно суперечити.

Важливо відзначити, що урядова політика передбачає не лише зміну обсягів видатків на соціальну сферу, але й перегляд порядку розподілу коштів. Зокрема, у бюджеті передбачено витрати на субсидії для оплати житлово-комунальних послуг, які практично аналогічні показникам 2022 року: 37,9 млрд. грн. у порівнянні з 37,87 млрд. грн.

Крім того, уряд передбачає видатки на нові державні програми у сфері соціального захисту дітей та сімей у сумі 27,3 млрд грн, на соціальний захист громадян, що опинилися в складних життєвих обставинах – 66,64 млрд грн, а також на підтримку малозабезпечених сімей – 72,9 млрд грн. Універсальна соціальна допомога, яка буде адресно надаватися громадянам, стали в складних життєвих ситуаціях, стане основним інструментом боротьби з бідністю та реагування на складні обставини життя. Впровадження цієї допомоги, серед іншого, дозволить значно підвищити розміри пенсій для понад 55% українських пенсіонерів [10].

Лише перемога, яку здобуде Україна в цьому конфлікті, відкриє можливість для високих темпів економічного відновлення та стрімкого збільшення фінансування соціальних витрат, які повинні відповідати принципам соціальної справедливості.

Побудова системи надання соціальних послуг, схожої на кращі європейські практики, та забезпечення громадян своєчасною, доступною та якісною підтримкою, є пріоритетними завданнями Міністерства соціальної політики та сфери соціального захисту. Зокрема, внаслідок російсько-української війни відзначається активізація процесу підготовки та прийняття законодавчих актів соціального змісту, які створюють юридичну основу для дотримання соціальної справедливості в суспільстві в умовах, що склалися. Протягом сьомої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання (лютий–липень 2022 року) було прийнято 19 законів, які регулюють питання у соціальній сфері в умовах воєнного стану. Серед них можна вказати такі закони, як «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни», «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України», «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях»[2].

Оскільки Україна визначається як правова держава, слід відзначити визнання та дію принципу верховенства права і правового порядку, який базується на принципах, згідно з якими ніхто не може бути примушений виконувати дії, які не передбачені законом, що визнається як основна характеристика правової держави. Принципи чесності, справедливості, прозорості та відповідальності, які втілюють суть верховенства права, становлять основу відносин між «державою» і «громадянином». Відтак, діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб повинна базуватися виключно на законах, а громадяни повинні підкорятись державній владі у тій мірі, в якій її рішення, розпорядження та вимоги відповідають законам.

Вимоги соціальної справедливості, виражені у формі правових норм, набувають законодавчого змісту та обов'язкового характеру. Наприклад, у Законі України від 24.03.2022 р. № 2147-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про статус

ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» з внесенням комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни, закріплено тезу, що Державна політика соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України – це цілеспрямована, системна діяльність органів державної влади з метою забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей. Це включає надання їм пільг і гарантій соціального захисту відповідно до законодавства [5].

Дія Закону України від 01.04.2022 р. № 2168-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України» розповсюджується на громадян, які виникли у зв'язку з війною. Даний закон застосовується до осіб, які у період воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях отримали травми, контузії, каліцтва або захворювання внаслідок військової агресії російської федерації, перебуваючи в зонах воєнних дій або в районах, які піддавалися бомбардуванню, авіаударам та іншим збройним нападам. Закон передбачає надання допоміжних засобів реабілітації, медичних виробів та реабілітаційних послуг цим особам на підставі висновків лікарсько-консультативних комісій закладів охорони здоров'я або рішень військово-лікарських комісій, незалежно від встановлення ступеня інвалідності, включаючи випадки за кордоном [3].

Впровадження Закону України від 26 квітня 2022 року № 2193-IX є кроком у напрямку оперативного забезпечення соціальних послуг громадянам, які постраждали в умовах введення надзвичайного або воєнного стану на території України з метою збереження життя та здоров'я. Зазначений Закон передбачає електронний обмін даними, зокрема із Державною податковою службою, щодо доходів громадян, та розширює повноваження органів влади щодо визначення особливостей прийняття рішень про надання соціальних послуг. Також уточнюється, що соціальні послуги, в разі введення надзвичайного або воєнного стану, надаються екстрено, що сприяє швидшому прийняттю рішень щодо

їхнього надання. Закон також закріплює принцип надання безоплатних соціальних послуг особам, які зазнали шкоди внаслідок різних обставин, включаючи бойові дії, терористичні акти та інші події, під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. Це важливий крок у спрощенні процедур та уникненні бюрократичних затримок в умовах війни [22].

У контексті складної ситуації, спричиненої російсько-українською війною 2022 року, важливо враховувати досвід Західноєвропейських країн, зокрема такий підхід, як «activating labour market policies.» Це означає максимальне стимулювання виходу на ринок праці осіб, які раніше були залежні від державної соціальної допомоги. Такий підхід передбачає етичні та законодавчі норми і не обмежується лише мікрокредитуванням для започаткування власного бізнесу.

Важливо враховувати, що такий підхід повинен бути унормованим не лише етично, але й законодавчо, і не повинен обмежуватися лише мікрокредитуванням для відкриття малого бізнесу. Потрібно забезпечити правову підтримку для стимулювання активної участі громадян на ринку праці.

В умовах воєнного стану важливо також звертати увагу на розв'язання соціальних проблем, зокрема пов'язаних із соціальним захистом прав дітей, бездомних осіб, осіб, які відбули покарання, протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, соціального захисту осіб з інвалідністю, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів праці, ветеранів військової служби та інших.

У зв'язку з сучасним воєнним станом і великим обсягом видатків на соціальний захист, виникає необхідність використання нових підходів до вивчення даної проблеми. Зазначається, що обсяг видатків на соціальний захист населення значно зросли, і в майбутньому прогнозується їх подальше збільшення через зростання кількості населення, що потребує державного захисту через війну.

В умовах війни виникає запитання не лише про соціальну справедливість, але й про соціальну солідарність та міжнаціональну взаємодію. Забезпечення рівних прав та можливостей усім громадянам, незалежно від їхнього етнічного

походження, стає важливим аспектом зміцнення єдності та відновлення соціального ладу.

В контексті воєнного конфлікту в Україні важливо розуміти, що соціальна справедливість, соціальна солідарність та міжнаціональна взаємодія є взаємопов'язаними концепціями, що визначають успішність процесів відновлення соціуму та зміцнення його єдності.

Таким чином, важливим завданням держави зараз є забезпечення соціального захисту населення в умовах воєнного стану, незважаючи на обмеження бюджетного фінансування цієї сфери. Перед державою стоїть завдання гарантувати основні потреби населення, такі як доступ до медичних послуг, житла, харчування та освіти. Це вимагає розроблення та ефективного впровадження програм соціальної підтримки, спрямованих на захист найбільш вразливих категорій населення.

Підсумовуючи, можна відзначити, що реакція на виклики часу, зумовлені військовим конфліктом, вимагає подальшого вдосконалення законодавчого забезпечення соціальної справедливості для забезпечення ефективного розв'язання проблем у сфері соціального захисту та ринку праці. Це вимагає не лише ефективних законодавчих засобів, але й активного взаємодії всіх суспільних суб'єктів для спільного подолання викликів та відновлення стабільності в країні.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення в Україні в умовах війни

Адекватне фінансування соціальної політики є одним з ключових завдань уряду та основним напрямком багатьох наукових досліджень. У контексті впровадження концепції інклюзивного розвитку та впровадження принципів антропоцентризму в різних сферах суспільного життя, постає актуальність питання вдосконалення підходів та інструментів фінансування суспільних благ. Це включає пошук нових методів для подолання майнової нерівності та вирішення інших соціальних проблем, що потребують значних фінансових ресурсів.

Незважаючи на те, що фінансування соціальної політики здійснюється різними економічними агентами в Україні, держава – є основним джерелом такого фінансування. Ресурси, які зосереджені у державному та місцевих бюджетах, не лише утворюють доходи значної частини населення, яке працює у бюджетній сфері, але й слугують фінансовою основою для реалізації бюджетних програм, спрямованих на соціальний захист населення та підтримку його доходів, а також на фінансування найважливіших суспільних послуг, що визначають якість життя. Однак через суспільно-політичні та економічні труднощі, спричинені агресією РФ проти України, зростання обсягів бюджетних ресурсів, які держава спрямовує на соціальну політику, стають проблематичними.

Тривалий період радикальних соціально-економічних і політичних трансформацій в Україні призвів до накопичення ряду негативних явищ, які призвели до посилення інтенсивності соціальних ризиків. Військовий конфлікт суттєво змінив хід функціонування вітчизняної соціально-економічної сфери та загострив наявні проблеми.

Соціальний захист і соціальне забезпечення є найбільш витратною категорією в загальному бюджеті України, випереджаючи за обсягом витрат на охорону здоров'я, освіту і економічну діяльність. Для досягнення європейського рівня життя важливо забезпечити належний рівень соціального захисту населення. Україна вибрала курс, спрямований на узгодження її законодавства з європейськими стандартами, що сприятиме стабілізації економіки, створенню нормативно-регуляторної бази та покращенню соціального захисту громадян, але військовий конфлікт підвищив загрози для соціального добробуту населення. Умови військового конфлікту ставлять перед Україною надзвичайно складні завдання щодо забезпечення соціального захисту населення. Фінансування соціального захисту в цих умовах стає важливою складовою для забезпечення основних потреб та підтримки тих, хто постраждав внаслідок воєнного конфлікту. Умови військового конфлікту призвели до збільшення обтяження бюджету держави.

Одним із найсуттєвіших відчутних негативних наслідків кризи, породженої військовим конфліктом, є втрата доходів населення, особливо працездатного населення. Втрата доходів працездатного населення є однією з найбільш критичних проблем, які виникають в умовах військового конфлікту. Забезпечення ефективного соціального захисту та відновлення економічного благополуччя населення стає завданням першочергового значення для влади та міжнародних спільнот.

Разом із зменшенням номінальних доходів погіршення фінансового стану громадян викликає виникнення інфляційних ризиків. За даними Світового банку за період воєнних подій в Україні рівень бідності зріс вдесятеро, а за їхніми прогнозами до кінця 2023 року частка бідних в країні може досягти 25%, до кінця 2024 року ця цифра може зрости до 55% [23].

Результати аналізу, проведеного Групою «Рейтинг», свідчать про те, що доходи 64% українців зазнали зниження протягом періоду війни. Згідно інформації, наданої порталом з пошуку роботи grc.ua [24], серед працюючого населення,

основним джерелом доходів яких є заробітна плата, лише 20,5% громадян, які працюють, не відчули зменшення своєї зарплати протягом періоду війни.

Соціальні виклики сучасної України в значній мірі пов'язані з розмірами інфраструктурних збитків внаслідок війни. Протягом періоду повномасштабної війни пошкоджено чи зруйновано більше 3 тисяч освітніх закладів, 907 культурних споруд, 168 спортивних об'єктів та 95 релігійних будівель. У 2022 році значні збитки виникли в житловому фонді, зокрема, пошкоджено чи зруйновано 149,3 тисячі житлових будинків. Всі ці руйнації загострюють питання щодо якості та доступності соціальних послуг.

Система соціального захисту є ключовим інструментом для подолання негативних наслідків війни та відновлення благополуччя громадян. Соціальний захист охоплює не лише фінансову підтримку у потребуючих категорій, а й забезпечення загального добробуту, безпеки та свободи всіх членів суспільства. Оскільки головною метою системи соціального захисту є уникнення складних життєвих ситуацій для осіб та сімей, їх вчасне виявлення та подолання, то важливою є роль соціальної держави, включаючи фінансові та юридичні механізми, у забезпеченні соціального захисту. Це означає забезпечення соціальних гарантій, надання соціальних допомог, таких як матеріальні виплати, та здійснення надання соціальних послуг.

Аналізуючи виконання держбюджету в умовах повномасштабної війни впродовж 2022 р уряд України зосереджував увагу на кількох основних пріоритетах в бюджетній сфері, серед них, зокрема: забезпечення в достатніх обсягах потреб сектору безпеки та оборони; утримання на достатньому рівні соціальних стандартів та надання державної допомоги тим, хто її потребує; недопущення різкого недофінансування сфер охорони здоров'я та освіти; забезпечення підтримки бізнесу тощо. З метою надання соціальної допомоги населенню на 2023 рік заплановано 163,1 млрд грн у держбюджеті, що на 12,4 млрд грн перевищує показник 2022 року (150,7 млрд грн).

Сучасна система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні стикається з новими соціальними викликами, які стали особливо актуальними.

Збільшення кількості осіб, які постраждали від війни, ставить перед державою завдання не лише забезпечення їх соціальної допомоги, особливо матеріальної, але й вимагає впровадження як класичних, так і інноваційних інструментів соціального захисту та солідарності суспільства для ефективної відбудови та розбудови України.

Російська воєнна агресія та отримання Україною статусу кандидата в Євросоюзі підкреслили важливість невідкладного вирішення питань щодо правового забезпечення соціального захисту в умовах воєнного стану та розробки шляхів їх вдосконалення. Забезпечення професійного навчання та підвищення кваліфікації соціальних працівників, психологів, педагогів та інших фахівців стає ключовим аспектом для залучення їх до процесів реінтеграції та реадaptaції постраждалих військових, цивільних осіб та осіб/сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах.

На сьогоднішній день фінансування соціальної сфери є невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку будь-якої країни. У зв'язку із складною ситуацією, що виникла внаслідок воєнних дій, стає актуальним безліч проблем у сфері фінансування соціальної сфери. До них відносяться: обмежені бюджетні ресурси для підтримки соціальної сфери, фінансування соціальних витрат у меншому обсязі, ніж це необхідно для належної соціальної підтримки населення (зокрема, недостатнє фінансування системи охорони здоров'я та освіти), а також відсутність ефективних механізмів для забезпечення якості соціальних послуг. Ураховуючи вплив воєнних подій, ці проблеми стають ще більш складними та потребують комплексного підходу до вирішення.

Один із ключових показників соціально-економічного стану населення визначається обсягом державних витрат. У 2022 році видатки України на соціальний захист та соціальне забезпечення склали 425 987,0 млн. грн., що становило 15,75% від загальних видатків. На 1 грудня 2023 року ці витрати зменшилися до 417 916,6 млн. грн., або 12,1 % відповідно [30].

Видатки зведеного бюджету на соціальне забезпечення населення менші. У 2022 році цей показник склав 455 186,2 млн. грн. – 14,96 %, а на 1 грудня 2023 р. він становить 456 448,1 млн. грн. (12,09 %) [31].

Здійснений огляд фінансових витрат у розрізі державного та зведеного бюджетів України на соціальний захист та соціальне забезпечення свідчить про тенденцію поступового скорочення видатків в цих напрямках. Ця динаміка викликає серйозні занепокоєння, внаслідок чого стає очевидним недостатнє фінансування інститутів соціального захисту населення.

У контексті війни росії в Україні, тенденція поступового скорочення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення стає ще більш актуальною. Стрімке зростання потреб у соціальному захисті населення внаслідок воєнних подій, евакуацій, пошкоджень інфраструктури та інших викликів призводить до негативних наслідків у сфері соціального забезпечення.

Подальше зменшення фінансування у цьому секторі може призвести до недостатньої підтримки для постраждалих, зокрема ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, та інших груп, які втратили свою стабільність через військові дії. Це може виявитися ускладненим доступом до медичної допомоги, невідповідним рівнем соціальних виплат та загальним погіршенням якості життя. Багатодітні сім'ї, позбавлені звичайних умов життя через війну, також можуть стикатися зі зменшенням соціальних виплат та обмеженим доступом до освітніх та медичних послуг для своїх дітей.

В умовах воєнного конфлікту, коли соціальна інфраструктура має критичне значення для допомоги та підтримки тих, хто постраждав, недофінансування соціального захисту може призвести до загострення соціальних проблем і зниження рівня життя вразливих груп населення.

Отже, умови військового конфлікту в Україні створюють серйозні труднощі у фінансуванні соціальної сфери, що призводить до ряду проблем і викликів.

Зокрема:

1. Недостатнє фінансування соціального захисту. Спостерігається зменшення видатків на соціальний захист та забезпечення, що ускладнює доступ до

соціальних послуг для уразливих груп, таких як ветерани, внутрішньо переміщені особи та багатодітні сім'ї.

2. Погіршення якості соціальних послуг. Зменшення фінансування може призвести до зниження якості медичної допомоги, освітніх послуг та інших соціальних програм, що безпосередньо впливає на рівень життя населення.

3. Обмеження підтримки для постраждалих є Ветерани, внутрішньо переміщені особи та інші постраждалі групи можуть стикатися зі складнощами у доступі до необхідних послуг та соціальної підтримки.

4. Нестабільність у соціальній інфраструктурі. Невідповідне фінансування призводить до нестабільності у сфері соціального захисту, що може поглибити соціальні проблеми та обмежити здатність країни надавати ефективну допомогу своїм громадянам.

В цій ситуації важливо знаходити баланс між ефективним використанням обмежених ресурсів та забезпеченням належної соціальної підтримки тим, хто постраждав внаслідок війни. Міжнародна підтримка та розробка стратегій для ефективного вирішення цих фінансових викликів відіграють ключову роль у покращенні ситуації в соціальній сфері в умовах війни.

Отже, в умовах військового конфлікту суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення набувають особливого значення, оскільки вони визначають рівень ефективності та доступності соціальних програм в умовах важких викликів. Однією з ключових проблем є втрата доходів населення, зокрема працездатного населення, через перервання економічних процесів та втрату можливостей для заробітку.

Важливим аспектом є також забезпечення фінансування системи охорони здоров'я, оскільки військові дії можуть призвести до збільшення попиту на медичні послуги та реабілітацію. Збільшення обсягів фінансування у сфері охорони здоров'я дозволить забезпечити належний рівень медичної допомоги та реагувати на підвищену потребу в медичних ресурсах.

Додатковою проблемою є забезпечення соціального захисту вразливих груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи, біженці та інваліди війни.

Необхідно розглядати можливості підтримки цих груп через соціальні програми, а також шляхи полегшення їхнього інтегрування в суспільство.

Особливу увагу слід приділити механізмам компенсації втрат та покращенню соціального становища тих, хто постраждав внаслідок воєнного конфлікту. Запровадження ефективних механізмів підтримки, що базуються на аналізі потреб та можливостей, дозволить оптимізувати розподіл соціальних ресурсів та забезпечити економічну стабільність постраждалих груп населення.

Таким чином, фінансування соціального захисту в умовах військового конфлікту потребує комплексного та збалансованого підходу для забезпечення ефективності та справедливості соціальних програм в умовах надзвичайних обставин.

3.2. Розробка стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни

З 2014 року Україна переживає військовий конфлікт з російською федерацією, що суттєво впливає на всі аспекти соціальної політики, особливо на територіях, які знаходяться близько до лінії фронту та тих, що були окуповані. Населення, що стосується близько 5 мільйонів людей, стало жертвою агресії. З початком активізації війни 24 лютого 2022 року, рівень соціальних проблем зростає на всій території країни: значні людські втрати, численні поранені, більше 6 мільйонів біженців, масштабна міграція, руйнування енергосистеми, дефіцит енергоресурсів, зруйновані житлові об'єкти і таке інше.

В умовах воєнного конфлікту національна соціальна політика повинна бути спрямована передусім на розв'язання проблем воєнного часу та забезпечення соціальної підтримки населенню в умовах кризи. Зрозуміло, що фінансова система самостійно не може витримати тягар таких проблем і потребує матеріальної та фінансової підтримки від держав, що надають допомогу Україні в умовах протистояння агресії з боку РФ. Державна політика у сфері соціального захисту повинна вирішувати проблеми, такі як надання соціальної допомоги та

налагодження соціальної політики на окупованих територіях, диференціація та систематизація пільг для різних категорій населення, допомога переселенцям в інших містах України, підтримка вразливих верств населення в умовах війни, надання допомоги тим, хто втратив роботу, та захист малих і середніх підприємств в умовах військових дій.

У нашому сучасному суспільстві, яке переживає військовий конфлікт, національна соціальна політика повинна спрямовуватися на подолання різноманітних проблем, які виникають в результаті війни. Важливо вирішувати нагальні завдання, такі як забезпечення соціальної допомоги і підтримки населення в критичних ситуаціях.

Загальна ситуація визначається великою кількістю проблем: високий рівень гуманітарних втрат, велика кількість поранених, масштабна міграція населення, втрата житла, енергетичні проблеми та інші. Спільні зусилля держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти є необхідними для подолання цих труднощів.

Фінансова система країни, незважаючи на свою самостійність, неспроможна самостійно впоратися з масштабом проблем. Тому важливо мати ефективний механізм фінансової та матеріальної допомоги від держав-партнерів, що підтримують Україну в умовах військових дій.

Державна політика повинна бути націленою на розв'язання конкретних завдань, таких як надання соціальної допомоги на окупованих територіях, диференціація пільг для різних категорій населення, допомога переселенцям, підтримка вразливих верств населення і тих, хто втратив роботу через війну. Також важливо захищати малі та середні підприємства, які стають жертвами військових дій.

У цих непростих обставинах необхідно об'єднати зусилля всіх сфер суспільства для забезпечення необхідної соціальної підтримки та визначення оптимальних стратегій фінансування.

У світлі конфлікту з російською федерацією, важливо акцентувати увагу на пріоритетах соціальної політики в умовах воєнних загроз. Один з ключових аспектів – це забезпечення ефективної соціальної допомоги та налагодження

соціальної інфраструктури на деокупованих територіях. Це передбачає створення механізмів для забезпечення базових потреб мешканців, охоплення найбільш вразливих верств населення та відновлення соціальної стабільності.

Диференціація пільгових категорій населення є важливим аспектом фінансової підтримки. Врахування специфічних потреб різних груп громадян, таких як ветерани, інваліди, сім'ї загиблих воїнів, створює можливість гнучкої та ефективної реакції на потреби суспільства.

Також важливо надавати допомогу переселенцям, які змушені шукати нові місця проживання внаслідок воєнного конфлікту. Це може включати у себе не лише житлові умови, але й підтримку в адаптації до нових умов життя, зокрема, забезпечення доступу до освіти та медичних послуг.

Допомога вразливим верствам населення повинна враховувати особливості їхньої ситуації та забезпечувати високий рівень соціальної підтримки. Це може охоплювати програми забезпечення харчування, медичні послуги, психологічну допомогу та інші заходи, спрямовані на підтримку цих груп населення.

Допомога особам, які втратили роботу через війну, повинна включати в себе програми професійної перекваліфікації та підтримку в пошуку нових можливостей працевлаштування. Також, важливо стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, який є ключовим елементом економічного відновлення країни.

В умовах військових загроз високий рівень ефективності витрат, максимізація внутрішніх ресурсів та міжнародне співробітництво є невід'ємними елементами успішної реалізації соціальних програм і підтримки населення. Ці фактори визначають стратегічні напрями дій уряду та громадськості для забезпечення ефективності та результативності в умовах надзвичайних обставин.

Високий рівень ефективності витрат передбачає ретельне фінансове планування та моніторинг ресурсів, спрямованих на соціальні програми. Ефективне управління фінансами дозволяє оптимізувати витрати, забезпечуючи максимальну користь для населення. Це включає в себе раціональне розподіл

бюджетних коштів, використання інноваційних методів управління та впровадження ефективних систем моніторингу.

Максимізація внутрішніх ресурсів передбачає не тільки оптимізацію фінансових засобів, але й мобілізацію внутрішніх сил та потенціалу суспільства для активного участі у програмах соціальної підтримки. Це може включати в себе використання волонтерів, сприяння ініціативам громадських організацій та залучення додаткових ресурсів через партнерства з бізнесом та місцевими громадами.

Міжнародне співробітництво стає ключовим фактором у реалізації соціальних програм в умовах військових загроз. Залучення підтримки та допомоги від міжнародних партнерів, таких як міжнародні організації та держави, розширює можливості отримання фінансування, технічної допомоги та досвіду. Гармонізація зусиль різних країн та організацій сприяє створенню інтегрованих підходів до вирішення соціальних проблем та підтримки населення в умовах війни.

Отже, в умовах війни важливо розробляти імовірні перспективи та стратегії фінансування соціальної сфери, орієнтовані на реальні потреби суспільства та покращення якості життя громадян. Для удосконалення соціальної політики в умовах війни, необхідно враховувати різні аспекти, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та житлове господарство. Декілька наших пропозицій, які можуть сприяти покращенню соціальної політики України в умовах війни:

1. Реформа системи охорони здоров'я:

- підвищення фінансування медичної сфери для забезпечення необхідного обладнання, ліків та кадрового забезпечення.
- запровадження програм психологічної підтримки для осіб, які постраждали від війни.

2. Оптимізація системи освіти:

- забезпечення доступу до якісної освіти для дітей на прифронтових та деокупованих територіях.

- впровадження дистанційного навчання та електронних ресурсів для учнів, які переселились.

3. Соціальний захист:

- збільшення розмірів соціальних виплат для населення, яке постраждало від війни.

- розробка програм для підтримки вразливих верств населення, включаючи ветеранів, інвалідів та сім'ї загиблих.

4. Підтримка осіб, які втратили роботу:

- сприяння реінтеграції осіб, які втратили роботу через війну, шляхом надання нових можливостей для навчання та зайнятості.

5. Розвиток малого та середнього бізнесу:

- надання фінансової підтримки та пільг для малого та середнього бізнесу на прифронтових територіях для збереження робочих місць.

6. Співпраця з міжнародними організаціями:

- активізація партнерства з міжнародними донорами та гуманітарними організаціями для отримання додаткових ресурсів.

7. Децентралізація управління:

- розробка та впровадження механізмів децентралізованого управління, що дозволить регіонам самостійно реагувати на соціальні потреби.

Ці пропозиції можуть слугувати основою для розробки комплексних програм та стратегій, спрямованих на поліпшення соціальної ситуації в умовах війни та забезпечення необхідної підтримки для населення. Ці пропозиції є також кроком у напрямку розробки імплементації комплексних програм та стратегій, спрямованих на поліпшення соціальної ситуації в умовах війни. Важливо визначити, що успішна реалізація цих заходів вимагатиме тісного співробітництва між урядовими структурами, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та громадянами.

Отже, у контексті тривалого військового конфлікту в Україні створення та ефективної реалізації стратегій фінансування соціальної сфери є надзвичайно важливим завданням. Високий рівень ефективності витрат, максимізація

внутрішніх ресурсів та міжнародне співробітництво стають ключовими факторами успішної реалізації соціальних програм і підтримки населення в умовах військових загроз.

Розробка програм психологічної підтримки, підвищення фінансування медичної сфери та надання соціальної допомоги тим, хто втратив роботу, стають пріоритетними завданнями. Зокрема, важливо враховувати потреби на деокупованих територіях та вдосконалювати соціальні програми для переселенців та вразливих верств населення.

Міжнародне співробітництво, залучення гуманітарної допомоги та спільна робота урядових структур, громадських організацій із громадянами є необхідними компонентами успішної реалізації стратегій фінансування. Ці заходи спрямовані на поліпшення соціальної ситуації та забезпечення належної підтримки населенню, яке постраждало від наслідків військового конфлікту в Україні.

Реалізація запропонованих стратегій вимагатиме від уряду не лише ефективного використання фінансових ресурсів, але й ретельного моніторингу та адаптації програм до зростаючих потреб населення в умовах війни. Крім того, важливо враховувати особливості регіонального розподілу соціальних послуг і акцентувати увагу на найбільш вразливих категоріях населення.

Взаємодія з міжнародними партнерами та організаціями також грає ключову роль у забезпеченні ефективності соціальних заходів. Спільна діяльність з отримання гуманітарної допомоги, обмін досвідом та ресурсами може значно підсилити можливості для забезпечення належної підтримки тим, хто потребує допомоги.

Загальна мета полягає в тому, щоб забезпечити населенню необхідні ресурси та соціальні послуги в умовах військового конфлікту, сприяючи відновленню нормального життя та зміцненню соціальної стабільності в країні. Розглянуті стратегії та перспективи фінансування є кроком у цьому напрямку та вимагають спільних зусиль всіх зацікавлених сторін.

У розробці стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни вирішальне значення має адаптація існуючих моделей до нових реалій. Важливо враховувати, що військовий конфлікт призводить до збільшення соціальних потреб та економічних викликів. Розробка ефективних стратегій має базуватися на аналізі соціальних та економічних наслідків воєнного конфлікту. Однією з ключових складових є розширення соціальних програм та їхнє адаптування до потреб вразливих груп населення. Спрямованість на допомогу тим, хто найбільше постраждав від війни, включаючи внутрішньо переміщені особи, біженців та родини загиблих, є необхідною для забезпечення соціальної справедливості в умовах кризи.

Розробка інноваційних механізмів фінансування також важлива для забезпечення сталості соціальних програм. Можливості привласнення додаткових ресурсів через партнерство з громадським сектором, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами можуть значно підтримати фінансування соціальних ініціатив.

Важливим елементом є також моніторинг та оцінка ефективності видатків в умовах війни. Ретельний аналіз результатів фінансових інвестицій дозволить уточнити стратегії та уникнути маргіналізації окремих соціальних груп.

Отже, розробка стратегій фінансування соціальної сфери в умовах військового конфлікту має бути гнучкою, інноваційною та орієнтованою на реальні потреби населення. Такий підхід сприятиме забезпеченню ефективного використання ресурсів та підтримці тих, хто потребує соціальної допомоги у надзвичайних обставинах.

ВИСНОВКИ

У контексті суспільних проблем та порушень, погіршення якості життя та зменшення життєвого рівня населення стає неабияк важливим показником соціального розвитку держави. Соціальний захист населення, у свою чергу, є основним інструментом, спрямованим на пом'якшення впливу цих проблем та забезпечення стабільності та благополуччя громадян.

Основні принципи державної політики у соціальній сфері визначені у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Ці принципи включають забезпечення прав і свобод громадян, які гарантовані Конституцією України, на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту. Також до них входить підвищення якості соціальних послуг, забезпечення доступним житлом через розвиток будівництва соціального житла і впровадження доступного іпотечного кредитування. Держава також зобов'язана гарантувати населенню соціальні гарантії через систему соціальних стандартів і пільг, поліпшувати систему пенсійного забезпечення, створювати належні умови життя для людей похилого віку і сприяти розвитку недержавної системи пенсійного страхування. Забезпечення адекватних розмірів соціальних виплат, які є основним джерелом доходів, і удосконалення механізму підтримки соціально незахищених верств населення також є важливими аспектами цієї політики [29]. Зазначені гарантії і заходи слід розглядати як засоби соціального захисту населення в цілому.

Ситуація, що склалася в соціальній сфері під час окупації російською федерацією в Україні, свідчить про недосконалість державної політики управління суспільством в умовах конфлікту та зовнішнього втручання. У 2022 році Україна стала свідком значних труднощів через повномасштабне вторгнення росії, що призвело до втрат людських життів, економічного спаду та значних матеріальних втрат. Уряд, за підтримки міжнародних партнерів, акцентував увагу на критично важливих соціальних витратах для подолання кризи та боротьби зі зростанням бідності. Незважаючи на певну стабілізацію, вплив

воєнного конфлікту продовжує залишати свій відбиток, що призводить до інфляції, зниження економічної активності та високого рівня безробіття.

Навіть при обмеженнях бюджету, Україна продовжувала вкладати кошти у соціальні програми та заходи для стимулювання зайнятості з метою збереження своєї системи соціального захисту та підтримки економічної стійкості. В період війни уряд акцентував увагу на цифровізації, спрямованій на поліпшення доступу громадян до соціальної допомоги. Також прикладалися зусилля для допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) через спрощену реєстрацію, фінансування допомоги ВПО та надання притулку, де це було можливо.

У висновку важливо відзначити, що фінансування соціальної сфери в умовах війни стає стратегічним завданням, що потребує комплексного підходу та інноваційних рішень. Воєнний конфлікт створює серйозні виклики для забезпечення ефективного соціального захисту населення, адже погіршення умов життя, масові переміщення населення та загрози для безпеки стають домінуючими факторами.

Фінансові ресурси, спрямовані на соціальну сферу, повинні бути використані максимально ефективно та спрямовані на тільки термінові та необхідні заходи. Забезпечення соціального захисту в умовах війни вимагає не лише збільшення видатків, але й їхню раціональну алокацію, орієнтовану на реальні потреби населення.

Партнерства між урядом, громадським сектором та міжнародними організаціями стають важливим аспектом для забезпечення необхідних ресурсів і допомоги у виконанні соціальних програм. Взаємодія та обмін досвідом можуть сприяти розробці ефективних стратегій, адаптованих до умов військового конфлікту.

Ключовим фактором є також систематичний моніторинг та оцінка ефективності фінансових інвестицій у соціальну сферу. Це дозволить уряду та зацікавленим сторонам коригувати стратегії та максимізувати позитивний вплив на якість життя громадян.

Отже, ефективне фінансування соціальної сфери в умовах війни вимагає не лише збільшення обсягів видатків, але й вдосконалення управління ресурсами та

спрямування їх на термінові соціальні потреби населення. Забезпечуючи соціальний захист, уряд та громадські інституції стають важливими агентами в забезпеченні стійкості та розвитку суспільства в умовах військового конфлікту. У контексті дослідження фінансування соціальної сфери в умовах війни варто зробити кілька ключових висновків:

1. Зниження фінансування та виклики для соціальної сфери. Умови військового конфлікту серйозно впливають на фінансування соціальної сфери, призводячи до зменшення видатків та обмежень у доступі до соціальних послуг для населення. Це створює серйозні виклики для забезпечення соціальної підтримки вразливим групам.
2. Необхідність міжнародної підтримки. Забезпечення стабільності соціальної сфери в умовах війни вимагає активної міжнародної підтримки та співпраці з партнерами. Міжнародні організації та країни-донори можуть відігравати ключову роль у забезпеченні фінансових ресурсів та технічної допомоги для подолання кризи в соціальній сфері.
3. Потреба в ефективному управлінні ресурсами. Оптимальне використання обмежених ресурсів та впровадження ефективних стратегій управління фінансами стає надзвичайно важливим завданням у контексті військових дій. Систематичний моніторинг та оцінка ефективності програм фінансування дозволять визначити пріоритети та уникнути розподілу ресурсів.
4. Залучення громадськості та громадських організацій. Широка участь громадськості та активізація громадських організацій може стати важливим каталізатором для забезпечення транспарентності, ефективності та взаємодії управлінських структур в реалізації соціальних програм.
5. Стратегії довгострокового відновлення. Розробка та впровадження стратегій довгострокового відновлення соціальної сфери в умовах війни є критично важливою. Це включає в себе не лише тимчасові заходи для надання невідкладної допомоги, але і плани та програми, спрямовані на стійке поліпшення якості соціальних послуг після завершення конфлікту.

Ситуація, що склалася в соціальній сфері під час окупації російською федерацією в Україні, визначається як складний соціокультурний та економічний контекст, в якому держава стикається з викликами, пов'язаними із зовнішньою агресією та внутрішньою нестабільністю. Ця ситуація, великою мірою, свідчить про недосконалість державної політики управління суспільством в умовах конфлікту та зовнішнього втручання.

Важливо відзначити, що соціальна сфера є ключовим елементом національного розвитку, і в умовах конфлікту вона стає вразливою до негативних впливів. Недосконалість державної політики управління суспільством проявляється в ряді аспектів, що безпосередньо впливають на соціальну сферу.

По-перше, слабкість системи соціального захисту населення в умовах конфлікту вибухово розширюється. Нестабільність та ризики військових дій негативно позначаються на функціонуванні соціальних програм, а також на забезпеченні основних потреб громадян, таких як доступ до медичної допомоги, освіти та житла.

По-друге, економічні обмеження та санкції, пов'язані із зовнішньою агресією, викликають падіння рівня життя населення та загострюють проблеми безробіття. Відчутне збільшення соціальної напруженості, особливо серед тих, хто втратив можливість забезпечити себе та свої сім'ї.

По-третє, відсутність ефективних стратегій адаптації та реагування на соціальні виклики конфлікту свідчить про потребу вдосконалення державного управління. Недостатня реакція на зміни в умовах життя громадян під час кризи призводить до збільшення числа соціально вразливих груп та загострення нерівностей.

Виправлення цих недоліків вимагає вдосконалення стратегій соціальної політики, орієнтованих на забезпечення ефективного соціального захисту та підтримки громадян в умовах конфлікту. Зміцнення соціальної сфери повинно бути визначальним елементом стратегії держави для забезпечення стійкості та благополуччя суспільства під час викликів, пов'язаних із зовнішньою агресією.

Нами розроблено пропозиції щодо покращення соціальної політики України в умовах війни. Головні тези:

1. Поліпшення системи охорони здоров'я:

- збільшення фінансування галузі медицини для забезпечення необхідного обладнання, ліків та належного кадрового забезпечення.
- впровадження програм психологічної підтримки для осіб, що постраждали від воєнних подій.

2. Оптимізація системи освіти:

- гарантування доступу до якісної освіти для дітей на прифронтових і деокупованих територіях.
- використання дистанційного навчання та електронних ресурсів для учнів, які були змушені переселитися.

3. Соціальний захист:

- збільшення розмірів соціальних виплат для населення, яке постраждало від війни.
- розробка програм підтримки вразливих груп, включаючи ветеранів, інвалідів та сім'ї загиблих.

4. Підтримка безробітних:

- сприяння реінтеграції осіб, які втратили роботу через війну, шляхом створення нових можливостей для навчання та зайнятості.

5. Розвиток малого та середнього бізнесу:

- надання фінансової підтримки та пільг для малого та середнього бізнесу на прифронтових територіях для збереження робочих місць.

6. Міжнародне співробітництво:

- активізація співпраці з міжнародними донорами та гуманітарними організаціями для залучення додаткових ресурсів.

7. Децентралізація управління:

- розробка та впровадження механізмів децентралізованого управління, що надає регіонам можливість самостійно реагувати на соціальні потреби.

Ці ініціативи можуть служити основою для розробки комплексних програм та стратегій, спрямованих на поліпшення соціальної ситуації в умовах війни та забезпечення належної підтримки населенню. Успішна реалізація цих заходів

вимагатиме тісної співпраці між урядовими структурами, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та громадянами.

Важливо підкреслити, що в умовах війни ефективне фінансування соціальної сфери є визначальним елементом забезпечення стійкості та відновлення суспільства. Комплексний підхід передбачає розгляд економічних, соціальних, психологічних та гуманітарних аспектів, які взаємодіють для досягнення загальної мети – поліпшення якості життя громадян та подолання наслідків військового конфлікту.

Завданням уряду та міжнародних партнерів є не лише забезпечення фінансових ресурсів, але і розробка стратегій, спрямованих на відновлення та удосконалення соціальної інфраструктури. Важливо пам'ятати про потреби найбільш вразливих верств населення, таких як пенсіонери, непрацездатні особи, багатодітні сім'ї та учасники бойових дій, і розглядати їхні потреби як пріоритетні.

Підтримка психосоціального благополуччя населення має стати не менш важливим завданням. Програми та послуги, спрямовані на психологічну підтримку, допоможуть подолати травматичні наслідки воєнного конфлікту та сприятимуть відновленню психічного здоров'я.

Крім того, постійний моніторинг та аналіз результатів фінансових витрат, а також взаємодія з громадськістю та експертами, є ключовими елементами успішної стратегії. Це дозволить оперативно реагувати на зміни у ситуації та адаптувати програми фінансування для оптимального задоволення потреб населення.

Усі ці заходи повинні бути взяті до уваги в рамках стратегічного планування та прийняття рішень. Особлива увага має бути приділена розробці механізмів та інструментів, які забезпечать ефективне використання фінансових ресурсів, враховуючи непередбачувані обставини та зміну умов.

З метою забезпечення успішності фінансової стратегії в умовах війни, важливо також підтримувати спільні ініціативи та обмін досвідом з іншими країнами, які зазнали подібних випробувань. Взаємодія та вивчення кращих практик може сприяти розробці ефективних стратегій та запобіганню можливих труднощів.

Нарешті, активна участь громадськості та забезпечення доступності інформації про фінансові рішення та їхні наслідки є важливим елементом демократичного управління та забезпечення взаєморозуміння між владою та громадянами.

Комплексний та відповідальний підхід до фінансування соціальної сфери в умовах війни є важливою передумовою відновлення та підтримки суспільства. Та лише за умови гармонійної координації й співпраці всіх сторін — уряду, міжнародних організацій, громадянського суспільства та експертного співтовариства — можна забезпечити ефективне та справедливе фінансування соціальної сфери, спрямоване на відновлення та розвиток суспільства після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінокуров Я. 50% бюджету – на війну. За що житиме Україна у 2023 році?
URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/09/15/691490>.
2. За період роботи сьомої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання було прийнято 19 законів України у соціальній сфері
URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/227453.html>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-20#Text>.
4. Лопушняк Г. С. Державна соціальна політика як передумова економічного розвитку України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.
5. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війн». URL: <http://document.vobu.ua/doc/11037>.
6. Ломоносова Н. Соціальний захист у повоєнній Україні: час змінювати підходи.
URL: <https://cedos.org.ua/soczialnyj-zahyst-u-povoyennij-ukrayini-chas-zminyuvaty-pidhody>.
7. Закони про Державний бюджет на 2021, 2022, 2023 роки.
8. Соціальна політика / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів : Новий світ, 2018. 318 с.
9. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2023-roku>
10. Проект Державного бюджету України на 2023 рік максимально зберігає видатки на соціальний захист та підтримку. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/228440.html>.
11. <https://bank.gov.ua/>
12. [Openbudget.gov.ua](https://openbudget.gov.ua)
13. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099105408022290169/pdf/P179456044b242050b5ed0b8ae55bfe32f.pdf>

14. Місячний моніторинг економіки України №216, 2023, ІЕД, http://www.ier.com.ua/en/publications/regular_products/monthly_economic_monitoring?pid=7063
15. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099105408022290169/pdf/P179456044b242050b5ed0b8ae55bfe32f.pdf>
16. <https://socialprotection.org/discover/publications/assessing-current-level-alignment-between-humanitarian-and-social-protection>
17. Короткий опис категорійних програм доступний у звіті за посиланням: https://socialprotection.org/sites/default/files/publications_files/B022_Ukraine_A%20social%20protection%20country%20profile%20for%20the%20Ukraine%20crisis%20response.pdf.
18. Пенсійний фонд; розподіл станом на 1 січня 2023 року.
19. НБУ, Інфляційний звіт квітень 2023. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2023-roku>
20. Державна служба зайнятості України
21. MOM <https://dtm.iom.int/reports/operativniy-zvit-demografichna-statistika-ta-geografichniy-rozpodil-opituvannya-zagalnogo>
22. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>.
23. Sait World Bank Group [Site of World Bank Group]. <https://www.world/europe/world-bank>. Retrieved from <https://www.world/europe/world-bank>.
24. Sait grc.ua [Site of grc.ua]. <https://grc.ua/>. Retrieved from <https://grc.ua/> [in Ukrainian].
25. Кириленко О.П., Толуб'яка В.С. Соціальне страхування : підруч. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ. 2016. 516 с.
26. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

27. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
28. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. Актуальні проблеми політики. 2023. Вип. 71. С. 223–231. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/71_2023/31.pdf.
29. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
30. Видатки держбюджету України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>
31. Видатки зведеного бюджету України. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/>
32. 1. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 403 с.
33. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000, № 4. С. 36
34. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. Київ:«Центр учбової літератури», 2014. 416 с.
35. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/114-124__no-3__vol-54__2015__UKR.pdf
36. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL:<https://www.msp.gov>.
37. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
38. Про зайнятість населення: Закон України від 5.07.2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №24. Ст. 243.
39. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №38-39. Ст. 380.

40. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 669.
41. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.09.1999 р. № 966-ХІV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №38. Ст. 348.
42. Стащук О.В., Гергола С.В., Комар-Стаховська К.П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали ХІ Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-ій річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8.
43. Термінологічний словник – Т. Ф. Куценко Бюджетно-податкова політика: навч.-метод. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 256 с.
44. Огінська А.Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 131-136.
45. Правове регулювання соціального захисту громадян України : автореф. дис. канд. юрид. наук Чутчевої О.Г.: 12.00.05 / Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2003. 19 с.
46. Мельник К.Ю. Проблеми соціального захисту працівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2002. № 2. С. 97-101.
47. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Донецьк: Янтра, 2001. 352 с.
48. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. К. : Знання, 2005. 615 с.
49. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян. *Право України*. 1999. № 2. С. 22- 26.
50. Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики : навч. посіб. К. : МАУП, 2002. 200 с.
51. Гончаров А. Поняття соціального захисту. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 10. С. 126-129.

52. Бичков С.І. Теоретичні аспекти формування системи соціального забезпечення.
53. Державне управління : теорія та практика. 2006. №1. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/dutp/2006-1/txts/SOCIALNA/06bsiszn.pdf>
54. Кичко І.І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту. Фінанси України. 2005. № 4. С. 148-153.
55. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави. Вісник КНТЕУ. 2009. № 2. С. 37.
56. Приходько С. Окремі питання вдосконалення системи загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні. Правове регулювання економіки. 2001. Вип. 2. С.174-186.
57. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. 5-те вид., перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 448 с.
58. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. Економіка та суспільство. 2021. № 34. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934>.
59. Бондар М., Чемодурова Є. Соціальне забезпечення в територіальних громадах. Економіка та суспільство. 2021. № 33. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/916/878>.
60. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. Наукові записки Києво-Могилянської академії. Політичні науки. 2005. Т. 21. С. 41-44.
61. <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/>
62. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/>
63. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyinyi-zvit-kviten-2023-roku>
64. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL:http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf.

65. Борисова О. В., Знаткова О. М., Кульга О. О., Нікітіна В. В. Соціальна робота з вимушеними переселенцями в сучасній Україні : монографія. Київ : Кондор, 2019. 468 с.
66. Головка В.В. Особливості державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні. URL:<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16874/1/Golovko.pdf>.
67. Грень Т.Я. Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72,) № 6. 2022. С. 80–84.
68. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 3 (30). С. 59–65.
69. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 214. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF?fbclid=IwAR1DL9HSaAertcT1L1R5hQ5iJRonoPaB_X0vvqoNl2S4CoD6GSNvhk90ZVU#Text (дата звернення: 7.02.2023).
70. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 7.02.2023).
71. Кадикало О.І. Актуальні питання соціального захисту населення України в умовах воєнного стану. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2022. № 2. С. 10–14.
72. Коваль О. П., Власенко Р. В. Щодо стратегії боротьби із шахрайством при отриманні соціальних виплат. Вісник Пенсійного фонду України. 2021. № 9. С. 4–6.
73. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Менеджмент соціальної роботи. Теорія і практика : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2022. 296 с. (Вища освіта в Україні).

74. Методичні рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. Міністерство соціальної політики, 2022. Режим доступу:https://auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-140/lystoda-rekomendacii_socposlугy_1646898338.pdf.
75. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни / укладачі: Бончужна Є., Волгіна О.М., Головка Н. та ін.. Київ, 2022. 66 с.
76. Миколюк С.М. Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. URL: <http://naukskf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/126/122>.
77. Нестерович В.Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. Наукові записки НаУКМА. 2017. Т.
78. Павлюк Т. І., Демченко О. П. Соціальний захист – складова частина соціальної політики. Приазовський економічний вісник. 2019. № 2(13). С. 246-250. URL:<https://sel.vtei.edu.ua/repository/g.php?fname=26525.pdf>.
79. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю Закон України 2001 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text>
80. Пасічник Ю., Сукач О. Розвиток системи соціального захисту в Україні у контексті європейського вибору. Журнал європейської економіки. 2022. № 4. С. 457–481.
81. Павлюк Т., Юрчик І. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. Економіка та суспільство. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1396/1346>.
82. Павлюк Т. І. Забезпечення населення житловими субсидіями та дослідження державних субвенцій на надання житлових субсидій = Provision of housing subsidies to the population and research on state subsidies for the provision of housing subsidies. Ефективна економіка. 2023. № 6. 12 с. URL:<https://sel.vtei.edu.ua/repository/g.php?fname=28987.pdf>.
83. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану:

Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>

84. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14.04.2022 року №2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>.

85. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 р. № 333. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/kp220333> (дата звернення: 28.09.2023).

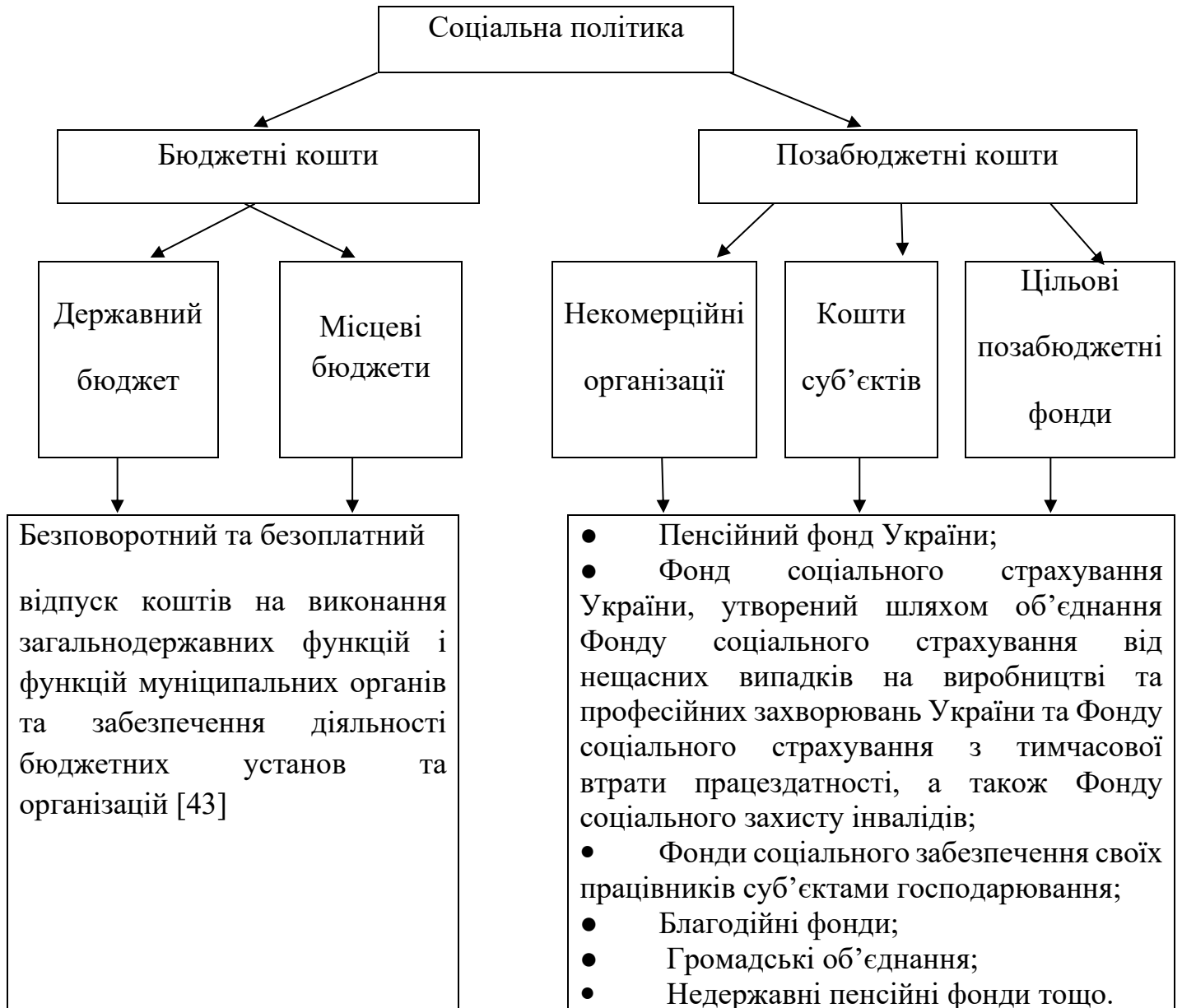
86. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 р. № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text>

87. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

ДОДАТКИ

Додаток А

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Додаток Б

Означення понять «захист» та «забезпечення» у семантичному аспекті.

Поняття	Характеристика значень та тлумачень
«захист»	1. Дія за значенням захищати: <ul style="list-style-type: none"> ● Здійснення заходів для оборони, охорони чого-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих або небезпечних впливів та інших дій; ● Систематичне відстеження та зусилля для збереження цілісності чого-небудь. 2. Заступництво, охорона, підтримка.
«забезпечення»	1. Дія за значенням забезпечити: <ul style="list-style-type: none"> ● Забезпечення чогось у достатній мірі для повного задоволення певних потреб; ● Створення надійних умов для реалізації чого-небудь; гарантування чогось; ● Захист чого-небудь від небезпеки. 2. Матеріальні ресурси, які забезпечують можливість існування. 3. Забезпечення кого-небудь чимось у достатній кількості.

Складено автором на основі [44].

Додаток В

Упорядкування різних наукових підходів до

розуміння сутності терміну «соціальний захист»

Автор	Визначення	Джерело
1. Соціальний захист як функція (держави, суспільства)		
Приходько С.	Соціальний захист – це функція держави.	Приходько С. Окремі питання вдосконалення системи загальнообов’язкового державного соціального страхування громадян в Україні. Правове регулювання економіки. 2001. Вип. 2. С.174-186.
Флорескул Н.	Соціальний захист – це функція суспільства по забезпеченню соціального положення громадянина, що склалося внаслідок дії соціальних ризиків, відповідно до умов, які визначаються з його невід’ємних і загальновизнаних прав.	Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави. Вісник КНТЕУ. 2009. № 2. С. 37.
Кичко І.І.	Соціальний захист – це забезпечення соціальної безпеки, як визначальну функцію соціальної держави.	Кичко І.І. Страхування як елемент фінансового механізму соціального захисту. Фінанси України. 2005. № 4. С. 148-153.
2. Соціальний захист – це сукупність дій, заходів, методів, гарантій, прав та інститутів		
Бичков С.І.	Соціальний захист – це комплекс нормативних актів, форм, методів та дій.	Бичков С.І. Теоретичні аспекти формування системи соціального забезпечення. Державне управління : теорія та практика. 2006. №1. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2006-1/txts/SOCIALNA/06bsiszn.pdf .
Гончаров А.	Соціальний захист – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, спрямовані на запобігання ситуаціям соціального ризику в нормальному житті особи та на підтримання оптимальних умов життя.	Гончаров А. Поняття соціального захисту. Підприємництво, господарство і право. 2009. № 10. С. 126-129.

Продовження додатку В

Скуратівський В.А	Соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах.	Скуратівський В. А., Палій О. М. Основи соціальної політики : навч. посіб. К. : МАУП, 2002. 200 с.
3. Соціальний захист як система інститутів, заходів, гарантій, засобів тощо		
Приходько С.	Соціальний захист – це система правових, економічних і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення всіх громадян рівними можливостями досягнення життєвого рівня для себе та своєї сім'ї, соціальної підтримки і допомоги на випадок певних обставин, наприклад непрацездатності, хвороби, безробіття тощо.	Приходько С. Держава і соціальний захист громадян. Право України. 1999. № 2. С. 22- 26.
Болотіна Н. Б.	Соціальний захист – це система юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів і заходів у державі щодо захисту населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків.	Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. К. : Знання, 2005. 615 с.
Борецька Н.П.	Соціальний захист – це система соціальних та економічних прав та гарантій, що закріплюється законодавчо державою і реалізується її соціальною політикою на основі механізмів забезпечення життєвого рівня, достатнього для відтворення і розвитку особистості на всіх етапах життєдіяльності людини	Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Донецьк: Янтра, 2001. 352 с.
4. Соціальний захист як діяльність держави		
Болотіна Н.	Соціальний захист – це соціально-захисна діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків.	Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 37-39.

Продовження Додатку В

Мельник К.Ю.	Соціальний захист – це діяльність держави щодо встановлення та реалізації гарантій соціально-економічних і соціально-культурних прав, що спрямовано на забезпечення процесу формування та розвитку професійних якостей та задоволення матеріальних та моральних потреб у відповідності з тим соціально-правовим статусом, який вони посідають в суспільстві.	Мельник К.Ю. Проблеми соціального захисту працівників органів внутрішніх справ. Право і безпека. 2002. № 2. С. 97-101.
5. Соціальний захист як інститут		
Чутчева О.Г.	Соціальний захист – це самостійний правовий інститут, поєднує відособлену групу юридичних норм, що регулюють суспільні відносини, які характеризують прагнення суспільства відгородити своїх членів від загрози неможливості задоволення потреб, визнаних їм основними і важливими з метою забезпечення стійкого розвитку усього суспільства.	Правове регулювання соціального захисту громадян України : автореф. дис. канд. юрид. наук Чутчевої О.Г.: 12.00.05 / Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2003. 19 с.

ВІДГУК

на кваліфікаційну роботу на здобуття освітнього ступеня магістр спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Скіцька Сергія Ярославовича

На тему: «Фінансування соціальної сфери в умовах війни»

Актуальність теми: У сучасних умовах ефективного функціонування держави залежить від збалансованого розвитку соціальної сфери, яка має суттєвий вплив на процеси відтворення робочої сили, підвищення продуктивності праці, розвиток освіти та підвищення кваліфікації робочої сили, науково-технічний прогрес, а також культурне життя суспільства. Головною метою розвитку соціальної сфери є покращення якості життя населення, що включає в себе не лише матеріальний комфорт та послуги, а й задоволення духовних потреб, збереження здоров'я, підвищення тривалості життя та створення позитивного морально-психологічного клімату. Для досягнення цих цілей необхідні значні фінансові ресурси, які мають накопичуватися на рівні держави та приватного сектору. Забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери, що є одним із пріоритетних завдань уряду на сучасному етапі розвитку держави, неможливе без створення ефективного фінансового механізму.

Самостійні розробки і пропозиції автора: Автором кваліфікаційної роботи виконано самостійне дослідження, яке полягає у розробці стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни. Матеріал у кваліфікаційній роботі викладений з дотриманням внутрішньої логіки, між розділами якої існує логічний взаємозв'язок. Кваліфікаційна робота у повній мірі розкриває питання, пов'язані з предметом дослідження. Тема кваліфікаційної роботи розкрита повністю, досягнута визначена мета та вирішені поставлені завдання.

Практичне значення роботи: Полягає у розробці пропозицій щодо покращення соціальної політики України в умовах війни.

Зауваження: Суттєві зауваження та недоліки щодо змісту, структури й оформлення кваліфікаційної роботи відсутні. Однак, автору дослідження доцільно було б розглянути основні напрями підвищення ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері. Наведене зауваження не зменшує цінності отриманих результатів та носить рекомендаційний характер.

Загальний висновок: Кваліфікаційна робота Скіцька С.Я. на тему «Фінансування соціальної сфери в умовах війни» виконана на належному теоретичному та практичному рівні, заслуговує позитивної оцінки, а її автор – присвоєння освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Кваліфікаційна робота рекомендована до захисту перед Екзаменаційною комісією ЗВО «Університет Короля Данила».

Науковий керівник:

Цюцяк Андрій Любомирович, старший викладач
(прізвище, ініціали, посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Рецензія

на кваліфікаційну роботу
на здобуття освітнього ступеня магістр
студента факультету суспільних і прикладних наук
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Скіцька Сергія Ярославовича
на тему: «Фінансування соціальної сфери в умовах війни»

Актуальність теми дослідження. Соціальний розвиток є ключовим аспектом діяльності держави, що в значній мірі визначається рівнем життя населення, зайнятістю, станом соціального забезпечення та загальним рівнем добробуту. Кожна держава формує власну модель соціальної політики з урахуванням національних особливостей. Для забезпечення дієвої системи соціального захисту та підтримки, що гарантуватиме ефективне функціонування соціальної сфери, необхідно залучати й раціонально використовувати фінансові ресурси. У нових економічних і геополітичних умовах Україна стикається зі значною кількістю факторів, які негативно впливають на стан державних фінансів, що актуалізує дослідження проблеми фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Самостійні розробки і пропозиції автора. Зміст та структура кваліфікаційної роботи вказують на те, що автором виконано самостійне дослідження, опрацьовано і систематизовано значну кількість нормативно-правових документів. У роботі проведено оцінювання та окреслено перспективи фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Практичне значення роботи. Полягає в розробці комплексу заходів, спрямованих на покращення соціальної політики, які допоможуть забезпечити стійкість суспільства та подолання наслідків війни.

Загальний висновок. Кваліфікаційна робота Скіцька Сергія Ярославовича на тему: «Фінансування соціальної сфери в умовах війни» є

завершеним дослідженням, має практичну цінність, заслуговує позитивної оцінки, а її автор присвоєння кваліфікації магістр.

Рецензент: доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, к.е.н., доц.,
(посада, місце роботи, науковий ступінь, вчене звання)

Ромашко Олександра Михайлівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

М.П.

(підпис)

14.02.2024
(дата)

метадані

Заголовок

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Автор Науковий керівник / Експерт

Скіцько С. Андрій Цюцяк

підрозділ

King Danylo University

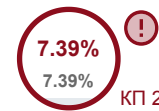
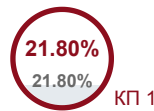
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		8
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		359

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

19028

Кількість слів

150959

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf	100	0.53 %
2	https://www.kas.de/documents/270026/22934445/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%20%D0%86%D0%95%D0%A0%202023%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf/5e28563c-f341-04dd-444f-4292d6320765?version=1.0&t=1698852814558	81	0.43 %
3	https://otherreferats.allbest.ru/law/01416334_0.html	79	0.42 %
4	https://otherreferats.allbest.ru/law/01416334_0.html	69	0.36 %

5	https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/d36be6e1b37286eb2be9f625e38700b5.pdf	63	0.33 %
6	https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf	57	0.30 %
7	https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzhhet-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh	49	0.26 %
8	https://mil.univ.kiev.ua/files/282_955357817.pdf	46	0.24 %
9	https://otherreferats.allbest.ru/law/01416334_0.html	45	0.24 %
10	https://otherreferats.allbest.ru/finance/00140554_0.html	45	0.24 %

з бази даних RefBooks (0.03 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
джерело: Paperity			
1	Modelling Priorities of Financial Provision of the Social Sphere Kantsur Inna H.,Mamonova Hanna V.;	5 (1)	0.03 %

з домашньої бази даних (0.22 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ 1/30/2024 King Danylo University (King Danylo University)	41 (2)	0.22 %

з програми обміну базами даних (1.17 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	БерезаНО_ФІН.rtf 12/1/2021 Vinnytsya State Pedagogical University named after Myhaylo Kotsyubynskyi (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)	55 (3)	0.29 %
2	Іванов АВ_стаття.docx 5/27/2023 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	33 (2)	0.17 %
3	Дипломна_робота_Правова_система_України.docx 5/2/2023 Alsko Political and Legal College (Alsko Political and Legal College)	23 (2)	0.12 %
4	Зайнятість і соціальний захист населення в умовах воєнного стану 12/20/2023 National University Chernihiv Politechnika (NUCP) 2 (Інформаційний центр запобігання та виявлення плагіату)	20 (1)	0.11 %
5	Грень ТЯ_стаття.docx 1/31/2023 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	16 (1)	0.08 %
6	Бондаренко МР 8-22 М1П (1,6зdc).docx 11/25/2023 Interregional Academy of Personnel Management (Придунайська філія)	14 (2)	0.07 %

7	Цифровізація як фактор стійкості вітчизняних підприємств в умовах нестабільності 12/19/2023 Sumy State University (Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування)	12 (1)	0.06 %
8	Солонична 11/21/2018 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Економічний факультет)	12 (1)	0.06 %
9	Васюк О.П._маг.роб.Єларін_РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ_15_12_2021.pdf 12/15/2021 V. N. Karazin Kharkiv National University (KKNU) (ННІ Інститут державного управління)	10 (2)	0.05 %
10	Уколова В.О._маг.робота_Державне регулювання соціального захисту населення на районному рівні_14-12-2021.docx 12/14/2021 V. N. Karazin Kharkiv National University (KKNU) (ННІ Інститут державного управління)	9 (1)	0.05 %
11	Сенюк_Дмитришин.doc 5/25/2021 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	7 (1)	0.04 %
12	ПРОБЛЕМИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ 9/25/2017 University (Deanery)	6 (1)	0.03 %
13	Мозоль Н.І..docx 11/3/2022 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	5 (1)	0.03 %

з Інтернету (20.39 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://www.kas.de/documents/270026/22934445/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0%20%D0%86%D0%95%D0%A0%202023%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf/5e28563c-f341-04dd-444f-4292d6320765?version=1.0&t=1698852814558	1667 (112)	8.76 %
2	https://otherreferats.allbest.ru/law/01416334_0.html	652 (38)	3.43 %
3	https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/e870ce4b70ef9b8141b8f7a099940fed.pdf	317 (20)	1.67 %
4	https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf	312 (12)	1.64 %
5	http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf	216 (17)	1.14 %
6	http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/13.pdf	131 (12)	0.69 %
7	https://auc.org.ua/novyna/vyplaty-vsiv-derzhavnyh-dopomog-na-period-voyennogo-stanu-budut-prodovzheni-avtomatychno	100 (5)	0.53 %
8	https://mil.univ.kiev.ua/files/282_955357817.pdf	90 (5)	0.47 %
9	https://knote.edu.ua/file/NjY4NQ==/d36be6e1b37286eb2be9f625e38700b5.pdf	63 (1)	0.33 %
10	https://otherreferats.allbest.ru/finance/00140554_0.html	59 (2)	0.31 %
11	https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzheth-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh	54 (2)	0.28 %

12	https://urst.com.ua/pro_zasady_vnutrishnoi_i_zovnishnoi_polityky/st-8	37 (4)	0.19 %
13	http://library.nuft.edu.ua/ebook/file/107.03.pdf	34 (4)	0.18 %
14	http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/28245/1/dysertacia-zhuk.pdf	29 (3)	0.15 %
15	https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2058742.pdf	24 (1)	0.13 %
16	http://8ref.com/18/referat_185807.html	16 (2)	0.08 %
17	http://www.petrikiv-rn.dp.gov.ua/OBLADM/petrikivka_rda.nsf/docs/B8FF049F53EF2628C2257E5000478297?OpenDocument&PrintForm	16 (1)	0.08 %
18	http://referat-ok.com.ua/work/verhovenstvo-prava-v-sistemi-pravovo/	15 (2)	0.08 %
19	https://stud.wiki/economy/2c0b65625b3ac68a5d53b89421306d36_1.html	13 (2)	0.07 %
20	https://www.slideshare.net/RbcRbcua/37303-250401375	13 (2)	0.07 %
21	https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/MV_8-9_2017.pdf	11 (1)	0.06 %
22	https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1248351	6 (1)	0.03 %
23	http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/11968/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%82%D1%83%20%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD.%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20.pdf	5 (1)	0.03 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
2	<p>ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ</p> <p>« УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»</p> <p>Факультет суспільних і прикладних наук</p> <p>Кафедра управління та адміністрування</p> <p>на правах рукопису</p> <p>УДК 336</p> <p>Скіцько Сергій Ярославович</p> <p>ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ</p> <p>Спеціальність 072 - «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»</p> <p>Наукова робота на здобуття кваліфікації магістра</p> <p>Науковий керівник:</p> <p>Старший викладач кафедри</p> <p>Цюцяк Андрій Любомирович</p> <p>2024 рік</p> <p>ЗМІСТ ВСТУП ..... 3 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ</p>	

СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ

1.1. Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи .....6 1.2. Система фінансового забезпечення соціальної сфери 16

1.3. Рівень національної безпеки як складова соціальної політики: взаємозв'язок та виклики.
.....25

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Основні виклики соціального захисту в умовах війни 33

2.2. Соціальна справедливість в умовах воєнного стану 57

РОЗДІЛ 3. Перспективи та стратегії Фінансування Соціальної Сфери в Умовах Війни

3.1. Суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення в Україні в умовах війни
.....66

3.2. Розробка стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни
.....72

ВИСНОВКИ 79

ЛІТЕРАТУРА 86

ДОДАТКИ 94

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Політика соціального захисту завжди відігравала ключову роль у розвитку суспільства і загалом держави. Навіть у період сучасних воєнних конфліктів, ця сфера має важливе значення, оскільки вразливі соціальні групи потребують **значної уваги з боку держави**. Ефективність політики соціального захисту визначає не лише **стійкість та збалансованість суспільного розвитку, але й рівень національної безпеки**. **В умовах сучасної війни в Україні кількість населення, яке шукає роботу,** зростає, а звичні джерела доходів суттєво обмежені. Це пов'язано з тим, що багато підприємств були змушені припинити **свою діяльність, а інші знаходяться у скрутному економічному становищі. В результаті цього** значна частина населення втратила джерела доходів і не має достатніх накопичень. Таким чином, ця ситуація вимагає серйозної уваги та підтримки з боку держави. У зв'язку з цим, реалізація політики соціального захисту в умовах сучасних воєнних подій стає особливо актуальною.

Ця ситуація ставить перед урядом серйозні завдання щодо розробки та впровадження ефективних заходів соціальної підтримки. Забезпечення достатнього рівня соціального захисту для вразливих груп населення, таких як безробітні, сім'ї з низьким доходом та інші постраждалі категорії, стає важливим завданням у контексті сучасних воєнних обставин.

Оскільки фінансування соціальної сфери становить невід'ємну частину **соціально-економічного розвитку будь-якої країни,** вивчення цього питання **в українському суспільстві, особливо в умовах обмеженості державних ресурсів, є особливо актуальним.** Зарубіжні дослідження цього питання проводили **вчені, такі як У. Беверидж, І. Бентам, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, А. Пігу, Д. Роулс, М. Фрідман. В Україні** також вивчали це питання такі **науковці, як В. Андрущенко, С. Буковинський, О. Василик, О. Величко, В. Козак, В. Кравченко, В. Опарін, Д. Полозенко, І. Чугунов та інші.**

Стойкість та збалансованість суспільного розвитку в умовах кризи визначаються здатністю держави надавати ефективний соціальний захист своїм громадянам. При цьому, національна безпека стає неподільною частиною успішної реалізації цієї політики, оскільки стабільне та безпечне суспільство визначається не лише міцністю армійських стратегій, але й рівнем соціального благополуччя. В сучасних умовах сфера соціального захисту України пройшла значні зміни та розвивається в напрямку, що відповідає європейським стандартам. Тому стає необхідним вдосконалення фінансово-бюджетних відносин шляхом розвитку системи бюджетного планування та прогнозування, а також підвищення ефективності бюджетних видатків.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних основ і розробці практичних рекомендацій для пристосування фінансового забезпечення соціального захисту до європейських вимог. Завдання включають в себе аналіз існуючих теоретичних підходів, ідентифікацію ключових аспектів, які потребують змін та модернізації, а також розробку конкретних заходів для приведення української системи у відповідність до європейських стандартів.

Дослідження має велике значення для національного розвитку, оскільки визначає ключові шляхи вдосконалення соціального захисту, підвищення якості життя населення та сприяє успішній інтеграції України у європейське співтовариство.

Об'єкт дослідження - соціальна сфера держави.

Предмет дослідження - фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Мета дослідження - аналіз фінансування соціальної сфери в умовах війни.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань **у даній роботі використовувалися загальнонаукові і специфічні методи пізнання. Зокрема, використовувалися методи наукової абстракції і узагальнення, аналізу і синтезу, спостереження і порівняння. Ці методи використовувались для обґрунтування категоріально-понятійного апарату. Також застосовувалися методи історичного і логічного вивчення, а також економіко-статистичні методи збору та обробки інформації для оцінки стану та тенденцій розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні.**

Додатково використовувалися **структурно-функціональний та порівняльний методи для обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення системи фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні,** враховуючи євроінтеграційні процеси.

Структура **роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків.**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ

1.1. Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи

Глобалізаційні та інтеграційні процеси в світовому господарстві викликали потребу у розробці нової концепції соціального розвитку.

Тепер завдання не обмежується лише досягненням **кількісного зростання, але включає забезпечення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Соціальна політика,** яка є необхідною складовою внутрішньої політики держави,

визначається великою мірою станом **економіки країни. Реалізація соціальної політики ґрунтується на задоволенні матеріальних, культурних і духовних потреб громадян, а також формуванні гармонійно розвинених членів суспільства.** В Україні, в сучасних умовах, головною метою соціальної політики є піднесення рівня життя населення до стандартів Європейського Союзу. Тривалий перехідний період до ринкової економіки та нестабільність в економіці призвели до появи соціальних проблем, таких як диференціація доходів, стрімке збільшення бідності, внутрішнє переміщення населення, раптова бідність громадян і т.д. У розв'язанні цих проблем ключову роль відіграє соціальна політика України на сучасному етапі ринкової економіки.

На сьогодні існує розбіжність в поглядах на сутність соціальної політики, і відсутнє єдине визначення цього поняття. Різні автори підходять до розкриття її змісту по-різному. У джерелі [33] наводиться визначення соціальної політики у вузькому і широкому розумінні. Специфіка соціальної політики у вузькому розумінні полягає в системі заходів, спрямованих на забезпечення благополуччя громадян та вирішення завдань, так званої "великої п'ятірки" - соціального забезпечення, житлових програм, охорони здоров'я, освіти та служб соціальної допомоги і ресоціалізації. У широкому розумінні соціальна політика представляє собою регулювання соціальної сфери та взаємин з метою забезпечення оптимального функціонування суспільної системи в цілому та створення умов для задоволення соціальних інтересів людей та їх всебічного розвитку. Ефективна державна соціальна політика передбачає обґрунтованість завдань, цілей, проєктів і програм в сфері соціального життя суспільства, які підкріплені фінансуванням з державного бюджету.

Соціальна політика визнається однією з ключових сфер державного регулювання економіки та невід'ємною складовою внутрішньої політики країни. Її основна мета полягає в забезпеченні благополуччя та загального розвитку громадян та суспільства в цілому.

Спрямована на поліпшення умов праці, життя, розвиток фізкультури і спорту, соціальна політика також впливає на зниження захворюваності та економічні втрати у виробництві.

Головною метою соціальної політики є забезпечення достойного рівня життя, що включає в себе різноманітні споживчі блага і послуги. Це охоплює основні потреби, такі як продукти харчування, одяг, транспортні засоби, а також підтримка здоров'я, і досягає найскладніших потреб, пов'язаних з задоволенням духовних, моральних і естетичних запитів [32].

Соціальна політика країни повинна бути спрямована не лише на забезпечення соціального захисту та допомоги, реалізацію житлових програм, охорону здоров'я та освіти. Також важливо надавати підтримку в сферах діяльності, які мають соціально значущий характер, таких як харчова та легка промисловість. Ці галузі виробляють необхідні для людей продукти харчування, а також одяг та взуття. Соціальна політика держави включає в себе не лише матеріальну підтримку для потребуючих, але й широкий спектр дій. Вона охоплює два основних напрямки, які визначаються не лише фінансовою допомогою, але й соціокультурним та економічним впливом на розвиток громадян і суспільства (Рис.1.1).

INCLUDEPICTURE "https://pidru4niki.com/imag/politec/sir_pec/image117.jpg" * MERGEFORMATINET

Рисунок 1.1 - Головні напрямки соціальної політики держави [34].

Важливо розуміти, що соціальна політика є не лише інструментом економічного розвитку, але й засобом формування справедливого та гуманного суспільства. У своєму широкому змісті вона спрямована на вирішення широкого спектру потреб громадян, від базових матеріальних до вищих духовних.

Сучасна соціальна політика в Україні не обмежується лише наданням фінансової допомоги. Вона також включає розвиток освіти, культури, медичної сфери, сприяння рівності та запобігання соціальній виключеності. Це означає створення умов для розвитку кожного індивіда та забезпечення йому можливостей для повного розкриття свого потенціалу.

Позафінансові аспекти соціальної політики включають також законодавчі та інституційні зміни, що спрямовані на створення правового середовища, яке гарантує рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу.

Отже, соціальна політика в сучасному суспільстві стає важливим інструментом для формування справедливого, гуманного та стійкого розвитку, охоплюючи всі аспекти життя громадян і сприяючи їхньому всебічному самовдосконаленню.

Соціальна політика призначена для вирішення ряду завдань, які мають стратегічне значення для економічного розвитку та позитивно впливають на основну продуктивну силу суспільства - людину. Основні завдання соціальної політики представлені на рис. 1.2.

Основні завдання соціальної політики

забезпечення основних прав громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, культуру та житло відповідно до конституційних норм

досягнення прийнятного рівня матеріального благополуччя та життєвих умов громадян

гарантування повної зайнятості населення, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили

спрямування державної політики на підтримку сімей, забезпечення їхніх прав та соціальних гарантій

забезпечення підтримки найбільш вразливих соціальних груп населення

вплив на демографічну ситуацію з орієнтацією на збільшення рівня народжуваності, зменшення смертності населення та подовження тривалості життя

створення та розвиток соціальної інфраструктури

гарантування стійкості суспільної системи

Рисунок 1.2. Основні завдання соціальної політики держави Джерело: сформовано автором на основі [35]

Основні принципи здійснення соціальної політики в соціальних демократичних державах ґрунтуються на поняттях соціальної справедливості, соціальної солідарності, індивідуальної соціальної відповідальності та соціального партнерства. Для визначення стану соціальної політики загалом важливим є оцінка показників соціального забезпечення, таких як прожитковий мінімум,

середньомісячна заробітна плата, індекс споживчих цін та межа бідності.

Іншими важливими завданнями є **орієнтація державної політики на сім'ю, забезпечення прав і соціальних гарантій сім'ям, вплив на демографічну ситуацію в напрямі підвищення народжуваності та зниження смертності населення, збільшення тривалості життя, забезпечення стабільності суспільної системи, розвиток соціальної інфраструктури.**

Оцінка стану соціальної політики в Україні визначається рядом ключових показників, які відображають рівень соціального забезпечення та добробуту населення. Прожитковий мінімум є одним із важливих показників, що визначає мінімальний рівень достатку для забезпечення основних потреб людини. Середньомісячна заробітна плата свідчить про економічний статус працюючого населення та його можливість забезпечити себе та родину.

Індекс споживчих цін вказує на зміни у рівні цін на споживчі товари та послуги, що впливають на купівельну спроможність громадян. Межа бідності та рівень бідності відображають розмах соціального розриву та визначають частку населення, яке опиняється у нерівності щодо матеріальних ресурсів.

Аналіз зайнятості та безробіття також є важливим компонентом. Високий рівень безробіття може свідчити про економічні труднощі та нестабільність на ринку праці, що може впливати на соціальну стабільність та загальний розвиток суспільства.

Усі ці показники слід розглядати в комплексі для формування повноцінної картини ефективності та напрямків удосконалення соціальної політики в Україні. Заохочення соціальної справедливості, індивідуальної соціальної відповідальності та розвиток соціального партнерства можуть служити основою для подальших політичних та економічних реформ, спрямованих на покращення якості життя населення.

Державна політика у сфері соціального захисту ґрунтується на принципах, визначених у Законі України "Про **державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії**". Згідно зі статтею 6 цього закону, ключовим **державним соціальним стандартом** вважається **прожитковий мінімум, який** законом встановлюється і на його основі формуються **державні соціальні гарантії та стандарти** в різних сферах.

Прожитковий мінімум служить основою для визначення стандартів та гарантій у **сферах доходів населення, житлово-комунального обслуговування, побутового обслуговування, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти**. Цей підхід сприяє узгодженню та систематизації соціальних стандартів, спрощенню процесу визначення гарантій і стандартів у відповідних галузях, а також забезпечує забезпечення базових життєвих потреб населення (табл.1.1).

Таблиця 1.1 - Оцінка стану прожиткового мінімуму в Україні за 2022-2023 роки

2022 2023 з січня з липня з грудня з січня з липня з грудня Прожитковий мінімум, грн: **на одну особу 2 393 2 508 2 589 2 589 2 713 2 778 для дітей віком до 6 років 2 100 2 201 2 272 2 272 2 381 2 438 для дітей віком від 6 до 18 років 2 618 2 744 2 833 2 833 2 969 3 040**
для працездатних осіб 2 481 2 600 2 684 2 684 2 813 2 880 для осіб, які втратили працездатність 1 934 2 027 2 093 2 093 2 193 2 246

Джерело: сформовано автором на основі [35]

У 2022 році **рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям"** визначено **у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення**.

1. Для працездатних осіб - 30 відсотків.

2. Для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю - 100 відсотків.

3. Для дітей - 130 відсотків відповідного прожиткового мінімуму. У 2023 році передбачено наступні зміни **у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму:**

1. Для працездатних осіб - 35 відсотків.

2. Для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю - 100 відсотків.

3. Для дітей - 130 відсотків відповідного прожиткового мінімуму.

Аналіз показує, що передбачено підвищення відсотків для працездатних осіб у 2023 році, що може бути спрямовано на покращення умов для цієї

соціальної групи. Зберігається стабільність **відсотків для осіб, які втратили працездатність та осіб з інвалідністю**, що вказує на постійний захист соціальних прав цих категорій населення.

Додатково, високий рівень відсотків для дітей (130%) підкреслює важливість забезпечення дітей необхідним рівнем соціальної допомоги. Загалом, ці відсотки відображають зобов'язання держави підтримувати та забезпечувати різні соціальні групи населення відповідно до їхніх потреб.

Важливим елементом соціальної політики країни, спрямованим на гарантування адекватного рівня доходу працівників та забезпечення їхньої соціальної захищеності, є визначення мінімальної заробітної плати та соціальних стандартів. Встановлення мінімальної заробітної плати та соціальних стандартів. При формуванні **розмірів мінімальної заробітної плати на 2022-2023 роки Уряд враховував очікуване збільшення рівня споживчих цін** з метою забезпечення підвищення **купівельної здатності працівників** (табл. 1.2).

Мінімальна заробітна плата Посадовий оклад працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки грн темпи приросту, % грн. темпи приросту, % з 1 січня 2022 року 6 700 7,2 2 983 7,2 з 1 січня 2023 року 7 176 7,1 3 195 7,1

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Усвідомлюючи необхідність підвищення якості та рівня життя українських громадян, держава визначила одне з важливих завдань соціальної політики - активне впровадження реформ та визначення основних пріоритетів у соціальній політиці, спрямованих на створення **ефективної та досконалої системи соціальної підтримки населенню у середньостроковій перспективі. Зокрема, планувалося впровадження комплексного підходу для вирішення проблем найбільш вразливих верств населення, сприяння їх соціальній інтеграції та подоланню бідності, а також забезпечення захисту прав дітей, їх безпеки та благополуччя.** Завдання **на 2022-2023 роки** у сфері соціальної політики включали в себе кілька ключових напрямків:

1. Адресність та наближеність соціальної підтримки.: Оцінюючи роботу у цьому напрямку, слід аналізувати, наскільки ефективно були впроваджені механізми для точного визначення осіб, які мають право на соціальну підтримку, і наскільки ці послуги були доступні на

різних рівнях усієї країни.

2. Прозорість та доступність соціальної підтримки: Важливо оцінити рівень прозорості та доступності інформації про можливості отримання соціальної підтримки. Це включає як офіційну інформацію, так і можливість звернення громадян за консультацією та допомогою.

3. Мотивація економії житлово-комунальних послуг: Зокрема, слід дослідити ефективність заходів щодо стимулювання громадян до економії ресурсів та впровадження енергоефективних заходів.

4. Уніфіковані критерії обрахунку соціальної підтримки: Важливо оцінити, наскільки уніфіковані та справедливі критерії визначення потреб та можливостей сімей для отримання соціальної підтримки.

5. Захист прав дитини та розвиток сімейних форм виховання: Слід дослідити заходи, спрямовані на захист прав дітей, а також розвиток сімейних та альтернативних форм виховання.

Ці завдання спрямовані на створення ефективної та досконалої системи соціальної підтримки, сприяючи підвищенню якості та рівня життя громадян України.

Так, соціальна політика є невід'ємною частиною стратегії держави, і **без неї важко уявити подальший розвиток країни. Цей** взаємозв'язок є взаємним: держава регулює економіку через соціальну політику, а економіка в свою чергу впливає на соціальні процеси. Соціальна політика виступає ключовим інструментом в стратегії держави, оскільки вона спрямована на створення рівних умов для всіх громадян, забезпечення соціальної справедливості та розвитку громадського благополуччя. Ця політика взаємодіє з економікою, утворюючи спільний контекст для розвитку країни.

Держава впливає на економіку через соціальну політику, забезпечуючи соціальний захист та підтримку для тих, хто знаходиться в складних життєвих ситуаціях. Це може включати систему соціальних виплат, медичне страхування, освітні програми та інші заходи, спрямовані на поліпшення якості життя населення.

З іншого боку, економіка також впливає на соціальні процеси. Стратегічні рішення у сфері економіки можуть мати прямий вплив на зайнятість, рівень доходу, доступність освіти та медичних послуг. Наприклад, регулювання податків, фінансова політика та інші економічні заходи можуть формувати соціальні умови в країні.

Такий взаємозв'язок між соціальною політикою та економікою стає особливо важливим у сучасних умовах глобалізації та швидких змін у суспільстві. Держава повинна враховувати соціальні потреби громадян при формулюванні своєї економічної стратегії, а економіка повинна сприяти створенню умов для сталого соціального розвитку. Тому взаємодія між соціальною політикою та економікою є невід'ємною частиною стратегії держави, спрямованої на створення сучасного, ефективного та справедливого суспільства.

Соціальна політика та економіка взаємодіють на різних рівнях для досягнення більш справедливого та стійкого розвитку суспільства. Один із ключових аспектів цієї взаємодії полягає в забезпеченні соціальної справедливості. Державні програми та ініціативи, спрямовані на зменшення соціальних нерівностей, створюють основу для більш рівноправного розподілу матеріального добробуту суспільства. Система соціальної підтримки, така як допомога по безробіттю, соціальні виплати, та медичне страхування, не тільки зменшує соціальні ризики для населення, але й може стимулювати економічну активність. Гарантовані соціальні виплати можуть служити як безпека для громадян, дозволяючи їм активно брати участь у економічному житті, без страху втрати базового забезпечення.

Крім того, соціальна політика може бути інструментом, який сприяє розвитку людського капіталу. Інвестування в освіту та здоров'я, доступ до яких може забезпечити держава, сприяє підвищенню кваліфікації працівників і створенню конкурентоспроможної робочої сили, що є важливим фактором економічного розвитку.

У свою чергу, стан економіки може визначати можливості держави здійснювати соціальні програми. Зростання економіки може надати додаткові ресурси для розширення соціальних послуг та зменшення бідності. Однак важливо, щоб економічний розвиток був інклюзивним і не залишав залишеними на обочині окремі групи суспільства.

Таким чином, ефективна взаємодія між соціальною політикою та економікою вимагає уважного балансу між економічними і соціальними цілями. Сучасна держава повинна брати до уваги потреби свого населення, забезпечуючи не тільки економічний розвиток, але й справедливий та демократичний розподіл користі цього розвитку.

Без державного втручання соціальна орієнтація економіки стає неможливою, оскільки ринкові сили можуть привести до соціальної нерівності та негативних впливів на загальне благополуччя. Економічна свобода без відповідного державного контролю може породжувати соціальні ризики.

Забезпечення економічного розвитку та досягнення соціальних цілей вимагає активної державної ролі. Державне регулювання дозволяє забезпечити справедливість, соціальну стабільність і забезпечити захист інтересів усіх верств населення. Без такого втручання, економічний розвиток може бути неефективним і може призвести до негативних соціальних наслідків.

Підсумовуючи можна зазначити, що соціальна політика України є важливим напрямком державної діяльності, спрямованим на забезпечення соціальної справедливості та добробуту громадян. Основні завдання соціальної політики включають захист прав та інтересів населення, поліпшення життєвих умов, забезпечення соціальної безпеки та вирівнювання соціальних нерівностей.

Принципи соціальної політики України визначаються врахуванням головних цінностей, таких як гідність людини, соціальна справедливість, рівність, партнерство між державою та громадянами. Система соціального захисту передбачає створення ефективних механізмів, спрямованих на попередження соціальної вразливості та підтримку тих, хто потребує допомоги.

Важливим елементом соціальної політики є також удосконалення системи соціальних послуг та розвиток соціальної інфраструктури. Це сприяє забезпеченню всебічної підтримки для громадян у різних сферах їхнього життя.

Загалом, соціальна політика в Україні є стратегічним інструментом держави для створення справедливого та гуманного **суспільства, де кожен громадянин має можливість реалізувати свій потенціал та жити** належним чином.

1.2 Система фінансового забезпечення соціальної сфери

Система фінансового забезпечення соціальної сфери є важливою складовою державної економічної політики, оскільки вона на пряму впливає на реалізацію соціальних програм та забезпечення соціального захисту громадян. Фінансування соціальної сфери зазвичай включає в себе видатки на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, культуру та інші соціальні програми.

В рамках загальної концепції фінансового забезпечення соціальної сфери важливо розглядати цю систему як стратегічний інструмент формування та забезпечення сталого соціального розвитку держави. Дії в цьому напрямку мають враховувати не лише поточні потреби, а й перспективи, що включають в себе економічні, демографічні та технологічні тенденції.

Однак важливо враховувати, що успішна система фінансування соціальної сфери потребує взаємодії між різними галузями влади,

громадянами та бізнес-сектором. Оптимізація цього процесу визначається ефективним управлінням, транспарентністю та гнучкістю відповідно до змін в суспільстві та світовій економіці.

Сучасна соціальна сфера в Україні нероздільно пов'язана із системою фінансового забезпечення, яка є важливим інструментом забезпечення соціального захисту громадян та розвитку соціально-економічної ситуації в країні. Система фінансового забезпечення соціальної сфери визначається комплексом механізмів, процесів та інструментів, спрямованих на забезпечення соціальної справедливості та задоволення основних потреб населення.

В Україні система фінансового забезпечення соціальної сфери визначається рядом законів, програм та бюджетних документів. Основні аспекти цієї системи включають:

- Головним джерелом фінансування соціальної сфери в Україні є державний бюджет. З нього виділяються кошти на різноманітні соціальні програми, такі як пенсії, допомога малозабезпеченим сім'ям, субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, медичні послуги, освіту та інші.
- Деякі галузі соціальної сфери, наприклад, пенсійний фонд, фінансуються за рахунок спеціальних фондів. Внески населення та роботодавців в ці фонди використовуються для забезпечення пенсій та інших соціальних виплат
- В Україні діє система соціального страхування, в рамках якої громадяни сплачують внески на випадок хвороби, тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, безробіття, інвалідності та інші соціальні ризики.
- Окремі соціальні програми та послуги фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. Це може включати в себе видатки на соціальні послуги для місцевого населення, соціальну допомогу та інші заходи на рівні обласних та місцевих урядів.
- Уряд України може отримувати фінансову допомогу від міжнародних організацій, держав-партнерів та благодійних фондів для реалізації конкретних соціальних проектів та програм.

Важливим аспектом фінансування соціальної сфери є забезпечення ефективного використання коштів, щоб забезпечити належний рівень соціального захисту населення та покращення якості життя громадян. Застосування сучасних методів управління фінансами, врахування глобальних та місцевих викликів дозволяє оптимізувати фінансовий ресурс та розвивати соціальну сферу в Україні. Для виконання поставлених завдань перед соціальною політикою держави необхідна достатня кількість фінансових ресурсів, яка гарантує ефективне функціонування соціальної сфери.

Ця потреба відображає важливість належного фінансового забезпечення для успішної реалізації соціальних програм та заходів. Забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери вимагає не лише розроблення ефективних стратегій і програм, але й відповідного фінансового фонду для їх виконання.

Основними завданнями соціальної політики є забезпечення соціального захисту населення шляхом використання компенсаційних виплат та субсидій для компенсації зростання цін, реалізації індексации; надання допомоги найбіднішим верствам населення; забезпечення гарантованого рівня мінімальної заробітної плати; забезпечення пенсійного забезпечення; здійснення заходів у сфері освіти та професійної підготовки; забезпечення охорони здоров'я; реалізація житлового забезпечення; матеріальна допомога сім'ям з дітьми; підтримка громадян у споживанні культурних благ тощо.

Соціальна політика, спрямована на забезпечення добробуту та соціального захисту громадян, вимагає інвестицій у різноманітні сфери, такі як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, культура та інші. Фінансові ресурси забезпечують не лише виплати соціальних виплат, а й розвиток і покращення якості соціальних послуг.

Достатній обсяг фінансування є ключовим фактором у забезпеченні доступності та якості соціальних послуг для різних верств населення. Крім того, належне фінансове забезпечення дозволяє ефективно реагувати на зміни у суспільстві, а також забезпечує стійкість та стабільність соціальних програм у довгостроковій перспективі.

Отже, гарантування належного фінансового забезпечення соціальної сфери є стратегічно важливим елементом для досягнення цілей соціальної політики та підвищення якості життя населення.

Соціальна сфера визнається однією з ключових галузей **життя суспільства, де реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення.** Вона охоплює аспекти відносин між суспільством і особою, умови праці і побуту, а також здоров'я та відпочинок.

Система фінансового забезпечення соціальної сфери може бути представлена схемою (додаток А), де видно, що основними джерелами фінансування є **бюджетне та позабюджетне фінансування.**

Для розуміння **фінансового забезпечення соціальної сфери** важливо дослідити її сутність та складові елементи, а також **провести аналіз обсягів та динаміки фінансових ресурсів,** які спрямовуються на фінансування цієї сфери. Українська ситуація **з державним фінансуванням соціальної сфери відображена в таблиці 1.2.**

Напрями фінансування соціальної сфери Видатки зведеного бюджету України (функціональна класифікація) 2022р. (млн.. грн.) на 01.01.2023 р. Видатки зведеного бюджету України (економічна класифікація) 2023р. (млн.. грн.) на 01.12.2023 р. Порівняльне значення %

Видатки %	Видатки %				
Житлово-комунальне господарство	41160,1 1.35%	55910,9 1.48%	0,13%		
Охорона здоров'я	215275,9 7.07%	188675,2 5.00%	-2,07%		
Духовний та фізичний розвиток	33636,0 1.11%	32655,5 0.86%	-0,25%		
Освіта	290758,5 9.55%	262850,3 6.96%	-2,59%		
Соціальний захист та соціальне забезпечення	455186,2 14.96%	456448,1 12.09%	-2,85%		

Джерело: сформовано автором на основі [37]

Основними механізмами впровадження соціальної політики є обов'язкове та добровільне соціальне страхування. Перше передбачає пенсійне та медичне страхування у випадках тимчасової втрати працездатності, **нешасних випадків на виробництві та професійних захворювань,** що призводять до втрати **працездатності.** Друге - **це страхування громадян, які займаються підприємницькою або індивідуальною діяльністю,** і надає їм право на соціальне страхування, аналогічне тому, що надається робітникам та службовцям, **за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України.**

Механізми реалізації соціальної політики також включають державну соціальну допомогу, таку як **грошові виплати, субсидії та компенсації** для вразливих верств населення. Крім того, надаються **державні соціальні гарантії безкоштовної медичної допомоги, освіти, доступного житла,** а також культурних і оздоровчих закладів.

Способи впровадження соціальної політики реалізуються **через соціальні програми, які ґрунтуються на законодавчо-нормативній**

базі країни, спрямовані на задоволення соціальних потреб, соціальний захист та соціальну безпеку. Це сприяє встановленню соціальної справедливості у громадянському суспільстві. У праці Лопушняк Г. С. [4] підкреслюється, що поєднання викликів розвитку ринкових відносин із зосередженням на соціальних питаннях створює необхідні умови для економічного оздоровлення та стійкого становища людини на протязі всього трудового життя та після нього. Економічний розвиток і підвищення добробуту населення є взаємопов'язаними процесами.

Для ефективного впливу на соціальну сферу та виконання соціальної політики в Україні існує важлива нормативно-правова база. Основним її джерелом є Конституція України, яка гарантує право на соціальний захист кожної особи. Крім того, прийнято ряд законів, серед яких ключовими є Закони України, такі як "Про зайнятість населення" (2012 р.) [38], "Про охорону праці" (1992 р., з останніми змінами в 2008 р.) [40], "Про освіту" (2017 р.) [39]. Закон України від 15 липня 1999 року "Про прожитковий мінімум" [41] визначає поняття прожиткового мінімуму, встановлює правову основу для його затвердження та врахування при реалізації державної конституційної гарантії на достатній життєвий рівень.

Ця нормативно-правова база створює важливий фундамент для соціальної політики та заходів у сфері соціального захисту населення. Враховуючи змінні потреби та виклики сучасного суспільства, вона надає законодавчу підтримку для розробки та впровадження програм, спрямованих на підтримку та захист різних верств населення.

Ця комплексна нормативно-правова база є важливим інструментом для формування та реалізації політики соціального захисту в Україні, сприяючи стабільності та розвитку суспільства в цілому.

Так, абсолютно правильно стверджувати, що соціальна функція держави визначається реалізацією ряду заходів і політик, спрямованих на забезпечення населенню належних умов життя та соціального захисту. Ця функція має ключове значення для забезпечення гідного існування кожної людини та формування справедливого, рівного суспільства.

Спрямованість державних заходів може включати в себе соціальні програми, які покликані забезпечити доступ до освіти, охорони здоров'я, житлових умов, а також регулювання ринку праці для забезпечення повноцінної зайнятості і соціально-економічної стабільності. Крім того, встановлення стандартів мінімального рівня доходу, як це передбачено законодавством про прожитковий мінімум, є важливою складовою соціальної функції держави.

Ці заходи спрямовані на те, щоб уникнути соціальних нерівностей, забезпечити відсутність бідності, та зробити суспільство більш справедливим і гідним для всіх верств населення. Соціальна функція держави відображає її зобов'язання перед громадянами і є важливим елементом створення гармонійного та стійкого суспільства.

З урахуванням, що наша держава переживає тяжкі часи війни, система фінансового забезпечення соціальної сфери стає особливо важливою, оскільки конфлікти призвели до зростання соціальних проблем та погіршення життєвого рівня населення. Забезпечення соціального захисту громадян та утримання ключових соціальних служб вимагає адаптації фінансових механізмів та вжиття специфічних заходів. Основні аспекти системи фінансового забезпечення соціальної сфери у час війни можуть виглядати наступним чином:

1. Мобілізація ресурсів. Уряд повинен мобілізувати фінансові ресурси для підтримки соціальних програм та послуг в умовах війни. Це може включати в себе збільшення видатків на медичні послуги, підтримку постраждалих сімей, а також розширення програм соціального захисту.

2. Резерви бюджету. Важливо мати фінансові резерви та запаси, які можна використовувати в невідкладних ситуаціях. Це дозволяє ефективно реагувати на виниклі соціальні потреби та забезпечувати фінансування для нестримних витрат.

3. Міжнародна допомога. Країна може звертатися за фінансовою допомогою до міжнародних партнерів, гуманітарних організацій та благодійних фондів. Ця допомога може бути спрямована на відновлення соціальної інфраструктури та надання допомоги населенню.

4. Підтримка вразливих груп: У час війни велика увага має бути приділена підтримці вразливих груп населення, таких як діти, інваліди, літні громадяни та внутрішньо переміщені особи. Спеціальні програми та фінансова допомога повинні бути спрямовані на їхні потреби.

5. Контроль за ефективністю витрат: Умови війни вимагають особливої уваги до ефективності витрат. Важливо вести облік і контролювати фінансові потоки для максимізації соціального впливу.

Загальною метою фінансового забезпечення соціальної сфери у час війни є забезпечення безпеки та добробуту громадян, зменшення впливу конфлікту на соціальну стабільність та реабілітація суспільства після його завершення.

Таким чином, соціальна функція держави в Україні є важливим аспектом формування сучасного суспільства. Визначена цією функцією, держава спрямовує свої зусилля на задоволення потреб громадян і забезпечення їхнього соціального захисту. Цей підхід відображає глибоке розуміння того, що добробут та стабільність суспільства залежать від того, наскільки ефективно держава впроваджує соціальні програми та політики.

Сучасний контекст в Україні вимагає особливої уваги до соціальних питань, оскільки країна стикається з рядом викликів та труднощів. Політичні, економічні та соціокультурні зміни в останні роки визначають необхідність удосконалення соціальної політики, щоб вона відповідала потребам громадян та сприяла підвищенню якості їхнього життя.

Важливим аспектом є розвиток та впровадження соціальних програм, спрямованих на зменшення соціальних нерівностей та покращення умов життя найбільш вразливих груп населення. Це може включати програми економічної допомоги для малозабезпечених сімей, підтримку осіб з інвалідністю, розвиток доступної освіти та системи охорони здоров'я.

Забезпечення соціального захисту громадян в умовах сучасних викликів, є невід'ємною складовою успішної соціальної політики.

Важливо підкреслити важливість партнерства між державою, громадськістю та приватним сектором для спільного вирішення соціальних питань та досягнення сталого розвитку.

У цьому контексті акцент на розбудові ефективних інституцій, прозорих механізмів фінансування та впровадженні інноваційних підходів може сприяти покращенню соціальної сфери та зростанню довіри громадян до держави. Впровадження сучасних технологій та аналізу даних може також покращити ефективність соціальних програм та робити їх більш націленими.

Таким чином, вдосконалення соціальної функції держави в Україні вимагає системного підходу, спрямованого на розвиток та впровадження ефективних соціальних стратегій для забезпечення гідного життя всіх громадян у невизначеному та змінному соціально-економічному середовищі.

Отже, соціальна функція держави в Україні визначається потребами сучасного суспільства і відображається в зусиллях забезпечення соціального захисту населення.

Підсумовуючи цей розділ, важливо відзначити, що соціальна політика держави виступає не лише як інструмент забезпечення соціального захисту, але і як рушійний механізм перетворення суспільства. В цьому процесі суб'єктами соціальної політики виступають

держава, громадянське суспільство та приватні корпорації. Вони спрямовують свої зусилля на реалізацію як профілактичного, так і компенсаційного соціального захисту та соціальної підтримки у різних сферах суспільного життя, таких як фінансова, промислова, послуг, екологічна, медична та освітня.

Для того, щоб соціальна політика була ефективною та отримувала підтримку **населення, необхідно визначити та затвердити соціальні орієнтири суспільного добробуту**. Це повинні бути конкретні цілі та визначення стандартів життя, які враховують соціальні інтереси населення. Важливо враховувати можливості конкретних верств населення та ресурсні умови регіонів для забезпечення доступних соціальних послуг.

Населення буде більш схильним схвалювати соціальну політику, коли вона відповідає визначеним соціальним потребам і інтересам, а також враховує особливості та можливості різних груп громадян. Такий підхід сприяє підвищенню рівня та якості життя населення та сприяє сталому соціальному розвитку країни.

Соціальна політика є ключовим інструментом формування суспільства, і в її ефективній реалізації важливо враховувати різноманітні аспекти та потреби сучасного українського суспільства.

Для досягнення успіху в реалізації соціальної політики в Україні, необхідно враховувати динаміку змін у суспільстві та вносити корективи у програми та стратегії відповідно до актуальних викликів. Розбудова партнерства між державою, громадським суспільством і бізнесом є важливим кроком для спільного вирішення соціальних питань.

Сучасні технології та аналіз даних можуть виявитися вельми корисними для вдосконалення моніторингу та ефективності соціальних програм. Впровадження цифрових рішень дозволить отримувати більш точні дані про потреби населення, визначати пріоритети та вдосконалювати процеси прийняття рішень у сфері соціальної політики.

Важливим елементом є також створення механізмів взаємодії та обміну інформацією між різними рівнями влади, а також між регіонами, для того щоб реалізувати індивідуальні та регіональні особливості та потреби.

Здійснення ефективної соціальної політики також вимагає визначення чітких критеріїв ефективності, аналізу результативності програм та системи їхнього моніторингу. Перегляд та оновлення соціальних стандартів та нормативів також є ключовим етапом для адаптації до змін у суспільстві.

У цьому контексті, розробка та реалізація соціально-економічних реформ має бути гнучкою та спрямованою на створення умов для високого рівня соціального захисту громадян. Систематичний діалог між державними інституціями, громадянами та експертами може виявитися важливим механізмом для забезпечення рівності та визначення національних стратегій у сфері соціальної політики.

Отже, подальший розвиток соціальної функції держави в Україні передбачає комплексні заходи, які враховують потреби різних верств населення та спрямовані на забезпечення сталого соціального розвитку. Такий підхід дозволить зміцнити соціальну солідарність, підвищити рівень довіри до держави та сприяти створенню справедливого і гармонійного суспільства.

1.3. Рівень національної безпеки як складова соціальної політики: взаємозв'язок та виклики.

Національна безпека виступає ключовим елементом соціальної політики, оскільки вона визначає ступінь захищеності громадян, їхніх прав і волі від зовнішніх та внутрішніх загроз. Рівень національної безпеки визначається комплексом факторів, включаючи політичні, економічні, соціальні та військові аспекти, що є необхідними для забезпечення стабільності та благополуччя суспільства.

Забезпечення національної безпеки та вдосконалення соціальної політики є взаємопов'язаними завданнями, що потребують інтегрованого підходу та злагоджених дій. Національна безпека не може бути досягнута лише шляхом вдосконалення військових стратегій; вона також пов'язана із забезпеченням економічної стійкості, соціальної солідарності та правової рівності в суспільстві. Такий інтегрований підхід дозволить створити систему, яка працює як взаємозв'язаний механізм, спрямований на досягнення загальної мети - забезпечення безпеки та добробуту громадян.

У сучасному світі, який визначається постійними змінами, глобальними викликами та нестабільністю, питання забезпечення національної безпеки та вдосконалення соціальної політики стають крайньо важливими завданнями для будь-якої держави. Від їхнього успішного вирішення залежить стабільність, процвітання та благополуччя суспільства.

Національна безпека є ключовою складовою внутрішньої та зовнішньої політики будь-якої держави, що визначає ступінь захищеності громадян, їхніх прав та волі від різноманітних загроз. У сучасному глобалізованому світі, де відбуваються трансформації та конфлікти, досягнення і збереження національної безпеки стає завданням, що вимагає комплексного та інтегрованого підходу.

Соціальна політика, в свою чергу, визначає спосіб, яким суспільство вирішує соціальні питання та забезпечує соціальний захист громадян. Вона спрямована на забезпечення рівних можливостей, підвищення якості життя та зменшення соціальних нерівностей. В умовах глобальних викликів, таких як економічні коливання, пандемії та військові конфлікти, соціальна політика набуває ще більшого значення.

Рівень національної безпеки у контексті соціальної політики є важливою складовою, яка визначає стійкість та добробут суспільства. Це поняття охоплює широкий спектр аспектів, що включають політичні, економічні, соціальні та військові аспекти, та визначає міру захищеності громадян та їхніх прав від різноманітних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.

У контексті соціальної політики, національна безпека визначається спроможністю суспільства ефективно реагувати на виклики, які виникають у різних сферах життя громадян. Це охоплює такі аспекти, як економічна стійкість, соціальна солідарність, правова рівність, безпека праці та соціальний захист. Забезпечення національної безпеки через соціальну політику включає у себе розробку та реалізацію програм та стратегій, спрямованих на зменшення вразливості суспільства перед зовнішніми та внутрішніми загрозами.

Важливим аспектом є взаємозв'язок між рівнем національної безпеки та соціальною політикою. Забезпечення ефективного соціального захисту, вдосконалення якості життя, рівність доступу до освіти та охорони здоров'я, а також зменшення економічних нерівностей сприяють підвищенню стійкості та єдності суспільства. З іншого боку, національна безпека забезпечує невід'ємний фундамент для розвитку соціальних програм та структур, що гарантують благополуччя громадян.

Такий комплексний підхід до взаємозв'язку національної безпеки та соціальної політики сприяє створенню стійкого та безпечного суспільства, яке здатне ефективно вирішувати виклики та забезпечувати добробут своїх громадян.

Одним із важливих викликів, які виникають у контексті взаємозв'язку національної безпеки та соціальної політики, є необхідність врахування та адаптації до змін в сучасному світі. Динамічний розвиток технологій, геополітичні зміни, а також нові виклики, пов'язані з пандеміями та кліматичними змінами, вимагають постійного оновлення стратегій і підходів.

Особливу увагу потребують аспекти кібербезпеки та інформаційної безпеки, оскільки цифрові технології стають невід'ємною частиною

сучасного суспільства. Захист інформаційних ресурсів, персональних даних та кіберінфраструктури стає критичним для збереження національної безпеки.

У контексті соціальної політики, це також передбачає розвиток нових форм соціального захисту, які враховують вплив технологій на ринок праці, освіту та медичні послуги. Розбудова ефективної системи попередження та реагування на соціальні кризи, спричинені як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, також є актуальним завданням.

Нарешті, в контексті рівня національної безпеки важливо враховувати питання глобального виміру. Світова взаємодія та інтерконтинентальні виклики, такі як пандемії, тероризм чи екологічні кризи, вимагають співпраці та координації на міжнародному рівні. В цьому контексті рівень національної безпеки не може бути розглянутий ізольовано від світових подій та міжнародних відносин. Таким чином, взаємозв'язок рівня національної безпеки та соціальної політики стає визначальним для сталого розвитку країни. Постійне вдосконалення та адаптація до нових реалій сучасного світу сприяють створенню ефективної системи, яка забезпечує якісний соціальний захист та стабільність суспільства.

Додатковим аспектом, який потребує уваги в рамках взаємозв'язку національної безпеки та соціальної політики, є вплив економічних факторів на добробут громадян. Наявність стабільної економіки і розумної економічної політики є ключовими факторами для забезпечення рівня життя та соціального захисту населення.

Ефективність соціальної політики визначається не лише розподілом соціальних виплат, але і розвитком економіки, забезпеченням доступу до робочих місць, підтримкою підприємництва та інновацій. Умови для сталого економічного зростання впливають на можливості країни забезпечити своє населення якісними соціальними послугами та ефективними механізмами соціального захисту. Також, важливою складовою є врахування культурних та етнічних особливостей суспільства. Розбудова соціальної політики повинна бути адаптована до потреб різних соціокультурних груп. Забезпечення рівних можливостей для всіх шарів населення та захист прав меншин визначає стабільність та гармонію в суспільстві.

Врахування гендерної рівності та особливостей різних груп населення сприяє формуванню інклюзивної соціальної політики, яка враховує потреби та інтереси всіх громадян. Сприяння рівноправ'ю та усунення дискримінації на всіх рівнях є важливим елементом сталого розвитку.

У цьому контексті, взаємозв'язок національної безпеки та соціальної політики виявляється як невід'ємна складова для досягнення сталого розвитку та стабільності суспільства в умовах сучасного геополітичного та соціального середовища.

Розглянувши взаємозв'язок між рівнем національної безпеки та соціальною політикою в умовах військової агресії Росії в Україні, можна сказати, що він набуває особливого значення. Збалансованість цих двох аспектів стає детермінантом для внутрішньої стабільності, захисту прав і свобод громадян, а також здатності країни забезпечити належний рівень соціального захисту.

В умовах воєнного конфлікту, ефективна соціальна політика має сприяти наданню допомоги тим, хто постраждав внаслідок військових дій. Це включає в себе надання медичної допомоги, матеріальної підтримки, адаптацію до нових умов життя для переміщених осіб та підтримку учасників бойових дій та їхніх сімей. Особлива увага має бути приділена соціальній реабілітації, психологічній підтримці та відновленню соціально-економічного статусу постраждалих.

Наскрізним елементом має стати збереження соціальної справедливості та рівних можливостей для всіх верств населення. Важливо **враховувати індивідуальні потреби та особливості різних груп**, зокрема вразливих категорій **населення, таких як діти, люди з інвалідністю**, пожилі та інші. Спеціальні програми та заходи повинні бути спрямовані на захист їхніх прав і інтересів в умовах кризи.

Одним із ключових викликів є забезпечення фінансової стабільності для реалізації соціальних програм. Військовий конфлікт супроводжується великими витратами, але при цьому важливо забезпечити постійне фінансування соціальних потреб. Врегулювання цього питання вимагає комплексного підходу та розробки ефективних механізмів залучення ресурсів.

Отже, взаємозв'язок національної безпеки та соціальної політики в умовах війни укріплюється необхідністю ефективного управління ресурсами, забезпеченням справедливості та врахуванням потреб різних соціальних груп для побудови стабільного та захищеного суспільства.

Зокрема, важливим напрямком соціальної політики в умовах війни є забезпечення соціального захисту учасників бойових дій та їхніх сімей. Соціальна допомога та компенсації повинні враховувати особливості їхнього положення та втрат, спричинених воєнним конфліктом. Розробка ефективних механізмів надання матеріальної допомоги, медичної підтримки та житлового забезпечення стає пріоритетом для забезпечення соціального благополуччя цієї категорії громадян.

Крім того, розвиток освіти та підтримка освітніх ініціатив є ключовим елементом соціальної політики в умовах війни. Забезпечення доступу до якісної освіти для дітей та молоді, які пережили воєнні події, сприяє їхньому подальшому соціальному інтегруванню та розвитку. Крім того, надання можливостей для перекваліфікації та підвищення кваліфікації дорослого населення, особливо тих, хто втратив роботу через воєнний конфлікт, сприяє їхньому швидкому відновленню та включенню в суспільство.

У контексті військового конфлікту роль громадянського суспільства набуває особливого значення. Активна участь громадських організацій у реалізації соціальних програм та моніторингу їх ефективності сприяє забезпеченню прозорості та відповідальності в передачі допомоги. Взаємодія громадянського суспільства, держави та приватного сектору в умовах війни дозволяє створити спільний фронт для подолання викликів та забезпечення стійкості суспільства.

Отже, взаємозв'язок рівня національної безпеки та соціальної політики в умовах військового конфлікту визначається необхідністю комплексного та цілеспрямованого підходу до соціального захисту населення. Забезпечення безпеки та благополуччя громадян стає спільною метою для держави, громадянського суспільства та приватного сектору в умовах військового напруження.

Система фінансового забезпечення соціальної сфери є невід'ємною складовою ефективною соціальною політикою в будь-якому суспільстві. Важливість цього аспекту виявляється у забезпеченні належного рівня соціального захисту громадян, а також розвитку ключових сфер, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист та культура.

Ефективність політики соціального захисту визначається її здатністю забезпечити рівні можливості та підтримку для всіх верств населення. Забезпечення соціального захисту необхідно враховувати індивідуальні та групові потреби, забезпечуючи доступ до послуг і ресурсів для всіх шарів суспільства.

Співпраця між державою, громадянським суспільством та приватним сектором є ключовою для успішної реалізації соціальних програм. Ці суб'єкти спрямовують свої зусилля на підтримку та розвиток різних сфер суспільства, створюючи умови для підвищення якості життя населення.

Україна, як і багато інших країн, стикається з численними викликами в сфері соціального захисту. Забезпечення національної безпеки є основою стабільності суспільства, але його ефективність не може бути досягнута лише в рамках військових стратегій. Національна

безпека пов'язана з економічною стійкістю, соціальною солідарністю та правовою рівністю.

В умовах воєнного конфлікту, зокрема в контексті викликів, які постають перед Україною, важливо реалізувати інтегровані підходи до забезпечення національної безпеки та розвитку соціальної політики. Спільні зусилля держави, громадянського суспільства та приватного сектора є ключем до створення стійкого та безпечного суспільства, яке здатне подолати виклики військових конфліктів та забезпечити добробут своїм громадянам.

З огляду на воєнний конфлікт, несприятливі умови посилюють виклики соціального захисту та вимагають нових підходів до забезпечення благополуччя громадян. Одним із ключових аспектів є втрата доходів населення, що особливо стає відчутним у працездатному віці. В умовах воєнної агресії Росії в Україні, це питання набуває надзвичайної актуальності, оскільки економічна нестабільність та знищення інфраструктури призводять до збільшення безробіття та зменшення доходів громадян.

Збільшення потреб у медичних та психологічних послугах стає невід'ємною складовою відновлення суспільства. Військові дії призводять до появи травматичних ситуацій та погіршення фізичного та психічного здоров'я населення. Таким чином, система соціального захисту повинна включати в себе програми реабілітації та психосоціальної підтримки, спрямовані на полегшення наслідків воєнних дій.

Підвищення рівня освіти та доступу до неї також стає пріоритетом в умовах воєнного конфлікту. Зазначимо, що втрата доступу до освіти може масштабно позначитися на майбутньому розвитку країни, тому важливо впроваджувати програми забезпечення дітей та молоді можливість навчання в умовах конфлікту.

Нарешті, реагування на виклики воєнного конфлікту визначається також гнучкістю та інноваційністю соціальної політики. У відновленні та розвитку суспільства важливу роль відіграє активна участь неприбуткових організацій, громадянського суспільства та підприємств, які спрямовують свої зусилля на реалізацію ініціатив, спрямованих на покращення умов життя та соціальної інфраструктури.

Важливо визначити, що національна безпека не є лише питанням військової оборони; це також система заходів, спрямованих на забезпечення економічної стійкості, соціальної солідарності та правової рівності. У контексті воєнного конфлікту інтегрований підхід до забезпечення національної безпеки включає не лише військові стратегії, але і соціальні програми, що спрямовані на підтримку вразливих груп населення.

Здійснення соціальної політики в умовах війни вимагає невідкладних та ефективних заходів забезпечення соціального захисту населення, особливо учасників бойових дій та їхніх сімей. Надання матеріальної допомоги, медичної підтримки та освітніх можливостей стає невід'ємною частиною соціальної політики в умовах кризи.

Громадянське суспільство, держава та приватний сектор повинні спільно спрямовувати свої зусилля на реалізацію соціальних програм та моніторинг їх ефективності. Лише в єдності і співпраці вони зможуть створити стійкий механізм для подолання викликів воєнного конфлікту та забезпечення безпеки та добробуту громадян.

Отже, в умовах воєнного напруження об'єднані зусилля у сферах національної безпеки та соціальної політики необхідні для створення стійкого суспільства, яке зможе подолати виклики воєнного конфлікту та покращити якість життя громадян.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Основні виклики соціального захисту в умовах війни

Як зазначалося раніше, в сучасних умовах воєнного стану проблема **реалізації політики соціального захисту територій** є важливою. Соціальний захист представляє собою систему **заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення в умовах соціальних ризиків, таких як хвороби, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття,** нещасні випадки на виробництві та інші. З погляду макроекономіки соціальне забезпечення є системою управління соціальними **ризиками для компенсації шкоди, зниження або запобігання їхнього впливу на процес розширеного відтворення населення.** У соціально-економічному контексті **соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу для забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах соціальних ризиків** [42].

Після аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що термін "соціальний захист" охоплює **комплекс заходів суспільно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення матеріального захисту суспільства від наслідків соціальних ризиків, таких як захворювання, непрацездатність, старість, втрата роботи та годувальника, нещасні випадки у виробничому процесі** і т.д. У зв'язку зі значущим погіршенням фінансово-економічного становища та введенням воєнного стану, країна може вжити певні заходи для перерозподілу власних витрат з метою збереження балансу між особистими та суспільними інтересами. Однак важливо зауважити, що держава повинна утримуватися від будь-яких обмежень, які можуть призвести до порушення конституційних прав людини, пов'язаних з обов'язком забезпечення належного добробуту населення у будь-якій ситуації.

Соціальний захист, за визначенням М. Болотіна, являє собою стратегію держави у забезпеченні конституційних прав та мінімальних гарантій для кожної особи, незалежно від її місця проживання, національності, статі і віку [37].

Заслугує на підтримку погляд вітчизняної вченої В. Москаленко, яка в своєму дослідженні сутності соціального захисту вказує, що термін **"соціальний захист", на відміну від "соціального забезпечення", включає гарантії щодо забезпечення безпеки праці, охорони здоров'я, збереження природного середовища, а також правильної оплати праці та інших заходів, які необхідні для нормального функціонування особи та держави. "Соціальне забезпечення" в порівнянні з "соціальним захистом" є більш обмеженим поняттям і охоплює лише виплати пенсій, соціальної допомоги, а також соціального догляду. Відповідно до міжнародних стандартів соціальне забезпечення також включає в себе право на медичну допомогу, медичне страхування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, а також утримання та виховання за державні кошти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування** [60].

На сьогоднішній день ситуація у соціальних установах на територіях України, де тривають бойові дії, можна охарактеризувати як досить критичну. Загалом, під поняттям "надання соціальних послуг" слід розуміти професійну діяльність, яка вимагає обґрунтованих підходів до прийняття рішень щодо забезпечення таких послуг та детального вивчення індивідуальної ситуації кожної особи. Це також передбачає взаємодію з кожним індивідом з метою максимально ефективного вирішення його особистих проблем.

Процес надання соціальних послуг вимагає обґрунтованих та ретельно розглянутих рішень, спрямованих на забезпечення необхідної допомоги та підтримки особам, які перебувають у важких обставинах через воєнні події. Зокрема, це передбачає індивідуальний підхід до кожної особи та активну взаємодію з нею для максимально ефективного вирішення її потреб.

Такий підхід відзначається не лише наданням конкретних послуг, а й врахуванням особистих обставин кожної людини, сприяючи її

активному включенню у процес вирішення власних проблем.

З метою вивчення та розуміння проблем, пов'язаних із реалізацією **політики соціального захисту територій в умовах сучасної війни**, важливо детально розглянути основний матеріал дослідження. Наразі ця проблема є надзвичайно **актуальною**. **Соціальний захист** є комплексом **суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків, таких як хвороби, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасні випадки на виробництві тощо**. З погляду макроекономіки, соціальне забезпечення є системою управління соціальними ризиками для компенсації шкоди, зниження або **запобігання їх впливу на процес розширеного відтворення населення**. Як **соціально-економічна категорія, соціальне забезпечення означає відносини з перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків**.

Важливим аспектом є тісна комунікація з кожною людиною, що дозволяє краще зрозуміти її потреби та унікальні обставини. Цей підхід сприяє залученню кожної особи до процесу прийняття рішень та дозволяє створити індивідуальний план підтримки відповідно до її потреб та обставин.

Одним із ключових завдань - це забезпечення детального дослідження та урахування впливу бойових подій на фізичне та психічне здоров'я, родинні зв'язки та соціальні зв'язки кожної особи. Такий індивідуальний та виважений підхід дозволяє забезпечити належну та ефективну соціальну підтримку в умовах кризового середовища.

У 2022 році Україна стикнулася із значними викликами внаслідок повномасштабного вторгнення росії. 24 лютого 2022 року країна стала свідком нових викликів і проблем, особливо в сфері соціальної політики. Ці проблеми включають втрату людського потенціалу, припинення функціонування **малога та середнього бізнесу, а також закриття великих підприємств в зонах бойових дій**. Також виникає проблема втрати податкових доходів та місцевих бюджетів, зниження та майже повна відсутність сприятливого інвестиційного клімату в державі, а також загрози продовольчій та енергетичній безпеці України. Блокування експорту продукції також є серйозним викликом. Ці проблеми суттєво впливають на розвиток як окремих територіальних громад, так і держави в цілому.

Внаслідок воєнних та окупаційних дій негативні фактори суттєво вплинули на суспільне життя. З кожним днем військової агресії російської федерації зростає кількість громадян, що потребують різноманітної соціальної та гуманітарної допомоги від держави.

Важливо наголосити, що незважаючи на **активні військові дії в Україні, усі види соціальної допомоги** безперервно виплачуються відповідно до законодавства, впродовж **воєнного стану в країні та протягом 1 місяця після оголошення закінчення війни**. Серед таких видів допомоги зазначаються:

1. Допомога малозабезпеченим сім'ям.
2. Допомога самотнім матерям на дітей.
3. **Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.**
4. **Допомога на дітей, які хворіють на тяжкі хвороби, інвалідність яких не встановлено.**
5. **Щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою із інвалідністю I чи II групи** через психічний розлад.
6. **Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не можуть утримувати дитину або місце проживання яких невідоме.**
7. **Щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, включаючи оплату житлово-комунальних послуг.**
8. **Тимчасова державна соціальна допомога непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не має права на пенсійну виплату** [25].

Варто відзначити, що винятком є виплати громадянам, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, оскільки часто у них відсутній доступ до банкіну та інших засобів ідентифікації, необхідних для отримання виплат. З цього приводу держава вживає всі можливі заходи для адаптації соціального захисту до умов, що існують, та забезпечення максимальної доступності державної підтримки.

Тривалість виплат державних соціальних **допомог, які були призначені раніше, продовжено на період введення воєнного стану та ще один місяць після його припинення чи скасування, і вони виплачуються за повний місяць без звернення** особи. **Порядок та розміри призначення компенсацій на проживання для внутрішньо переміщених осіб змінено, розширено коло суб'єктів, які мають повноваження брати на облік таких осіб. Крім того, підвищено норми пенсійного забезпечення для військовослужбовців, які є учасниками бойових дій, та осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також членів сімей загиблих військовослужбовців.**

В умовах введеного воєнного стану та активних бойових дій відбулося стрімке зростання рівня бідності серед населення. Це явище безпосередньо вплинуло на формування соціальної політики в державі. Суспільство, що зазнало великих економічних і соціальних втрат у зв'язку з воєнними діями, потребує невідкладних та ефективних заходів соціальної підтримки.

Статистичні дані, наведені за оцінками Світового банку та ООН, вказують на серйозну соціальну проблему в Україні, особливо під час активних воєнних подій. Понад 20% населення є бідним, а понад 17 мільйонів осіб потребують допомоги [61].

Ситуація з повномасштабною війною росії проти України має суттєвий вплив на економіку та життя громадян. Деякі основні аспекти цього впливу включають:

1. Зростання інфляції. **У грудні 2022 року інфляція споживчих цін сягнула 26,6% у річному обчисленні**, що є дуже високим показником. Зростання цін може призвести до зменшення купівельної спроможності населення, зокрема для бідних домогосподарств.
2. Зростання цін на продукти харчування. **Ціни на продукти харчування зросли на 34,4% у річному обчисленні, що** особливо важливо для бідних шарів населення, оскільки вони витрачають більший відсоток свого доходу на харчування.
3. Зростання цін на транспорт та пальне. Ціни на транспорт, зокрема на бензин, зросли на 42,9%. Це може виникнути через руйнування нафтопереробних заводів та сховищ пального російською армією. Вищі ціни на пальне можуть вплинути на витрати господарств та транспортні витрати.
4. **Підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги**. Рішення уряду **про підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги** спрямоване на стримування інфляції, але водночас це створило додаткові труднощі для домогосподарств, особливо для тих, які вже знаходяться у складних економічних умовах.

У результаті, в перші місяці 2022 року середня мінімальна заробітна плата значно скоротилася, проте згодом покращилася, коли підприємства в країні адаптувалися до економічного шоку. Тим не менше, реальна заробітна плата відчутно зменшилася через високий рівень інфляції. (рис. 2.1).

Рисунок 2.1. Середня та реальна заробітна плата взято [62].

У липні 2022 року Національний банк України фіксував безробіття на рівні приблизно 30% [63]. Це було наслідком припинення діяльності певних підприємств, зменшення обсягів виробництва, скорочення самозайнятих осіб та значного збільшення кількості людей, які втратили роботу внаслідок великої кількості виробничих припинень. За даними Міжнародної організації праці (МОП), близько 60% виробничих підприємств втратили свої робочі місця. Однак кількість зареєстрованих безробітних в Державній службі зайнятості не показала збільшення. З другої половини 2022 року економічна ситуація виявила стабільність. Споживча інфляція у червні 2023 року збавила свій темп до 12,8% в річному обчисленні [11].

Повне **вторгнення призвело до зниження економічної активності в Україні, що негативно відбилось на бюджетних надходженнях [14].** Додатково, у березні та квітні 2022 року уряд ввів ряд податкових пільг, які потім поетапно скасовувалися. Тим часом виникла проблема значного збільшення витрат на оборону та безпеку. Держава визначила витрати на соціальний захист як пріоритетні, проте знадобилось збільшити витрати на підтримку військово-промислового комплексу (ВПО). Загалом ще в квітні 2022 року офіційно оцінювалася потреба у фінансуванні бюджету в 5 мільярдів доларів щомісячно, що підтверджувалося і Міжнародним валютним фондом (МВФ). Проте міжнародна допомога досягла цього рівня лише у грудні 2022 року. У інших місяцях фінансові потреби задовольнялися за рахунок облігацій внутрішньої державної позики (які безпосередньо придбав Національний банк України та були розміщені на ринку) та міжнародної допомоги у формі грантів або пільгових позик. У 2022 році витрати зведеного бюджету збільшилися на 65%. Розходи на оборону зросли у 8,2 рази, а витрати на безпеку збільшилися в 2,5 рази порівняно з 2021 роком. Ці видатки склали 37,6% та 14,9% від загальних витрат зведеного бюджету відповідно. Як результат, частка коштів, витрачених на соціальний захист і соціальне забезпечення, скоротилася на 5,1 відсоткових пункту, до 15% від загальних видатків, хоча соціальний бюджет у 2022 році зрос на 22,3%. (рис. 2.2 [12]).

Рисунок 2.2. Витрати зведеного бюджету, млрд. грн.

В Україні функціонує складна система соціального захисту [13]. У 2022 році уряд активно прагнув забезпечити повні та своєчасні виплати соціальної допомоги (рис. 2.3) [12]. Дві найбільші програми соціального забезпечення включають допомогу малозабезпеченим сім'ям (програма гарантованого мінімального доходу, ГМД) і житлово-комунальні субсидії. У 2022 році фінансування підтримки військово-промислового комплексу значно зросло через різке збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб. Крім того, велика сума коштів була виділена на інші програми соціальної допомоги. Як і раніше, для забезпечення своєчасних і повних виплат пенсій існував трансферт з центрального бюджету до Пенсійного фонду.

Рисунок 2.3. Видатки на соціальний захист, млрд. грн.

Згідно з інформацією Світового банку, витрати на соціальне страхування до 2022 року становили 3% ВВП, при цьому майже половина населення взяла участь у різноманітних програмах соціального захисту. Систему характеризували як слабку з урахуванням таких аспектів, як охоплення, гендерні розбіжності, інклюзивність та достатність виплат [16].

Багато програм досі не враховують дохідні рівні користувачів [17]. Наприклад, допомога при народженні дитини надається на однаковому рівні для всіх сімей з метою стимулювання народжуваності. У той же час, програми допомоги особам з інвалідністю, прийомним сім'ям, багатодітним сім'ям та особам похилого віку передбачають виплати. Протилежно, програма гарантованого мінімального доходу (ГМД), спрямована на бідних, забезпечує ефективне фінансування, але має обмежений охоплення. Щодо житлово-комунальних субсидій (ЖК), вони отримуються в залежності від рівня доходу та його витрат на житло і комунальні послуги. Крім того, існують категорії осіб, які мають право на пільги на житлово-комунальні послуги, такі як ветерани війни та праці. Фінансування ЖК становить приблизно 20% від бюджету системи соціального захисту. Крім того, існують інші менші програми, такі як соціальна допомога самотнім матерям або батькам, що також перевіряються щодо їхнього матеріального стану. Значна частина бюджету системи соціального захисту спрямовується до Пенсійного фонду для забезпечення пенсійних виплат пенсіонерам. Система соціального забезпечення в Україні передбачає низку пільг та привілеїв, зокрема для пенсіонерів та їх підкатегорій. Ці пільги включають безкоштовний проїзд у громадському транспорті, пільги на оплату житлово-комунальних послуг та інші пільги для пенсіонерів та певних категорій працівників. З часом ці пільги стали більш залежними від перевірки матеріального стану, та хоча їх існує багато, не завжди вони ефективні для бідних. У 2022 році одним із пріоритетів уряду було своєчасне фінансування соціальних програм. Зберігалось плановане підвищення розмірів прожиткового мінімуму та встановлення розмірів кількох видів соціальних виплат. Проте, урахуовуючи бюджетні обмеження, у 2023 році уряд вирішив залишити прожитковий мінімум на рівні грудня 2022 року протягом усього року, незважаючи на очікувану інфляцію (табл. 2.1 [7]).

Таблиця 2: Прожитковий мінімум в Україні

Одним із важливих інструментів соціальної політики, спрямованим на зменшення бідності та поліпшення якості життя найбільш вразливих верств населення є програма гарантованого мінімального доходу.

У 2022 році уряд реалізував підвищення прожиткового мінімуму, відповідно до передбачень, які були визначені перед вторгненням. Як результат, Гарантований мінімальний дохід (ГМД), враховуючи інфляцію, збільшився у номінальному вираженні, не дивлячись на суттєвий спад у реальному вираженні.

У 2023 році запланований бюджет для програми Гарантованого мінімального доходу (ГМД) становить 15,6 млрд. грн., що на 13% перевищує фактичні витрати. Прогнозується, що кількість отримувачів готівкових виплат за програмою ГМД збільшиться на 25%, до 269,5 тис. домогосподарств. На фоні цього збільшення заплановано знизити середній розмір допомоги до 4815 грн. на сім'ю. Отже, навіть при розширенні охоплення програми ГМД уряд передбачає зменшення розміру допомоги, що може зробити її менш ефективним інструментом для боротьби з крайньою бідністю, порівняно з попереднім періодом.

Найбільш розгалуженою програмою, що перевіряє наявність доходів, але менше ефективно охоплює осіб із низьким доходом у порівнянні із Програмою гарантованого мінімального доходу (ГМД) - є програма житлово-комунальних субсидій (ЖКС).

Протягом 2022 року уряд спростив надання житлово-комунальних субсидій (ЖКС) домогосподарствам, оскільки багато з них втратили свої доходи. Крім того, переселенцям дозволено отримувати ЖКС за місцем нового проживання, що розширило їхній соціальний захист. Також зазначається зміна адміністрування ЖКС: з жовтня 2022 року відповідальність за виплату ЖКС була

покладена на Пенсійний фонд, а з грудня 2022 року він також відповідає за надання цих субсидій.

У 2023 році уряд передбачав розширення охоплення житлово-комунальними субсидіями (ЖКС) до 1,7 млн. отримувачів при запланованому бюджеті програми у розмірі 24,4 млрд. грн., що становило 20,8% більше, ніж у попередньому році. Оцінювалося, що середньомісячний платіж складе 1189 грн, що хоча більше, ніж у 2022 році (1170 грн), проте значно менше, ніж у 2021 році (1368 грн). Важливо врахувати, що підвищення тарифів на електроенергію для домогосподарств на 83% у червні 2023 року може вплинути на результати програми ЖКС.

Незважаючи на важкі бюджетні обмеження, що виникли внаслідок війни, уряд продовжує виконувати свої зобов'язання в межах існуючої системи соціального захисту. Держава впроваджує різноманітні заходи підтримки, спрямовані на запобігання бідності серед українців. Першою з таких ініціатив стала програма "єПідтримка", яку запустили у березні 2022 року. Жителі 14 областей, що постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення, мали можливість подати заявку через додаток "Дія" та отримати одноразову виплату в розмірі 6 500 грн при умові працевлаштування до 24 лютого. Усього уряд витратив на цю програму 31 млрд грн для виплат практично 5 мільйонам осіб.

У жовтні 2022 року була впроваджена програма "єОселя", яка реалізує субсидовані кредити на житло. Згідно з програмою, домогосподарства, що відповідають визначеним критеріям, можуть отримати банківський кредит із відсотковою ставкою 3% (різницю із ринковою ставкою компенсує уряд) та терміном погашення до 20 років, з обов'язковим першим внеском у розмірі 20%. Максимальна сума кредиту обмежена 6 млн. грн. Категорії населення, що мають право на участь в програмі, включають військовослужбовців та працівників служби безпеки, фахівців у галузі охорони здоров'я та освіти, ветеранів війни та їхні сім'ї, а також домогосподарства, які не мають власного житла або проживають в обмежених умовах. У липні 2023 року програма була переглянута для розширення кола потенційних учасників.

Також важливо відзначити, що фінансування соціальних виплат та програм здійснюється через посередників бюджетних коштів. Ці посередники є керівниками бюджетних установ, які мають повноваження отримувати бюджетні асигнування, укладати бюджетні зобов'язання та витрачати кошти з бюджету. Важливу роль у фінансуванні соціальних заходів і програм в Україні відіграють також цільові позабюджетні фонди, до яких відносяться Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Варто відзначити, що Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за державну солідарну систему обов'язкового пенсійного страхування. Він залучає кошти та накопичує всі страхові внески, виплачує пенсії та обробляє документи для виплат, забезпечуючи ефективну оплату та своєчасне фінансування.

Вчасна виплата пенсій виявилася невід'ємною частиною системи соціального захисту під час війни, оскільки в Україні налічується значна кількість пенсіонерів. За даними Пенсійного фонду, на початок 2022 року кількість пенсіонерів становила 10,8 млн., а в січні 2023 року ця цифра зменшилася до 10,7 млн.. Оскільки уряд прийняв рішення зберегти максимальну кількість людей від бідності, у 2022 році пенсії були проіндексовані, що було затверджено до повномасштабного вторгнення, і також проведена додаткова індексація у 2023 році.

У 2023 році уряд продовжив індексацію пенсій для компенсації високого рівня інфляції. За цією індексацією пенсії збільшились на 19,7%, проте не менше 100 грн і не більше 1 500 грн. Важливо зазначити, що індексація не стосувалася тих, хто отримує пенсії понад 20 930 грн, працюючих пенсіонерів із недостатнім страховим стажем, а також певні категорії пенсіонерів, таких як колишні прокурори та судді. (Рис. 2.4 [18])

Рисунок 2.4: Розподіл пенсіонерів за розміром пенсії, %

У 2022 році уряд виділив до Пенсійного фонду 217 млрд. грн., що становить зростання на 22% порівняно з 2021 роком. Водночас власні надходження Фонду, основані переважно на єдиному соціальному внеску, збільшилися на 20,8%, до 404 млрд. грн. Це збільшення впливає з розширення бюджетних витрат на оплату праці військовослужбовців, обумовлене збільшенням розміру винагороди та збільшенням чисельності військовослужбовців. Збільшення внесків, сплачених як єдиний соціальний внесок за військову винагороду, компенсувало зниження внесків, сплачених іншими працівниками, особливо через зменшення кількості зайнятих та можливе зменшення заробітної плати в окремих галузях у зв'язку із складною фінансовою ситуацією роботодавців. Соціальне страхування на випадок безробіття входить в загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що охоплює систему прав, обов'язків і гарантій, спрямованих на забезпечення матеріальної підтримки, надання страхових виплат та страхових послуг для страхованих осіб за рахунок коштів Фонду соціального страхування [25].

Витрати Фонду складаються з наступних компонентів: матеріальне забезпечення та соціальні послуги, утримання та забезпечення діяльності державної служби зайнятості, Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості, управління Фондом, відшкодування витрат Пенсійному фонду України на достроково призначену пенсію, а також витрати на розвиток і супроводження Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості.

Укрстат припинив оприлюднення статистики безробіття після повномасштабної агресії. За оцінками Національного банку України, у 2022 році кількість безробітних різко зросла, і влітку цього року рівень безробіття сягнув близько 30% економічно активного населення за методологією Міжнародної організації праці (МОП). Це стало наслідком скорочення економічної активності та високої внутрішньої міграції.

До кінця 2022 року рівень безробіття знизився до 23%, оскільки економічна активність стабілізувалася, а значна зовнішня міграція зменшила тиск на внутрішній ринок праці. Ця тенденція продовжилася і в 2023 році. Проте, якщо розглядати мігрантів як частину української робочої сили, рівень безробіття залишався на рівні близько 30%. (Рис. 2.5 [19])

Рисунок 2.5 Безробіття, методологія МОП, 2021-2023 р.р.

Державна служба зайнятості, яка є виконавчим органом Державного фонду загальнообов'язкового страхування на випадок безробіття, з початку повномасштабної агресії підтримувала безробітних за допомогою активної та пасивної політики на ринку праці. Однак уряд вносив коригування в цю політику відповідно до викликів війни та бюджетних обмежень.

Це може включати в себе впровадження різних заходів, таких як програми активного працевлаштування, підтримка навчання та перекваліфікації, надання допомоги безробітним через соціальні виплати або інші форми фінансової підтримки. Зміни у політиці можуть бути зумовлені необхідністю адаптації до нових умов та економічних обставин, викликаних конфліктом та обмеженнями у фінансуванні. У контексті воєнного стану держава, хоч і з важливими виправленнями, продовжила надавати допомогу безробітним. 3 вересня 2022

року парламент зменшив обсяг допомоги для зареєстрованих безробітних, скоротивши **тривалість виплати до 90 днів з попередніх 120-360 днів. Схеми дострокового виходу на пенсію були скорочені з двох років до одного, а допомогу з безробіття зменшено до мінімальної заробітної плати незалежно від страхового стажу.** Можливі причини цих змін включають обмеження **бюджету Фонду страхування на випадок безробіття** та спроби уряду стимулювати активізацію безробітних у пошуку роботи чи згоду на громадські роботи. Не зважаючи на ці зміни, **кількість зареєстрованих у державних центрах зайнятості як безробітних зменшується з травня 2022 року. Станом на червень 2023 року в Україні було всього 113 тисяч зареєстрованих безробітних або менше одного відсотка робочої сили. Кількість зареєстрованих безробітних у грудні 2022 року зменшилася на 37% порівняно з аналогічним періодом минулого року, а у червні 2023 року річне зменшення складало 64%. Це зниження може бути нерозумним з економічної точки зору, враховуючи падіння економічної активності та очікуване зростання безробіття за методологією Міжнародної організації праці (МОП).** Однак ці тенденції можна пояснити змінами в політиці. (Рис. 2.6 [11])

Рисунок 2.6 Зареєстроване безробіття, 2021-2023

Так, однією з імовірних причин низької реєстрації безробітних та скорочення чисельності отримувачів допомоги може бути обмеження тривалості та розміру допомоги з безробіття. Зменшення кількості осіб, які отримують допомогу, на **кінець 2022 року на 66% в річному обчисленні, а в червні 2023 року на 82%** в річному обчисленні, вказує на значний вплив обмежень **терміну виплати до 90 днів.**

Такі обмеження можуть впливати на рішення безробітних реєструватися та отримувати допомогу, оскільки обмежений строк може змушувати людей активніше шукати роботу, або навпаки, відмовлятися від отримання допомоги через короткий строк її надання. Це може призвести до недооцінювання реального рівня безробіття та створити враження про швидке відновлення ринку праці. Зменшення кількості вакансій і збільшення навантаження на одну вакансію, особливо в період після повномасштабної агресії, свідчать про труднощі на ринку праці. Хоча стабілізація ситуації спостерігається з початку 2023 року, важливо враховувати динаміку та обсяги вакансій у порівнянні з попитом на робочу силу.

Обмеження тривалості та розміру допомоги з безробіття можуть бути зумовлені бюджетними обмеженнями під час війни, але їхній вплив на соціальну політику і фінансові доходи може бути складним. Спад страхових виплат, навіть для тих, хто має невеликий страховий стаж, може викликати певні сумніви з точки зору соціальної справедливості. Однак обмеження, які спотворюють стимули до офіційного працевлаштування та сприяють неофіційній зайнятості, можуть мати негативний вплив на податкові та соціальні внески. Загально важливо балансувати заходи боротьби з бюджетними обмеженнями та забезпеченням соціальної підтримки, щоб забезпечити економічну стабільність та соціальну справедливість в умовах війни.

Уряд вніс зміни до Постанови щодо громадських робіт з метою **залучення більшої кількості безробітних до громадських завдань, пов'язаних з війною. Ці роботи включають** будівництво оборонної інфраструктури, допомогу екстремим службам після ракетних атак, розбирання завалів, заготівлю дров, **розвантаження гуманітарної допомоги, зміцнення дамб, розчищення доріг та допомогу внутрішньо переміщеним особам.** Цей проект отримав назву "Армія відродження". Місцеві влади визначають конкретний перелік заходів.

Дана **політика мала на меті, з одного боку, залучити безробітних до важливих громадських завдань та, з іншого боку, зменшити тиск на бюджет Фонду страхування від безробіття.** Програма почала діяти у жовтні 2022 року та спочатку мала помірний успіх. До кінця 2022 року **громадські роботи були організовані в 9 областях, участь прийняло 3 597 безробітних, які отримували заробітну плату не нижче мінімальної,** з загальним фінансуванням **24 млн. грн.** **До середини 2023 року результативність програми значно покращилася,** охопивши **18 областей, 37,4 тис. учасників та** отримавши фінансування в розмірі 255 млн. грн. Найактивніші області у програмі - Харківська, Сумська, Чернігівська, Полтавська, Донецька, Київська. Низький рівень зайнятості в південних, центральних та західних областях може пояснюватися наявністю інших привабливих можливостей для працевлаштування. (Рис. 2.7 [20])

Рисунок 2.7 Географія громадських робіт станом на липень 2023 року

Отже, починаючи з 24 лютого 2022 року, державна політика щодо ринку праці в Україні була подвійною. З одного боку, відбулося звуження соціальних зобов'язань, встановлення жорстких обмежень щодо тривалості **та розміру допомоги з безробіття.** З іншого боку, уряд спрямовував зусилля на стимулювання переміщення населення та розвиток нових компаній, включаючи мікробізнес, шляхом пропонування громадських робіт для підтримки зайнятості.

Хоча **у 2022 році результати цих заходів були помірними, перша половина 2023 року вже показала** наявність кардинальних змін. **Офіційні показники безробіття, а особливо кількість** отримувачів допомоги з безробіття, різко зменшилися. У той же час, **участь у програмах підтримки бізнесу, таких як "єРобота" і громадські роботи,** стала активнішою.

Важливим аспектом соціальної політики та гуманітарної діяльності є підтримка вільно переміщених осіб (ВПО) в Україні під час військової агресії. Відбувається спроба забезпечити цільову допомогу та підтримку для людей, які були змушені залишити свої домівки через військові події.

В Україні до повномасштабного вторгнення Росії було близько 1,5 млн. громадян, які були зареєстровані **як внутрішньо переміщені особи (ВПО).** Після лютого 2022 року їхня кількість різко зросла, хоча різні джерела подають відмінні **оцінки загальної кількості ВПО в Україні. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на кінець 2022 року, 5,9 млн. українців** стали ВПО, що є менше після піку у травні 2022 року, коли їх було 8,0 млн.. З іншого боку, Міністерство соціальної політики повідомило, що **кількість українців, зареєстрованих як ВПО, станом на кінець 2022 року,** складала **4,9 млн. осіб, із яких 3,5 млн. стали ВПО після 24 лютого.** У травні 2023 року **МОМ оцінила кількість ВПО в 5,1 млн. українців, наближаючись до кількості офіційно зареєстрованих ВПО.**

Рисунок 2.7: Розташування ВПО, оцінки МОМ станом на травень 2023 року [21]

Зареєстровані внутрішньо переміщені особи (ВПО) в Україні **мають право на соціальну допомогу, яка призначена для покриття основних життєвих потреб.** Розмір щомісячних грошових виплат становить **3000 гривень (93 долари США за середнім офіційним курсом 2022 року) на кожну дитину та особу з інвалідністю, а також 2000 гривень (62 долари США) на кожну іншу особу в сім'ї. Ця допомога надається однаково для всіх домогосподарств і не вимагає перевірки доходів. За даними** Міністерства соціальної

політики, приблизно **1,8 млн осіб отримують грошову допомогу**, при цьому **1,4 млн ВПО звернулися за допомогою онлайн**. Усього **фінансування з державного бюджету на підтримку ВПО у 2022 році становило 57 млрд гривень**, що порівняно з **3,0 млрд гривень у 2021 році** є значним збільшенням. **Виплати ВПО у 2023 році здійснюються автоматично**.

Від початку повномасштабного вторгнення важливу роль у наданні **допомоги переселенцям та іншим українцям, які потребують підтримки**, відігравали місцеві, переважно волонтерські ініціативи. Ці групи забезпечували переселенців необхідними продуктами харчування, основними товарами та надавали допомогу з житлом. В безпечніших районах громади активно організували притулки, які, як правило, функціонували в школах або інших відповідних приміщеннях. У цьому процесі також важливу роль відіграли міжнародні організації, зокрема ПРООН (Програма Розвитку Об'єднаних Націй) та Міжнародна організація з міграції (МОМ), які надавали додаткову підтримку та ресурси.

Гуманітарна допомога в Україні відіграла важливу роль у підтримці соціальних програм **під час війни**. **За інформацією УКГВ ООН, гуманітарні потреби в Україні** за період березень-грудень **2022 року оцінювалися в 4,29 млрд доларів США, з яких вдалося залучити 3,40 млрд доларів США. Донори** повідомляли про те, що їхні зусилля забезпечили допомогу для **13,9 млн осіб в Україні**. **Служба фінансового відстеження при ОСНА ООН (FTS)** вказує, що гуманітарна допомога **включала 701 мільйон доларів США для забезпечення продовольчої безпеки та 1 112 мільйонів доларів США багаточислової грошової допомоги (МРС) у 2022 році. Допомога МРС охопила близько 5,9 млн людей, а організації, які брали участь в інформаційній панелі МРС, повідомили про 1 062 мільйони доларів США у виплатах 5,26 мільйонам бенефіціарів. У 2023 році УКГВ ООН оцінило гуманітарні потреби України в 3,95 млрд доларів США, із яких міжнародне фінансування через План гуманітарного реагування України на 2023 рік становило 1,13 млрд доларів США або 29% від загальної суми.** Інформаційна панель МРС за **липень 2023 року вказує, що Україна отримала 364 мільйони доларів США гуманітарної допомоги та надала підтримку близько 2,5 мільйонам осіб, переважно в Харківській, Одеській, Дніпропетровській та Херсонській областях.**

Отже підсумовуючи сказане, **після лютого 2022 року держава продовжила** фінансування соціальних програм і заохочувала зайнятість, з метою збереження соціальної безпеки в умовах воєнного конфлікту, обмеження **зростання бідності та підвищення економічної стійкості країни. Це було досягнуто завдяки успішним переговорам уряду з міжнародними фінансовими та гуманітарними організаціями, а також іншими країнами, стосовно забезпечення фінансування зазначених програм.** В іншому випадку **уряд став би** неспроможним фінансувати соціальні витрати, оскільки податкових надходжень вистачало лише на потреби у сфері оборони та безпеки.

Проте реакція уряду на нові виклики спочатку була дещо фрагментарною. Початково, **після 24 лютого 2022 року, соціальна політика зосереджувалася на підтримці** внутрішньо переміщених осіб (ВПО) **та забезпеченні інших соціальних виплат, зокрема пенсій,** для забезпечення соціального захисту під час складної економічної кризи, що виникла на фоні повномасштабного військового конфлікту. **Однак, починаючи з осені 2022 року і особливо в 2023 році, уряд розпочав переглядати пріоритети своєї соціальної політики,** виходячи за мету обмеження витрат та сприяння **підвищенню економічної активності, якщо це було можливо.** **Однією з особливостей соціальної політики України у воєнний час стала подальша цифровізація,** що виявилася у можливості проведення практично всіх операцій онлайн.

Фінансування соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО) зросло у зв'язку зі збільшенням їхньої **кількості у цій вразливій групі, хоча сума, виділена на одну особу, залишалася низькою через обмеження** бюджету. Процес реєстрації осіб як ВПО було спрощено і може бути проведений **офлайн або онлайн через мобільний додаток "Дія". Одночасно зареєстровані ВПО отримували фіксовані виплати, незалежно від рівня їхніх доходів, що не відповідає найкращим практикам** соціального забезпечення.

У 2022 році уряд та органи місцевого самоврядування організували притулки в багатьох громадах, а потім, за допомогою зовнішньої підтримки, спорудили кілька **модульних житлових районів та сіл для ВПО.** Проте **існувала потреба в більш стійкому рішенні житлових питань.**

У відповідь на цю потребу у 2023 році уряд запустив дві програми компенсацій для власників зруйнованого чи пошкодженого житла на підконтрольних територіях. Проте, досі не розроблено **чіткої політики щодо розміщення ВПО, чия нерухомість залишається на тимчасово окупованих територіях.** **У квітні 2023 року уряд також прийняв стратегію для ВПО до 2025 року, яка включає в себе бачення державної політики від негайної підтримки, у разі потреби, до інтеграції в нову громаду чи повернення додому.**

Військовослужбовці відіграють надзвичайно важливу роль у гарантуванні національного захисту нашої країни та виконанні завдань з оборони України. Одним з ключових аспектів, що визначає їхню мотивацію для виконання службових обов'язків, є своєчасна та повна виплата обов'язкових виплат, що є виявом соціальної відповідальності держави перед цими Захисниками.

Фінансова стабільність військовослужбовців має безпосередній вплив на їхню ефективність та готовність до виконання завдань, включаючи бойові. Забезпеченість основними потребами, такими як харчування, житло та медична допомога, дозволяє військовим повністю концентруватися **на виконанні своїх обов'язків.**

В Україні існує система нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють питання соціального та правового захисту військовослужбовців, їхніх конституційних прав і свобод, а також гарантій щодо їх реалізації. Згідно зі статтею 17 Конституції України, **" держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей".**

Це визначення створює правову базу для реалізації соціального захисту для тих, хто служить у військових структурах країни та для їхніх сімей. Система законів та нормативів спрямована на забезпечення адекватної соціальної підтримки і захисту прав цих осіб, враховуючи їх **важливу роль у забезпеченні національної безпеки та оборони.**

Питання соціального забезпечення військовослужбовців регулюється **Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».** **Соціальний захист військовослужбовців визначено як діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності та статусу в суспільстві.** Ця діяльність спрямована на **підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі.**

Соціальний захист військовослужбовців включає в себе право на забезпечення у випадках **повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати догудальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості та інших випадках, передбачених**

законом. Основною метою соціального захисту військовослужбовців є всебічне забезпечення особового складу та членів їхніх сімей, зокрема враховуючи особливості їх службового статусу та внесок у національну безпеку.

Ініційована урядова програма "єОселя", яка реалізує субсидовані кредити на придбання житла. Згідно з цією програмою, догомосподарства, що відповідають визначеним критеріям, можуть отримати банківський кредит із відсотковою ставкою 3%, при чому, різницю з ринковою ставкою компенсує уряд. Термін погашення кредиту може складати до 20 років, при власному внеску в розмірі 20%. Максимальна сума кредиту обмежена на рівні 6 млн гривень. Групи населення, що мають право на участь у цій програмі, включають в себе військовослужбовців.

На 20 липня 2023 року, згідно із даними «Укрфінжитло», програма «єОселя» успішно надала 2 028 кредитів на загальну суму 2,83,528 млрд гривень. Значна частина цих кредитів (78%) була спрямована на військовослужбовців та персонал сил безпеки.

Протягом двадцяти двох місяців повномасштабної війни в Україні, деякі політики уряду були змінені з метою забезпечення більшої ефективності фінансування. Зокрема, фінансування виплат із безробіття було скорочено і зменшено у часі, призводячи до різкого зменшення кількості зарєєстрованих безробітних у державній службі зайнятості. Це може спричинити підвищений ризик бідності серед тих, хто не може знайти роботу, і впливати на зовнішню міграцію.

Однак варто враховувати, що зменшення та скорочення допомоги з безробіття було супроводжено політикою підтримки створення робочих місць і самозайнятості. Це свідчить про зсув акценту з вищою соціальною безпекою на підтримку відновлення економічної активності.

У короткостроковій перспективі очікується, що соціальна політика України буде продовжувати балансувати між фіскальними обмеженнями та необхідністю підтримки населення, яке страждає від соціальних та економічних проблем, пов'язаних з війною. Головний акцент буде зроблено на підтримці існуючих програм соціального захисту, приділяючи більше уваги допомозі, що перевіряється за доходами, а також підтримці малих та середніх підприємств і самозайнятості. Зменшення зовнішньої міграції в короткостроковій перспективі може зменшити тиск на ринок праці та державний бюджет. Однак у довгостроковій перспективі важливо розробити стратегію повернення емігрантів в Україну, враховуючи їхню роль у робочій силі та економічному відновленні. Це вимагатиме широкого спектру реформ, включаючи освіту, судову систему та підготовку до членства в Європейському Союзі.

Однак на даний момент найбільшою необхідністю для України є отримання всебічної підтримки від міжнародних партнерів, включаючи фінансову, військову та гуманітарну допомогу, для успішного протистояння війні.

В умовах військової агресії Росії в Україні основними викликами для системи соціального захисту є гуманітарна криза, психологічні травми, економічні обмеження, погіршення доступу до медичних та освітніх послуг, а також соціальне виключення та проблеми зайнятості. Розв'язання цих викликів вимагає комплексного підходу, активної участі міжнародних партнерів та високого рівня координації для забезпечення ефективного соціального захисту та відновлення соціальної стабільності в країні.

2.2 Соціальна справедливість в умовах воєнного стану.

Соціальна справедливість є однією з ключових концепцій у сучасному суспільстві, визначаючи ступінь рівності, справедливості та взаємодії між його членами. Вона визначається як розподіл ресурсів та можливостей у суспільстві таким чином, щоб кожен член отримував визнання своєї гідності та мав рівні можливості для розвитку. Це охоплює економічну рівність, рівноправ'я та врахування потреб вразливих груп.

Основними принципами соціальної справедливості є:

1. Принцип рівності. Заснований на ідеї, що всі члени суспільства повинні мати рівний доступ до базових ресурсів та можливостей.
2. Принцип визнання гідності. Соціальна справедливість вимагає визнання та захисту гідності кожної людини незалежно від її соціального статусу чи походження.
3. Принцип забезпечення рівних можливостей. Орієнтований на створення умов, які дозволяють всім особам розвивати свій потенціал та досягати успіху без обмежень.

Соціальна справедливість визначає основи взаємодії та розподілу ресурсів у суспільстві. Забезпечення рівності, визнання гідності та рівних можливостей є необхідними для створення справедливого та стійкого суспільства. Вирішення викликів соціальної справедливості вимагає спільних зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародної співпраці.

Соціальна справедливість виконує роль соціального регулятора суспільства, бо єдність та політична стабільність суспільства в значній мірі залежать від взаємодії різних аспектів справедливості.

Недосконалий зміст соціально орієнтованого законодавства має негативний вплив як на індивідуальне положення кожної людини, так і на суспільство в цілому, особливо для соціально вразливих груп населення, і це поглиблюється в умовах війни. Розуміння соціальної справедливості зазнає змін в залежності від історичних, соціально-політичних та економічних викликів, що ілюструється подіями в Україні, починаючи з 24 лютого 2022 року. Ці події спричинили різке переосмислення матеріальних та духовних цінностей, зокрема підходів до концепції соціальної справедливості.

Суспільно-політична обстановка в Україні на сьогоднішній день підкреслює важливість вирішення проблеми встановлення соціальної справедливості. Ця необхідність стала особливо актуальною у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення російської федерації, яке отримало підтримку від Білорусі, на територію України. Психологічні, матеріальні та фізичні збитки, заподіяні війною та бойовими діями, разом із тимчасовою окупацією, стали чинниками, що негативно впливають на життя людей. У зв'язку з цим більшість громадян України сьогодні потребує соціальної підтримки і допомоги.

Соціальна справедливість виконує роль соціального регулятора суспільства, оскільки єдність суспільства та його політична стабільність значною мірою залежать від взаємодії проявів справедливості.

З метою забезпечення добробуту всіх громадян соціальна держава має взаємодіяти з економічними процесами та впроваджувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу. Гарантування прав і свобод людини повинно бути пріоритетом для всіх державних органів. Такий підхід визначає рівень демократичності держави та її дотримання принципів соціальної справедливості. Конституція України визначає країну як соціальну та правову державу. Втілення соціальної справедливості має суттєвий вплив на рівень добробуту, демократизації, стабілізації суспільного розвитку, євроінтеграції, подолання слідів тоталітарного режиму та будівництва громадянського суспільства.

Важливо зауважити, що недосконалий характер соціального законодавства негативно впливає на становище кожної людини та загострюється в умовах війни, особливо торкається соціально незахищених верств населення. Соціальна справедливість

виступає передумовою для створення та утримання позитивних відносин між громадянами країни. Цей стан досягається лише у випадку **поваги до прав і свобод людини**.

Розуміння соціальної справедливості змінюється в залежності від історичних, соціально-політичних та економічних викликів, що наочно продемонстрували події в Україні з 24 лютого 2022 року. Ці події спричинили значний перегляд матеріальних і духовних цінностей, а також уявлення про соціальну справедливість.

Внаслідок війни, приблизно 30% населення України втратило свої робочі місця, призводячи до **різкого погіршення матеріального стану населення**. Згідно з даними Міністерства соціальної політики, **від 60% до 80% громадян можуть опинитися за межею бідності**, а прогноз Світового Банку попереджає про зростання рівня бідності до 20% населення країни до кінця 2022 року [6].

У серпні 2022 року понад 6 млн українців залишили країну, зокрема 90% з них - це жінки та діти. Це призвело до виїзду значної кількості висококваліфікованих фахівців, які внесли вагомий вклад у розвиток різних сфер економіки та суспільства.

Бюджет на 2023 рік, розроблений урядом, передбачав, що 50% державних витрат буде спрямовано на потреби війни, що відразу ж призведе до скорочення витрат на соціальні сфери. Так, витрати на освіту зменшаться в порівнянні з 2022 роком, а витрати на охорону здоров'я скоротяться до 176 млрд. грн., що менше 197 млрд. грн., запланованих на 2022 рік [1].

У сфері **медицини ситуація аналогічна: витрати на охорону здоров'я у 2023 році скоротяться до 176 млрд грн, порівняно з планованими 197 млрд грн на 2022 рік.**

Однак, **одним із пріоритетних напрямів державного бюджету на 2023 рік визначено соціальну підтримку населення**. В даний момент у сфері соціальної допомоги існують 35 різновидів, які надаються громадянам в залежності від їх соціального статусу. Таким чином, існуюча система потребує структурних змін та переходу до універсальної допомоги, спрямованої на забезпечення адресності та ефективності державних витрат **на соціальний захист. Цей підхід до реформування структури системи має своїх прихильників і опонентів, які висловлюють обґрунтовані аргументи, вважаючи, що універсальність та адресність є поняттями, що можуть взаємно суперечити.**

Важливо відзначити, що урядова політика передбачає не лише зміну обсягів витрат на соціальну сферу, але й перегляд порядку розподілу коштів. Зокрема, у бюджеті передбачено витрати **на субсидії для оплати житлово-комунальних послуг, які практично аналогічні показникам 2022 року: 37,9 млрд. грн. у порівнянні з 37,87 млрд. грн.**

Крім того, уряд передбачає витрати на нові державні програми у сфері соціального захисту **дітей та сімей у сумі 27,3 млрд грн, на соціальний захист громадян, що опинилися в складних життєвих обставинах - 66,64 млрд грн, а також на підтримку малозабезпечених сімей - 72,9 млрд грн. Універсальна соціальна допомога, яка буде адресно надаватися громадянам, стали в складних життєвих ситуаціях, стане основним інструментом боротьби з бідністю та реагування на складні обставини життя.**

Впровадження цієї допомоги, серед іншого, дозволить значно підвищити розміри пенсій **для понад 55% українських пенсіонерів** [10].

Лише перемога, яку здобуде Україна в цьому конфлікті, відкриє можливість для високих темпів економічного відновлення та стрімкого збільшення **фінансування соціальних витрат, які повинні відповідати принципам соціальної справедливості. Побудова системи надання соціальних послуг, схожої на кращі європейські практики, та забезпечення громадян своєчасною, доступною та якісною підтримкою, є пріоритетними завданнями Міністерства соціальної політики та сфери соціального захисту.** Зокрема, внаслідок **російсько-української війни відзначається активізація процесу підготовки та прийняття законодавчих актів соціального змісту, які створюють юридичну основу для дотримання соціальної справедливості в суспільстві в умовах, що склалися.** Протягом **сьомої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання (лютий-липень 2022 року)** було прийнято 19 законів, які регулюють **питання у соціальній сфері в умовах воєнного стану. Серед них можна вказати такі закони, як "Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо запровадження комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни", "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України", "Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях"**[2].

Оскільки Україна визначається як правова держава, слід відзначити **визнання та дію принципу верховенства права і правового порядку, який базується на принципах, згідно з якими ніхто не може бути примушений виконувати дії, які не передбачені законом, що визнається як основна характеристика правової держави. Принципи чесності, справедливості, прозорості та відповідальності, які втілюють суть верховенства права, становлять основу відносин між "державою" і "громадянином". Відтак, діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб повинна базуватися виключно на законах, а громадяни повинні підкорятись державній владі у тій мірі, в якій її рішення, розпорядження та вимоги відповідають законам.** Вимоги соціальної справедливості, виражені у формі правових норм, набувають законодавчого змісту **та обов'язкового характеру.** Наприклад, у Законі України від 24.03.2022 р. No 2147-IX «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» з внесенням комплексного огляду системи соціального захисту ветеранів війни, закріплено тезу, **що Державна політика соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України - це цілеспрямована, системна діяльність органів державної влади з метою забезпечення соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей.** Це включає надання їм пільг і гарантій соціального захисту відповідно до законодавства [5].

Дія Закону України від 01.04.2022 р. No 2168-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення допоміжними засобами реабілітації осіб, постраждалих внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України» розповсюджується на **громадян, які виникли у зв'язку з війною.** Даний закон застосовується до осіб, які у період **воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях** отримали травми, контузії, каліцтва **або захворювання внаслідок військової агресії російської федерації, перебуваючи в зонах воєнних дій або в районах, які піддавалися бомбардуванню, авіаударам та іншим збройним нападам.** Закон передбачає надання **допоміжних засобів реабілітації, медичних виробів та реабілітаційних послуг** цим особам **на підставі висновків лікарсько-консультативних комісій закладів охорони здоров'я або рішень військово-лікарських комісій, незалежно від встановлення ступеня інвалідності,** включаючи випадки **за кордоном** [3].

Впровадження Закону України від 26 квітня 2022 року No 2193-IX є кроком у напрямку оперативного забезпечення **соціальних послуг громадянам, які постраждали в умовах введення надзвичайного або воєнного стану** на території України з метою збереження життя та здоров'я. Зазначений Закон передбачає **електронний обмін даними, зокрема із Державною податковою службою, щодо доходів громадян,** та розширює повноваження органів влади щодо визначення особливостей прийняття рішень **про надання**

соціальних послуг. Також уточнюється, що соціальні послуги, в **разі введення надзвичайного або воєнного стану**, надаються екстрено, що сприяє швидшому прийняттю рішень щодо їхнього надання. Закон також закріплює принцип надання безоплатних соціальних послуг особам, які зазнали шкоди внаслідок різних обставин, включаючи бойові дії, терористичні акти та інші події, **під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях**. Це важливий крок у спрощенні процедур та уникненні бюрократичних затримок в умовах війни [22].

У контексті складної ситуації, спричиненої російсько-українською війною 2022 року, важливо враховувати досвід Західноєвропейських країн, зокрема такий підхід, як "activating labour market policies." Це означає максимальне стимулювання виходу на ринок праці осіб, які раніше були залежні від державної соціальної допомоги. Такий підхід передбачає етичні та законодавчі норми і не обмежується лише мікрокредитуванням для започаткування власного бізнесу.

Важливо враховувати, що такий підхід повинен бути унормованим не лише етично, але й законодавчо, і не повинен обмежуватися лише мікрокредитуванням для відкриття малого бізнесу. Потрібно забезпечити правову підтримку для стимулювання активної участі громадян на ринку праці.

В умовах воєнного стану важливо також звертати увагу на розв'язання соціальних проблем, зокрема пов'язаних із **соціальним захистом прав дітей, бездомних осіб, осіб, які відбули покарання, протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, соціального захисту осіб з інвалідністю, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів праці, ветеранів військової служби** та інших.

У зв'язку з сучасним воєнним станом і великим обсягом видатків на соціальний захист, виникає необхідність використання нових підходів до вивчення даної проблеми. Зазначається, що обсяг видатків на соціальний захист населення значно зросли, і в майбутньому прогнозується їх подальше збільшення через зростання кількості населення, що потребує державного захисту через війну.

В умовах війни виникає запитання не лише про соціальну справедливість, але й про соціальну солідарність та міжнаціональну взаємодію. Забезпечення рівних прав та можливостей усім громадянам, незалежно від їхнього етнічного походження, стає важливим аспектом зміцнення єдності та відновлення соціального ладу.

В контексті воєнного конфлікту в Україні важливо розуміти, що соціальна справедливість, соціальна солідарність та міжнаціональна взаємодія є взаємопов'язаними концепціями, що визначають успішність процесів відновлення соціуму та зміцнення його єдності. Таким чином, важливим завданням держави зараз є забезпечення соціального захисту населення в умовах воєнного стану, незважаючи на обмеження бюджетного фінансування цієї сфери. Перед державою стоїть завдання гарантувати основні потреби населення, такі як доступ до медичних послуг, житла, харчування та освіти. Це вимагає розроблення та ефективного впровадження програм соціальної підтримки, спрямованих на захист найбільш вразливих категорій населення.

Підсумовуючи, можна відзначити, що реакція на виклики часу, зумовлені військовим конфліктом, вимагає подальшого вдосконалення законодавчого забезпечення соціальної справедливості для забезпечення ефективного розв'язання проблем у сфері соціального захисту та ринку праці. Це вимагає не лише ефективних законодавчих засобів, але й активної взаємодії всіх суспільних суб'єктів для спільного подолання викликів та відновлення стабільності в країні.

РОЗДІЛ 3. Перспективи та стратегії Фінансування Соціальної Сфери в Умовах Війни

3.1. Суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення в Україні в умовах війни.

Адекватне фінансування соціальної політики є одним з ключових завдань уряду та основним напрямком багатьох наукових досліджень. У контексті впровадження концепції інклюзивного розвитку та впровадження принципів антропоцентризму в різних сферах суспільного життя, постає актуальність питання вдосконалення підходів та інструментів фінансування суспільних благ. Це включає пошук нових методів для подолання майнової нерівності та вирішення інших соціальних проблем, що потребують значних фінансових ресурсів. Незважаючи на те, що фінансування соціальної політики здійснюється різними економічними агентами в Україні, держава - є основним джерелом такого фінансування. Ресурси, які зосереджені у державному та місцевих бюджетах, не лише утворюють доходи значної частини населення, яке працює у бюджетній сфері, але й слугують фінансовою основою для реалізації бюджетних програм, спрямованих на соціальний захист населення та підтримку його доходів, а також на фінансування найважливіших суспільних послуг, що визначають якість життя. Однак через суспільно-політичні та економічні труднощі, спричинені агресією РФ проти України, зростання обсягів бюджетних ресурсів, які держава спрямовує на соціальну політику, стають проблематичними.

Тривалий період радикальних соціально-економічних і політичних трансформацій в Україні призвів до накопичення ряду негативних явищ, які призвели до посилення інтенсивності соціальних ризиків. Військовий конфлікт суттєво змінив хід функціонування вітчизняної соціально-економічної сфери та загострив наявні проблеми.

Соціальний захист і соціальне забезпечення є найбільш витратною категорією в загальному бюджеті України, випереджаючи за обсягом витрат на охорону здоров'я, освіту і економічну діяльність. Для досягнення європейського рівня життя важливо забезпечити належний рівень соціального захисту населення. Україна вибрала курс, спрямований на узгодження її законодавства з європейськими стандартами, що сприятиме стабілізації економіки, створенню нормативно-регуляторної бази та покращенню соціального захисту громадян, але військовий конфлікт підвищив загрози для соціального добробуту населення.

Умови військового конфлікту ставлять перед Україною надзвичайно складні завдання щодо забезпечення соціального захисту населення. Фінансування соціального захисту в цих умовах стає важливою складовою для забезпечення основних потреб та підтримки тих, хто постраждав внаслідок воєнного конфлікту. Умови військового конфлікту призвели до збільшення обтяження бюджету держави. Одним із найсуттєвіших відчутних негативних наслідків кризи, породженої військовим конфліктом, є втрата доходів населення, особливо працездатного населення. Втрата доходів працездатного населення є однією з найбільш критичних проблем, які виникають в умовах військового конфлікту. Забезпечення ефективного соціального захисту та відновлення економічного благополуччя населення стає завданням першочергового значення для влади та міжнародних спільнот.

Разом із зменшенням номінальних доходів погіршення фінансового стану громадян викликає виникнення інфляційних ризиків. За даними Світового банку за період воєнних подій в Україні рівень бідності зріс вдвітьох, а за їхніми прогнозами до кінця 2023 року частка бідних в країні може досягти 25%, до кінця 2024 року ця цифра може зрости до 55% [23].

Результати аналізу, проведеного Групою «Рейтинг», свідчать про те, що доходи 64% українців зазнали зниження протягом періоду війни. Згідно інформації, наданої порталом з пошуку роботи grc.ua [24], серед працюючого населення, основним джерелом доходів яких є заробітна плата, лише 20,5% громадян, які працюють, не відчули зменшення своєї зарплати протягом періоду війни.

Соціальні виклики сучасної України в значній мірі пов'язані з розмірами інфраструктурних збитків внаслідок війни. Протягом періоду повномасштабної війни пошкоджено чи зруйновано більше 3 тисяч освітніх закладів, 907 культурних споруд, 168 спортивних об'єктів та 95 релігійних будівель. У 2022 році значні збитки виникли в житловому фонді, зокрема, пошкоджено чи зруйновано 149,3 тисячі житлових будинків. Всі ці руйнації загострюють питання щодо якості та доступності соціальних послуг.

Система соціального захисту є ключовим інструментом для подолання негативних наслідків війни та відновлення благополуччя громадян. Соціальний захист охоплює не лише фінансову підтримку у потребуючих категорій, а й забезпечення загального добробуту, безпеки та свободи всіх членів суспільства. Оскільки головною метою системи соціального захисту є уникнення складних життєвих ситуацій для осіб та сімей, їх вчасне виявлення та подолання, то важливою є роль соціальної держави, включаючи фінансові та юридичні механізми, у забезпеченні соціального захисту. Це означає забезпечення соціальних гарантій, надання соціальних допомог, таких як матеріальні виплати, та здійснення надання соціальних послуг.

Аналізуючи виконання держбюджету в умовах повномасштабної війни впродовж 2022 року уряд **України зосереджував увагу на кількох основних пріоритетах в бюджетній сфері, серед них, зокрема: забезпечення в достатніх обсягах потреб сектору безпеки та оборони; утримання на достатньому рівні соціальних стандартів та надання державної допомоги тим, хто її потребує; недопущення різкого недофінансування сфер охорони здоров'я та освіти; забезпечення підтримки бізнесу тощо.** З метою надання соціальної допомоги населенню на 2023 рік заплановано 163,1 млрд грн у держбюджеті, що на 12,4 млрд грн перевищує показник 2022 року (150,7 млрд грн).

Сучасна система **соціального захисту та соціального забезпечення** в Україні стикається з новими соціальними викликами, які стали особливо актуальними. Збільшення кількості осіб, які постраждали від війни, ставить перед державою завдання не лише забезпечення їх соціальної допомоги, особливо матеріальної, але й вимагає впровадження як класичних, так і інноваційних інструментів соціального захисту та солідарності суспільства для ефективної відбудови та розбудови України.

Російська воєнна агресія та отримання Україною статусу кандидата в Євросоюзі підкреслили важливість невідкладного вирішення питань щодо правового забезпечення соціального захисту в умовах воєнного стану та розробки шляхів їх вдосконалення. Забезпечення професійного навчання та підвищення кваліфікації соціальних працівників, психологів, педагогів та інших фахівців стає ключовим аспектом для залучення їх до процесів реінтеграції та реадaptaції постраждалих військових, цивільних осіб та осіб/сімей, **які опинилися в складних життєвих обставинах.**

На сьогоднішній день **фінансування соціальної сфери є невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку будь-якої країни.** У зв'язку із складною ситуацією, що виникла внаслідок воєнних дій, стає актуальним безліч проблем у сфері фінансування соціальної сфери. До них відносяться: обмежені бюджетні ресурси для підтримки соціальної сфери, фінансування соціальних витрат у меншому обсязі, ніж це необхідно для належної соціальної підтримки населення (зокрема, недостатнє фінансування системи охорони здоров'я та освіти), а також відсутність ефективних механізмів для забезпечення якості соціальних послуг.

Ураховуючи вплив воєнних подій, ці проблеми стають ще більш складними та потребують комплексного підходу до вирішення.

Один із ключових показників соціально-економічного стану населення визначається обсягом державних витрат. У 2022 році видатки України на соціальний захист та соціальне забезпечення склали 425 987,0 млн. грн., що становило 15,75% від загальних видатків. На 1 грудня 2023 року ці витрати зменшилися до 417 916,6 млн. грн., або 12,1 % відповідно [30].

Видатки зведеного бюджету на соціальне забезпечення населення менші. У 2022 році цей показник склав 455 186,2 млн. грн. - 14,96 %, а на 1 грудня 2023 р. він становить 456 448,1 млн. грн. (12,09 %) [31].

Здійснений огляд фінансових витрат у розрізі державного та зведеного бюджетів України на соціальний захист та соціальне забезпечення свідчить про тенденцію поступового скорочення видатків в цих напрямках. Ця динаміка викликає серйозні занепокоєння, внаслідок чого стає очевидним недостатнє фінансування інститутів соціального захисту населення.

У контексті війни росії в Україні, тенденція поступового скорочення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення стає ще більш актуальною. Стрімке зростання потреб у соціальному захисті населення внаслідок воєнних подій, евакуацій, пошкоджень інфраструктури та інших викликів призводить до негативних наслідків у сфері соціального забезпечення.

Подальше зменшення фінансування у цьому секторі може призвести до недостатньої підтримки для постраждалих, зокрема ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, та інших груп, які втратили свою стабільність через військові дії. Це може виявитися ускладненим доступом до медичної допомоги, невідповідним рівнем соціальних виплат та загальним погіршенням якості життя. Багатодітні сім'ї, позбавлені звичайних умов життя через війну, також можуть стикатися зі зменшенням соціальних виплат та обмеженим доступом до освітніх та медичних послуг для своїх дітей.

В умовах воєнного конфлікту, коли соціальна інфраструктура має критичне значення для допомоги та підтримки тих, хто постраждав, недофінансування соціального захисту може призвести до загострення соціальних проблем і зниження рівня життя вразливих груп населення.

Отже, умови військового конфлікту в Україні створюють серйозні труднощі у фінансуванні соціальної сфери, що призводить до ряду проблем і викликів. Зокрема:

1. Недостатнє фінансування соціального захисту. Спостерігається зменшення видатків на соціальний захист та забезпечення, що ускладнює доступ до соціальних послуг для уразливих груп, таких як ветерани, внутрішньо переміщені особи та багатодітні сім'ї.
2. Погіршення якості соціальних послуг. Зменшення фінансування може призвести до зниження якості медичної допомоги, освітніх послуг та інших соціальних програм, що безпосередньо впливає на рівень життя населення.
3. Обмеження підтримки для постраждалих. Ветерани, внутрішньо переміщені особи та інші постраждалі групи можуть стикатися зі складнощами у доступі до необхідних послуг та соціальної підтримки.
4. Нестабільність у соціальній інфраструктурі. Невідповідне фінансування призводить до нестабільності у сфері соціального захисту, що може поглибити соціальні проблеми та обмежити здатність країни надавати ефективну допомогу своїм громадянам.

В цій ситуації важливо знаходити баланс між ефективним використанням обмежених ресурсів та забезпеченням належної соціальної підтримки тим, хто постраждав внаслідок війни. Міжнародна підтримка та розробка стратегій для ефективного вирішення цих фінансових викликів відіграють ключову роль у покращенні ситуації в соціальній сфері в умовах війни.

Отже, в умовах військового конфлікту суттєві аспекти фінансування соціального захисту населення набувають особливого значення, оскільки вони визначають рівень ефективності та доступності соціальних програм в умовах важких викликів. Однією з ключових проблем є втрата доходів населення, зокрема працездатного населення, через перервання економічних процесів та втрату можливостей для заробітку.

Важливим аспектом є також забезпечення фінансування системи охорони здоров'я, оскільки військові дії можуть призвести до збільшення попиту на медичні послуги та реабілітацію. Збільшення обсягів фінансування у сфері охорони здоров'я дозволить забезпечити належний рівень медичної допомоги та реагувати на підвищену потребу в медичних ресурсах.

Додатковою проблемою є забезпечення соціального захисту вразливих груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи, біженці та інваліди війни. Необхідно розглядати можливості підтримки цих груп через соціальні програми, а також шляхи полегшення їхнього інтегрування в суспільство.

Особливу увагу слід приділити механізмам компенсації втрат та покращенню соціального становища тих, хто постраждав внаслідок воєнного конфлікту. Запровадження ефективних механізмів підтримки, що базуються на аналізі потреб та можливостей, дозволить оптимізувати розподіл соціальних ресурсів та забезпечити економічну стабільність постраждалих груп населення.

Таким чином, фінансування соціального захисту в умовах військового конфлікту потребує комплексного та збалансованого підходу для забезпечення ефективності та справедливості соціальних програм в умовах надзвичайних обставин.

3.2. Розробка стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни.

З 2014 року Україна переживає військовий конфлікт з російською федерацією, що суттєво впливає на всі аспекти соціальної політики, особливо на територіях, які знаходяться близько до лінії фронту та тих, що були окуповані. Населення, що стосується близько 5 мільйонів людей, стало жертвою агресії. З початком активізації війни 24 лютого 2022 року, рівень соціальних проблем зростає на всій території країни: значні людські втрати, численні поранені, більше 6 мільйонів біженців, масштабна міграція, руйнування енергосистем, дефіцит енергоресурсів, зруйновані житлові об'єкти і таке інше.

В умовах воєнного конфлікту національна соціальна політика повинна бути спрямована передусім на розв'язання проблем воєнного часу та забезпечення соціальної підтримки населенню в умовах кризи. Зрозуміло, що фінансова система самостійно не може витримати тягар таких проблем і потребує матеріальної та фінансової підтримки від держав, що надають допомогу Україні в умовах протистояння агресії з боку РФ. Державна політика у сфері соціального захисту повинна вирішувати проблеми, такі як надання соціальної допомоги та налагодження соціальної політики на окупованих територіях, диференціація та систематизація пільг для різних категорій населення, допомога переселенцям в інших містах України, підтримка вразливих верств населення в умовах війни, надання допомоги тим, хто втратив роботу, та захист малих і середніх підприємств в умовах військових дій.

У нашому сучасному суспільстві, яке переживає військовий конфлікт, національна соціальна політика повинна спрямовуватися на подолання різноманітних проблем, які виникають в результаті війни. Важливо вирішувати нагальні завдання, такі як забезпечення соціальної допомоги і підтримки населення в критичних ситуаціях.

Загальна ситуація визначається великою кількістю проблем: високий рівень гуманітарних втрат, велика кількість поранених, масштабна міграція населення, втрата житла, енергетичні проблеми та інші. Спільні зусилля держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти є необхідними для подолання цих труднощів.

Фінансова система країни, незважаючи на свою самостійність, неспроможна самостійно впоратися з масштабом проблем. Тому важливо мати ефективний механізм фінансової та матеріальної допомоги від держав-партнерів, що підтримують Україну в умовах військових дій.

Державна політика повинна бути націленою на розв'язання конкретних завдань, таких як надання соціальної допомоги на окупованих територіях, диференціація пільг для різних категорій населення, допомога переселенцям, підтримка вразливих верств населення і тих, хто втратив роботу через війну. Також важливо захищати малі та середні підприємства, які стають жертвами військових дій.

У цих непростих обставинах необхідно об'єднати зусилля всіх сфер суспільства для забезпечення необхідної соціальної підтримки та визначення оптимальних стратегій фінансування.

У світлі конфлікту з російською федерацією, важливо акцентувати увагу на пріоритетах соціальної політики в умовах воєнних загроз.

Один з ключових аспектів - це забезпечення ефективної соціальної допомоги та налагодження соціальної інфраструктури на деокупованих територіях. Це передбачає створення механізмів для забезпечення базових потреб мешканців, охоплення найбільш вразливих верств населення та відновлення соціальної стабільності.

Диференціація пільгових категорій населення є важливим аспектом фінансової підтримки. Врахування специфічних потреб різних груп громадян, таких як ветерани, інваліди, сім'ї загиблих воїнів, створює можливість гнучкої та ефективної реакції на потреби суспільства. Також важливо надавати допомогу переселенцям, які змушені шукати нові місця проживання внаслідок воєнного конфлікту. Це може включати у себе не лише житлові умови, але й підтримку в адаптації до нових умов життя, зокрема, забезпечення доступу до освіти та медичних послуг.

Допомога вразливим верствам населення повинна враховувати особливості їхньої ситуації та забезпечувати високий рівень соціальної підтримки. Це може охоплювати програми забезпечення харчування, медичні послуги, психологічну допомогу та інші заходи, спрямовані на підтримку цих груп населення.

Допомога особам, які втратили роботу через війну, повинна включати в себе програми професійної перекваліфікації та підтримку в пошуку нових можливостей працевлаштування. Також, важливо стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу, який є ключовим елементом економічного відновлення країни.

В умовах військових загроз високий рівень ефективності витрат, максимізація внутрішніх ресурсів та міжнародне співробітництво є невід'ємними елементами успішної реалізації соціальних програм і підтримки населення. Ці фактори визначають стратегічні напрями дій уряду та громадськості для забезпечення ефективності та результативності в умовах надзвичайних обставин.

Високий рівень ефективності витрат передбачає ретельне фінансове планування та моніторинг ресурсів, спрямованих на соціальні програми. Ефективне управління фінансами дозволяє оптимізувати витрати, забезпечуючи максимальну користь для населення. Це включає в себе раціональне розподіл бюджетних коштів, використання інноваційних методів управління та впровадження ефективних систем моніторингу.

Максимізація внутрішніх ресурсів передбачає не тільки оптимізацію фінансових засобів, але й мобілізацію внутрішніх сил та потенціалу суспільства для активного участі у програмах соціальної підтримки. Це може включати в себе використання волонтерів, сприяння ініціативам громадських організацій та залучення додаткових ресурсів через партнерства з бізнесом та місцевими громадами.

Міжнародне співробітництво стає ключовим фактором у реалізації соціальних програм в умовах військових загроз. Залучення підтримки та допомоги від міжнародних партнерів, таких як міжнародні організації та держави, розширює можливості отримання фінансування,

технічної допомоги та досвіду. Гармонізація зусиль різних країн та організацій сприяє створенню інтегрованих підходів до вирішення соціальних проблем та підтримки населення в умовах війни.

Отже, в умовах війни важливо розробляти імовірні перспективи та стратегії фінансування соціальної сфери, орієнтовані на реальні потреби суспільства та покращення якості життя громадян. Для удосконалення соціальної політики в умовах війни, необхідно враховувати різні аспекти, включаючи охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та житлове господарство. Декілька наших пропозицій, які можуть сприяти покращенню соціальної політики України в умовах війни:

1. Реформа системи охорони здоров'я:

1. Підвищення фінансування медичної сфери для забезпечення необхідного обладнання, ліків та кадрового забезпечення.

2. Запровадження програм психологічної підтримки для осіб, які постраждали від війни.

2. Оптимізація системи освіти:

1. Забезпечення доступу до якісної освіти для дітей на прифронтових та деокупованих територіях.

2. Впровадження дистанційного навчання та електронних ресурсів для учнів, які переселились.

3. Соціальний захист:

1. Збільшення розмірів соціальних виплат для населення, яке постраждало від війни.

2. Розробка програм для підтримки вразливих верств населення, включаючи ветеранів, інвалідів та сім'ї загиблих.

4. Підтримка осіб, які втратили роботу:

1. Сприяння реінтеграції осіб, які втратили роботу через війну, шляхом надання нових можливостей для навчання та зайнятості.

5. Розвиток малого та середнього бізнесу:

2. Надання фінансової підтримки та пільг для малого та середнього бізнесу на прифронтових територіях для збереження робочих місць.

1. Співпраця з міжнародними організаціями:

3. Активізація партнерства з міжнародними донорами та гуманітарними організаціями для отримання додаткових ресурсів.

7. Децентралізація управління:

4. Розробка та впровадження механізмів децентралізованого управління, що дозволить регіонам самостійно реагувати на соціальні потреби.

Ці пропозиції можуть слугувати основою для розробки комплексних програм та стратегій, спрямованих на поліпшення соціальної ситуації в умовах війни та забезпечення необхідної підтримки для населення. Ці пропозиції є також кроком у напрямку розробки імплементації комплексних програм та стратегій, спрямованих на поліпшення соціальної ситуації в умовах війни. Важливо визначити, що успішна реалізація цих заходів вимагатиме тісного співробітництва між урядовими структурами, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та громадянами.

Отже, у контексті тривалого військового конфлікту в Україні створення та ефективного реалізації стратегій фінансування соціальної сфери є надзвичайно важливим завданням. Високий рівень ефективності витрат, максимізація внутрішніх ресурсів та міжнародне співробітництво стають ключовими факторами успішної реалізації соціальних програм і підтримки населення в умовах військових загроз.

Розробка програм психологічної підтримки, підвищення фінансування медичної сфери та надання соціальної допомоги тим, хто втратив роботу, стають пріоритетними завданнями. Зокрема, важливо враховувати потреби на деокупованих територіях та вдосконалювати соціальні програми для переселенців та вразливих верств населення.

Міжнародне співробітництво, залучення гуманітарної допомоги та спільна робота урядових структур, громадських організацій із громадянами є необхідними компонентами успішної реалізації стратегій фінансування. Ці заходи спрямовані на поліпшення соціальної ситуації та забезпечення належної підтримки населенню, яке постраждало від наслідків військового конфлікту в Україні.

Реалізація запропонованих стратегій вимагатиме від уряду не лише ефективного використання фінансових ресурсів, але й ретельного моніторингу та адаптації програм до зростаючих потреб населення в умовах війни. Крім того, важливо враховувати особливості регіонального розподілу соціальних послуг і акцентувати увагу на найбільш вразливих категоріях населення.

Взаємодія з міжнародними партнерами та організаціями також грає ключову роль у забезпеченні ефективності соціальних заходів.

Спільна діяльність з отримання гуманітарної допомоги, обмін досвідом та ресурсами може значно підсилити можливості для забезпечення належної підтримки тим, хто потребує допомоги.

Загальна мета полягає в тому, щоб забезпечити населенню необхідні ресурси та соціальні послуги в умовах військового конфлікту, сприяючи відновленню нормального життя та зміцненню соціальної стабільності в країні. Розглянуті стратегії та перспективи фінансування є кроком у цьому напрямку та вимагають спільних зусиль всіх зацікавлених сторін.

У розробці стратегій та перспектив фінансування соціальної сфери в умовах війни вирішальне значення має адаптація існуючих моделей до нових реалій. Важливо враховувати, що військовий конфлікт призводить до збільшення соціальних потреб та економічних викликів. Розробка ефективних стратегій має базуватися на аналізі соціальних та економічних наслідків воєнного конфлікту.

Однією з ключових складових є розширення соціальних програм та їхнє адаптування до потреб вразливих груп населення.

Спрямованість на допомогу тим, хто найбільше постраждав від війни, включаючи внутрішньо переміщені особи, біженців та родини загиблих, є необхідною для забезпечення соціальної справедливості в умовах кризи.

Розробка інноваційних механізмів фінансування також важлива для забезпечення сталості соціальних програм. Можливості привласнення додаткових ресурсів через партнерство з громадським сектором, міжнародними організаціями та іншими зацікавленими сторонами можуть значно підтримати фінансування соціальних ініціатив.

Важливим елементом є також моніторинг та оцінка ефективності витратів в умовах війни. Ретельний аналіз результатів фінансових інвестицій дозволить уточнити стратегії та уникнути маргіналізації окремих соціальних груп.

Отже, розробка стратегій фінансування соціальної сфери в умовах військового конфлікту має бути гнучкою, інноваційною та орієнтованою на реальні потреби населення. Такий підхід сприятиме забезпеченню ефективного використання ресурсів та підтримці тих, хто потребує соціальної допомоги у надзвичайних обставинах.

ВИСНОВКИ

У контексті суспільних проблем та порушень, погіршення якості життя та зменшення життєвого рівня населення стає неабияк важливим показником соціального розвитку держави. Соціальний захист населення, у свою чергу, є основним інструментом, спрямованим на пом'якшення впливу цих проблем та забезпечення стабільності та благополуччя громадян.

Основні принципи державної політики у **соціальній сфері** визначені у Законі України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики". Ці принципи включають забезпечення прав і свобод громадян, які гарантовані Конституцією України, **на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту**. Також до них входить підвищення якості соціальних послуг, забезпечення доступним житлом через розвиток будівництва соціального житла і впровадження доступного іпотечного кредитування. Держава також зобов'язана гарантувати населенню соціальні гарантії через систему соціальних стандартів і пільг, поліпшувати систему пенсійного забезпечення, створювати належні умови життя для **людей похилого віку і сприяти розвитку недержавної системи пенсійного страхування**. **Забезпечення адекватних розмірів соціальних виплат, які є основним джерелом доходів**, і удосконалення механізму **підтримки соціально незахищених верств населення** також є важливими аспектами цієї політики [29]. Зазначені гарантії і заходи слід розглядати як засоби соціального захисту населення в цілому.

Ситуація, що склалася в соціальній сфері під час окупації російською федерацією в Україні, свідчить про недосконалість державної політики управління суспільством в умовах конфлікту та зовнішнього втручання. У 2022 році Україна стала свідком значних труднощів через повномасштабне вторгнення росії, що призвело до втрат людських життів, економічного спаду **та значних матеріальних втрат**. **Уряд, за підтримки міжнародних партнерів, акцентував увагу на критично важливих соціальних витратах для подолання кризи та боротьби зі зростанням бідності. Незважаючи на певну стабілізацію, вплив** воєнного конфлікту продовжує залишати свій відбиток, **що призводить до інфляції, зниження економічної активності та високого рівня безробіття**.

Навіть при обмеженнях бюджету, Україна продовжувала вкладати кошти у соціальні програми та заходи для стимулювання зайнятості з метою збереження своєї системи соціального захисту та підтримки економічної стійкості. В період війни уряд акцентував увагу на цифровізації, спрямованій на поліпшення доступу громадян до соціальної допомоги. Також прикладалися зусилля для допомоги внутрішньо переміщеним особам (**ВПО**) **через спрощену реєстрацію, фінансування допомоги ВПО та надання притулку, де це було можливо**.

У висновку важливо відзначити, що фінансування соціальної сфери в умовах війни стає стратегічним завданням, що потребує комплексного підходу та інноваційних рішень. Воєнний конфлікт створює серйозні виклики для забезпечення ефективного соціального захисту населення, адже погіршення умов життя, масові переміщення населення та загрози для безпеки стають домінуючими факторами.

Фінансові ресурси, спрямовані на соціальну сферу, повинні бути використані максимально ефективно та спрямовані на тільки термінові та необхідні заходи. Забезпечення соціального захисту в умовах війни вимагає не лише збільшення видатків, але й їхню раціональну алокацію, орієнтовану на реальні потреби населення.

Партнерства між урядом, громадським сектором та міжнародними організаціями стають важливим аспектом для забезпечення необхідних ресурсів і допомоги у виконанні соціальних програм. Взаємодія та обмін досвідом можуть сприяти розробці ефективних стратегій, адаптованих до умов військового конфлікту.

Ключовим фактором є також систематичний моніторинг та оцінка ефективності фінансових інвестицій у соціальну сферу. Це дозволить уряду та зацікавленим сторонам коригувати стратегії та максимізувати позитивний вплив на якість життя громадян.

Отже, ефективне фінансування соціальної сфери в умовах війни вимагає не лише збільшення обсягів видатків, але й вдосконалення управління ресурсами та спрямування їх на термінові соціальні потреби населення. Забезпечуючи соціальний захист, уряд та громадські інституції стають важливими агентами в забезпеченні стійкості та розвитку суспільства в умовах військового конфлікту.

У контексті дослідження фінансування соціальної сфери в умовах війни варто зробити кілька ключових висновків:

1. Зниження фінансування та виклики для соціальної сфери. Умови військового конфлікту серйозно впливають на фінансування соціальної сфери, призводячи до зменшення видатків та обмежень у доступі до соціальних послуг для населення. Це створює серйозні виклики для забезпечення соціальної підтримки вразливим групам.
2. Необхідність міжнародної підтримки. Забезпечення стабільності соціальної сфери в умовах війни вимагає активної міжнародної підтримки та співпраці з партнерами. Міжнародні організації та країни-донори можуть відігравати ключову роль у забезпеченні фінансових ресурсів та технічної допомоги для подолання кризи в соціальній сфері.
3. Потреба в ефективному управлінні ресурсами. Оптиміальне використання обмежених ресурсів та впровадження ефективних стратегій управління фінансами стає надзвичайно важливим завданням у контексті військових дій. Систематичний моніторинг та оцінка ефективності програм фінансування дозволять визначити пріоритети та уникнути розподілу ресурсів.
4. залучення громадськості та громадських організацій. Широка участь громадськості та активізація громадських організацій може стати важливим каталізатором для забезпечення транспарентності, ефективності та взаємодії управлінських структур в реалізації соціальних програм.
5. Стратегії довгострокового відновлення. Розробка та впровадження стратегій довгострокового відновлення соціальної сфери в умовах війни є критично важливою. Це включає в себе не лише тимчасові заходи для надання невідкладної допомоги, але і плани та програми, спрямовані на стійке поліпшення якості соціальних послуг після завершення конфлікту.

Ситуація, що склалася в соціальній сфері під час окупації російською федерацією в Україні, визначається як складний соціокультурний та економічний контекст, в якому держава стикається з викликами, пов'язаними із зовнішньою агресією та внутрішньою нестабільністю. Ця ситуація, великою мірою, свідчить про недосконалість державної політики управління суспільством в умовах конфлікту та зовнішнього втручання.

Важливо відзначити, що соціальна сфера є ключовим елементом національного розвитку, і в умовах конфлікту вона стає вразливою до негативних впливів. Недосконалість державної політики управління суспільством проявляється в ряді аспектів, що безпосередньо впливають на соціальну сферу.

По-перше, слабкість системи соціального захисту населення в умовах конфлікту вибухово розширюється. Нестабільність та ризики військових дій негативно позначаються на функціонуванні соціальних програм, а також на забезпеченні основних потреб громадян, таких як доступ до медичної допомоги, освіти та житла.

По-друге, економічні обмеження та санкції, пов'язані із зовнішньою агресією, викликають падіння рівня життя населення та загострюють проблеми безробіття. Відчутне збільшення соціальної напруженості, особливо серед тих, хто втратив можливість забезпечити себе та свої сім'ї.

По-третє, відсутність ефективних стратегій адаптації та реагування на соціальні виклики конфлікту свідчить про потребу вдосконалення державного управління. Недостатня реакція на зміни в умовах життя громадян під час кризи призводить до збільшення числа соціально вразливих груп та загострення нерівностей.

Виправлення цих недоліків вимагає вдосконалення стратегій соціальної політики, орієнтованих на забезпечення ефективного соціального захисту та підтримки громадян в умовах конфлікту. Зміцнення соціальної сфери повинно бути визначальним елементом стратегії держави для забезпечення стійкості та благополуччя суспільства під час викликів, пов'язаних із зовнішньою агресією.

Нами розроблено пропозиції щодо покращення соціальної політики України в умовах війни. Головні тези:

1. Поліпшення системи охорони здоров'я:

5. Збільшення фінансування галузі медицини для забезпечення необхідного обладнання, ліків та належного кадрового забезпечення.

6. Впровадження програм психологічної підтримки для осіб, що постраждали від воєнних подій.

1. Оптимізація системи освіти:

1. Гарантування доступу до якісної освіти для дітей на прифронтових і деокупованих територіях.

2. Використання дистанційного навчання та електронних ресурсів для учнів, які були змушені переселитися.

3. Соціальний захист:

1. Збільшення розмірів соціальних виплат для населення, яке постраждало від війни.

2. Розробка програм підтримки вразливих груп, включаючи ветеранів, інвалідів та сім'ї загиблих.

4. Підтримка безробітних:

1. Сприяння реінтеграції осіб, які втратили роботу через війну, шляхом створення нових можливостей для навчання та зайнятості.

1. Розвиток малого та середнього бізнесу:

2. Надання фінансової підтримки та пільг для малого та середнього бізнесу на прифронтових територіях для збереження робочих місць.

6. Міжнародне співробітництво:

3. Активізація співпраці з міжнародними донорами та гуманітарними організаціями для залучення додаткових ресурсів.

7. Децентралізація управління:

4. Розробка та впровадження механізмів децентралізованого управління, що надає регіонам можливість самостійно реагувати на соціальні потреби.

Ці ініціативи можуть служити основою для розробки комплексних програм та стратегій, спрямованих на поліпшення соціальної ситуації в умовах війни та забезпечення належної підтримки населенню. Успішна реалізація цих заходів вимагатиме тісної співпраці між урядовими структурами, громадськими організаціями, міжнародними партнерами та громадянами.

Важливо підкреслити, що в умовах війни ефективне фінансування соціальної сфери є визначальним елементом забезпечення стійкості та відновлення суспільства. Комплексний підхід передбачає розгляд економічних, соціальних, психологічних та гуманітарних аспектів, які взаємодіють для досягнення загальної мети - поліпшення якості життя громадян та подолання наслідків військового конфлікту.

Завданням уряду та міжнародних партнерів є не лише забезпечення фінансових ресурсів, але і розробка стратегій, спрямованих на відновлення та удосконалення соціальної інфраструктури. Важливо пам'ятати про потреби найбільш вразливих верств населення, таких як пенсіонери, непрацездатні особи, багатодітні сім'ї та учасники бойових дій, і розглядати їхні потреби як пріоритетні.

Підтримка психосоціального благополуччя населення має стати не менш важливим завданням. Програми та послуги, спрямовані на психологічну підтримку, допоможуть подолати травматичні наслідки воєнного конфлікту та сприятимуть відновленню психічного здоров'я.

Крім того, постійний моніторинг та аналіз результатів фінансових витрат, а також взаємодія з громадськістю та експертами, є ключовими елементами успішної стратегії. Це дозволить оперативно реагувати на зміни у ситуації та адаптувати програми фінансування для оптимального задоволення потреб населення.

Усі ці заходи повинні бути взяті до уваги в рамках стратегічного планування та прийняття рішень. Особлива увага має бути приділена розробці механізмів та інструментів, які забезпечать ефективне використання фінансових ресурсів, враховуючи непередбачувані обставини та зміну умов.

З метою забезпечення успішності фінансової стратегії в умовах війни, важливо також підтримувати спільні ініціативи та обмін досвідом з іншими країнами, які зазнали подібних випробувань. Взаємодія та вивчення кращих практик може сприяти розробці ефективних стратегій та запобіганню можливих труднощів.

Нарешті, активна участь громадськості та забезпечення доступності інформації про фінансові рішення та їхні наслідки є важливим елементом демократичного управління та забезпечення взаєморозуміння між владою та громадянами.

Комплексний та відповідальний підхід до фінансування соціальної сфери в умовах війни є важливою передумовою відновлення та підтримки суспільства. Та лише за умови гармонійної координації й співпраці всіх сторін - уряду, міжнародних організацій, громадянського суспільства та експертного співтовариства - можна забезпечити ефективне та справедливе фінансування соціальної сфери, спрямоване на відновлення та розвиток суспільства після війни.

